

Uitgave
in de Nederlandse taal

Mededelingen en bekendmakingen

<u>Nummer</u>	Inhoud	Bladzijde
	I <i>Mededelingen</i>	
	Commissie	
2001/C 333/01	Wisselkoersen van de euro	1
2001/C 333/02	Diploma's, certificaten en andere titels op het gebied van de architectuur die onderling door de lidstaten worden erkend	2
2001/C 333/03	Goedkeuring van de steunmaatregelen van de staten in het kader van de bepalingen van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag (Gevalen waartegen de Commissie geen bezwaar maakt) ⁽¹⁾	6
2001/C 333/04	Mededeling overeenkomstig artikel 12, lid 5, onder a), van Verordening (EEG) nr. 2913/92 van de Raad van 12 oktober 1992 betreffende internationale tariefmaatregelen, verstrekt door de douane-autoriteiten van de lidstaten betreffende het indelen van goederen in de douanenomenclatuur	9
2001/C 333/05	Voorafgaande aanmelding van een concentratie (Zaak COMP/M.2678 — Sonae/CNP Assurances/Inparsi JV) — Zaak die in aanmerking kan komen voor een vereenvoudigde procedure ⁽¹⁾	10
2001/C 333/06	Voorafgaande aanmelding van een concentratie (Zaak COMP/M.2655 — Vopak/JTE/Stolt-Nielsen/JV) ⁽¹⁾	11
2001/C 333/07	Interpretatieve mededeling van de Commissie betreffende het Gemeenschapsrecht van toepassing op overheidsopdrachten en de mogelijkheden om milieuoverwegingen hierin te integreren ⁽¹⁾	12
2001/C 333/08	Interpretatieve mededeling van de Commissie betreffende het Gemeenschapsrecht van toepassing op overheidsopdrachten en de mogelijkheden om sociale aspecten hierin te integreren ⁽¹⁾	27

II *Vorbereidende besluiten*

.....

Nummer

Inhoud (vervolg)

Bladzijde

III *Bekendmakingen*

Commissie

2001/C 333/09	Lijst van geschikte kandidaten — Algemeen vergelijkend onderzoek COM/B/1/00 — Adjunct-assistenten (B 5/B 4) — Voor de werkgebieden informatietechnologie en telecommunicatie	42
2001/C 333/10	Oproep tot het indienen van voorstellen 2000-2002 — Herinnering: 18 januari 2002, uiterste datum voor het indienen van kandidaturen voor 2002 inzake het programma Leonardo da Vinci (Directoraat-generaal Onderwijs en cultuur)	44

I

(Mededelingen)

COMMISSIE

Wisselkoersen van de euro ⁽¹⁾**27 november 2001**

(2001/C 333/01)

1 euro	=	7,4404	Deense kroon
	=	9,3412	Zweedse kroon
	=	0,6236	Pond sterling
	=	0,8788	US-dollar
	=	1,4	Canadese dollar
	=	108,99	Japanse yen
	=	1,4641	Zwitserse frank
	=	7,941	Noorse kroon
	=	96,93	IJslandse kroon ⁽²⁾
	=	1,683	Australische dollar
	=	2,1148	Nieuw-Zeelandse dollar
	=	8,739	Zuid-Afrikaanse rand ⁽²⁾

⁽¹⁾ Bron: door de Europese Centrale Bank gepubliceerde referentiekursen.

⁽²⁾ Bron: Commissie.

Diploma's, certificaten en andere titels op het gebied van de architectuur die onderling door de lidstaten worden erkend

(2001/C 333/02)

(Bijwerking van mededeling 99/C 351/10 van 4 december 1999 ⁽¹⁾)

Hieronder volgt de lijst van de diploma's, certificaten en andere titels op het gebied van de architectuur, zoals vastgesteld overeenkomstig artikel 7 van Richtlijn 85/384/EEG van de Raad van 10 juni 1985 inzake de onderlinge erkenning van diploma's, certificaten en andere titels op het gebied van de architectuur, tevens houdende maatregelen tot vergemakkelijking van de daadwerkelijke uitoefening van het recht van vestiging en vrij verrichten van diensten ⁽²⁾.

De hieronder vermelde diploma's dienen te worden erkend door de lidstaten van de Gemeenschap voor studenten die hun studie op het gebied van de architectuur met ingang van het academische jaar 1988/1989 zijn begonnen. Voor degenen die vóór het academische jaar 1988/1989 met hun studie op het gebied van de architectuur zijn begonnen, zijn de te erkennen diploma's vermeld:

- in artikel 11 van Richtlijn 85/384/EEG van 10 juni 1985 ⁽³⁾ voor alle lidstaten behalve Spanje en Portugal;
- in artikel 1 van Richtlijn 85/614/EEG van 20 december 1985 ⁽⁴⁾ voor Spanje en Portugal;
- in artikel 1 van Richtlijn 86/17/EEG van 27 januari 1986 ⁽⁵⁾, zoals gewijzigd in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* L 87 van 2 april 1986, voor Portugal alleen.

Voorts beoogt Richtlijn 85/384/EEG eveneens de erkenning van andere titels op het gebied van de architectuur. Deze zijn bedoeld in de artikelen 5, 12 en 14 van genoemde richtlijn.

Bijwerkingen van deze lijst zullen regelmatig door de Commissie worden gepubliceerd overeenkomstig artikel 7, lid 2, van dezelfde richtlijn.

Land	Diploma	Organisme dat het diploma afgeeft	Certificaat dat bij het diploma is gevoegd
BELGIË/BELGIQUE	Architecte — Architect Architecte — Architect Architect Architecte — Architect Architecte — Architect Ingénieur — civil architecte Architect — architecte Architect — architecte Architect Architect — Architecte Architect — Architecte Burgerlijke ingenieur — Architect	Écoles nationales supérieures d'architecture Instituts supérieurs d'architecture École provinciale supérieure d'architecture de Hasselt Académies royales des Beaux-Arts Écoles Saint-Luc Facultés des sciences appliquées des universités Faculté polytechnique de Mons Nationale hogescholen voor architectuur Hogere-architectuur-instituten Provinciaal Hoger Instituut voor Architectuur te Hasselt Koninklijke Academies voor Schone Kunsten Sint-Lucasscholen Faculteiten Toegepaste Wetenschappen van de Universiteiten „Faculté Polytechnique” van Mons	

⁽¹⁾ PB C 351 van 4.12.1999.

⁽²⁾ PB L 223 van 21.8.1985.

⁽³⁾ Voor Oostenrijk, Finland en Zweden, de diploma's vermeld in artikel 11 van Richtlijn 85/384/EEG, zoals gewijzigd bij de Toetredingsakte, zelfs indien de studies na het academische jaar 1988/1989 zijn begonnen maar dan vóór het academische jaar 1998/1999.

⁽⁴⁾ PB L 376 van 31.12.1985.

⁽⁵⁾ PB L 27 van 1.2.1986.

Land	Diploma	Organisme dat het diploma afgeeft	Certificaat dat bij het diploma is gevoegd
DENEMARKEN	arkitekt cand.arch.	Kunstakademiets Arkitektskole i København Arkitektskolen i Århus	
DUITSLAND	Diplom-Ingenieur, Diplom-Ingenieur Universität Diplom-Ingenieur, Diplom-Ingenieur FH	Universitäten (Architektur/Hochbau) Technische Hochschulen (Architektur/Hochbau) Technische Universitäten (Architektur/Hochbau) Universitäten-Gesamthochschulen (Architektur/Hochbau) Hochschulen für bildende Künste Hochschulen für Künste Fachhochschulen (Architektur/Hochbau) (!) Universitäten-Gesamthochschulen (Architektur/Hochbau) bei entsprechenden Fachhochschulstudiengängen	
GRIEKENLAND	Δίπλυμα αρχιτέκτονα-μηχανικό	— Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ), Τμήμα αρχιτεκτόνων-μηχανικών — Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), τμήμα αρχιτεκτόνων-μηχανικών θω Πολυτεχνική Σχολή	Βεβαίωση πoy xopheί to Texnikό Epimelhtήrio Ellάdaw (TEE) kai h oπόia epitρέpei thn áskhsh drasth-riotήtvn ston toméa thw arxitektonikῶw
SPANJE	Título oficial de arquitecto	Rectores de las universidades enumeradas a continuación: La Universidad Politécnica de Cataluña, Escuelas Técnicas Superiores de Arquitectura de Barcelona o del Vallès; La Universidad Politécnica de Madrid, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Madrid; La Universidad Politécnica de Las Palmas, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Las Palmas; La Universidad Politécnica de Valencia, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Valencia; La Universidad de Sevilla, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Sevilla; La Universidad de Valladolid, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Valladolid; La Universidad de Santiago de Compostela, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de La Coruña; La Universidad del País Vasco, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de San Sebastián; La Universidad de Navarra, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Pamplona	
FRANKRIJK	Diplôme d'architecte DPLG, y compris dans le cadre de la formation professionnelle continue et de la promotion sociale Diplôme d'architecte ESA Diplôme d'architecte ENSAIS	Le ministre chargé de l'architecture École spéciale d'architecture de Paris École nationale supérieure des arts et industries de Strasbourg, section architecture	
IERLAND	Degree of Bachelor of Architecture (B.Arch.NUI) Degree standard diploma in architecture (Dip.Arch) Certificate of associateship (ARIAI) Certificate of membership (MRIA)	National University of Ireland to architecture graduates of University College Dublin College of Technology, Bolton Street, Dublin Royal Institute of Architects of Ireland Royal Institute of Architects of Ireland	

Land	Diploma	Organisme dat het diploma afgeeft	Certificaat dat bij het diploma is gevoegd
ITALIË	<p>Laurea in architettura</p> <p>Laurea in ingegneria edile/architettura</p> <p>Soltanto per i diplomi che sanciscono corsi iniziati nell'anno accademico 1998/99</p>	<p>Università di Camerino</p> <p>Università di Catania — Sede di Siracusa</p> <p>Università di Chieti</p> <p>Università di Ferrara</p> <p>Università di Firenze</p> <p>Università di Genova</p> <p>Università di Napoli Federico II</p> <p>Università di Napoli II</p> <p>Università di Palermo</p> <p>Università di Parma</p> <p>Università di Reggio Calabria</p> <p>Università di Roma «La Sapienza»</p> <p>Università di Roma III</p> <p>Università di Trieste</p> <p>Politecnico di Bari</p> <p>Politecnico di Milano</p> <p>Politecnico di Torino</p> <p>Istituto universitario di architettura di Venezia</p> <p>Università dell'Aquila</p> <p>Università di Pavia</p> <p>Università di Roma «La Sapienza»</p>	<p>Diploma di abilitazione all'esercizio indipendente della professione che viene rilasciato dal ministero della Pubblica istruzione dopo che il candidato ha sostenuto con esito positivo l'esame di Stato davanti ad una commissione competente</p> <p>Diploma di abilitazione all'esercizio indipendente della professione che viene rilasciato dal ministero della Pubblica istruzione dopo che il candidato ha sostenuto con esito positivo l'esame di Stato davanti ad una commissione competente</p>
NEDERLAND	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het getuigschrift van het met goed gevolg afgelegde doctoraal examen van de studierichting bouwkunde, afstuderrichting architectuur 2. Het getuigschrift van het met goed gevolg afgelegde doctoraal examen van de studierichting bouwkunde, differentiatie architectuur en urbanistiek 3. Het getuigschrift hoger beroepsonderwijs, op grond van het met goed gevolg afgelegde examen verbonden aan de opleiding van de tweede fase voor beroepen op het terrein van de architectuur, afgegeven door de betrokken examencommissies van respectievelijk: <ul style="list-style-type: none"> — de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten te Amsterdam, — de Hogeschool Rotterdam en omstreken te Rotterdam, — de Hogeschool Katholieke Leergangen te Tilburg, — de Hogeschool voor de Kunsten te Arnhem, — de Rijkshogeschool Groningen te Groningen, — de Hogeschool Maastricht te Maastricht 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Technische Universiteit te Delft 2. Technische Universiteit te Eindhoven 	<p>Verklaring van de Stichting Bureau Architectenregister die bevestigt dat de opleiding voldoet aan de normen van de artikelen 3 en 4 van Richtlijn 85/384/EEG</p>

Land	Diploma	Organisme dat het diploma afgeeft	Certificaat dat bij het diploma is gevoegd
OOSTENRIJK	Diplom-Ingenieur, Dipl.-Ing. Diplom Ingenieur, Dipl.-Ing. Diplom Ingenieur, Dipl.-Ing. Magister der Architektur, Magister architecturae, Mag. Arch. Magister der Architektur, Magister architecturae, Mag. Arch. Magister der Architektur, Magister architecturae, Mag. Arch.	Technische Universität Graz (Erzherzog-Johann-Universität Graz) Technische Universität Wien Universität Innsbruck (Leopold-Franzens-Universität Innsbruck) Hochschule für Angewandte Kunst in Wien Akademie der Bildenden Künste in Wien Hochschule für künstlerische und industrielle Gestaltung in Linz	
PORTUGAL	Carta de curso de licenciatura em Arquitectura	Faculdade de Arquitectura da Universidade técnica de Lisboa Faculdade de Arquitectura da Universidade do Porto Escola superior artística do Porto	
VERENIGD KONINKRIJK	Diplomas in architecture Degrees in architecture Final examination Examination in architecture Examination Part II	Universities Colleges of Art Schools of Art Universities Architectural Association Royal College of Art Royal Institute of British Architects	Certificate of architectural education, issued by the Architects Registration Board ⁽²⁾
NORWEGEN	Sivilarkitekt	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Arkitektthøgskolen i Oslo Bergen arkitektskole	
ZWEDEN	Arkitektexamen	Chalmers Tekniska Högskola AB Kungliga Tekniska Högskolan Lunds Universitet	

⁽¹⁾ Diese Diplome sind je nach Dauer der durch sie abgeschlossenen Ausbildung gemäß Artikel 4 Absatz 1 Unterabsatz 1 oder 2 der Richtlinie 85/384/EWG anzuerkennen.

⁽²⁾ The diploma and degree courses in architecture of the universities, schools and colleges of art should have met the requisite threshold standards as laid down in Articles 3 and 4 of Directive 384/85/EEC and in „Criteria for validation” published by the Validation Panel of the Royal Institute of British Architects and the Architects Registration Board.

EU nationals who possess the Royal Institute of British Architects Part I and Part II certificates, which are recognised by ARB as the competent authority, are eligible. Also EU nationals who do not possess the ARB-recognised Part I and Part II certificates will be eligible for the Certificate of Architectural Education if they can satisfy the Board that their standard and length of education has met the requisite threshold standards of Articles 3 and 4 of the Directive and of the „Criteria for validation”.

Goedkeuring van de steunmaatregelen van de staten in het kader van de bepalingen van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag

(Gevallen waartegen de Commissie geen bezwaar maakt)

(2001/C 333/03)

(Voor de EER relevante tekst)

Datum waarop het besluit is genomen: 25.4.2001

Lidstaat: Frankrijk

Nummer van de steunmaatregel: N 118/2000

Benaming: Subsidies van de overheid voor professionele sportclubs

Doelstelling: Sport

Rechtsgrond: Art. 19-3 de la loi n° 99-979 du 28 décembre 1999 portant diverses mesures relatives à l'organisation et à la promotion des activités physiques et sportives, disposition du décret d'application notifié (non encore numéroté). Article L.121-1 du Code français de l'Éducation

Begrotingsmiddelen: 600 miljoen FRF per jaar

Steunintensiteit of steunbedrag: Maatregel die geen steun uitmaakt

Looptijd: Onbepaald

Andere inlichtingen: De Franse autoriteiten verbinden zich ertoe iedere vereffening van de nettokosten van de school- en de sportopleiding te voorkomen door een systeem van controle op het gebruik van de ontvangen subsidies, met name door een scheiding van de rekeningen en door de verplichting tot terugbetaling van iedere steun die voor andere dan de uitdrukkelijk vastgestelde doeleinden wordt gebruikt

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrappt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 18.7.2001

Lidstaat: Verenigd Koninkrijk (West Midlands)

Nummer van de steunmaatregel: N 152/01

Benaming: MG Rover, opleidingssteun

Doelstelling: Opleidingssteun in de motorvoertuigensector

Rechtsgrond: Learning and Skills Act 2000, Sections 2, 3, 4 and 5

Steunintensiteit of steunbedrag: 9 miljoen GBP (circa 14,4 miljoen EUR) — maximumintensiteit van 30 % voor specifieke opleiding en 40,5 % voor algemene opleiding

Looptijd: 2000-2005

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrappt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 2.10.2001

Lidstaat: Oostenrijk (Linz)

Nummer van de steunmaatregel: N 258/01

Benaming: Milieusteun aan Voest-Alpine Stahl Linz GmbH

Doelstelling: Milieusteun (EGKS/staal)

Rechtsgrond: Österreichische Halonverordnung BGBl. Nr. 1990/576

Begrotingsmiddelen: 24 187,92 EUR (332 833 ATS)

Steunintensiteit of steunbedrag: 15 %

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrappt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 18.7.2001

Lidstaat: Nederland

Nummer van de steunmaatregel: N 314/01 and N 315/01

Benaming:

Steun in de vorm van ontwikkelingshulp aan:

Vietnam — Bouw van zes reddingsboten

Jemen — Bouw van twee sleepboten

Doelstelling: Scheepsbouw

Rechtsgrond: Algemene regeling voor export naar ontwikkelingslanden

Steunintensiteit of steunbedrag:

Vietnam: 32,4 %

Jemen: 25 %

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrappt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 14.9.2001

Lidstaat: Spanje (País Vasco)

Nummer van de steunmaatregel: N 32/01

Benaming: Regionale steunregeling voor de bevordering en ontwikkeling van plattelandsgebieden (Erein-programma)

Doelstelling: Ontwikkeling van plattelandsgebieden

Rechtsgrond: Decreto por el que se regulan las líneas de ayudas a la promoción y desarrollo de las zonas rurales de la Comunidad Autónoma del País Vasco (Programa EREIN)

Begrotingsmiddelen: 1 miljard ESP (6,01 miljoen EUR) per jaar

Steunintensiteit of steunbedrag:

Steun voor productieve investeringen of investeringen in duurzame energiebronnen: 25 % BSE (+ 10 procentpunten voor bepaalde gebieden die met economische achteruitgang of structurele problemen worden geconfronteerd)

Steun voor indienstneming: 750 000 ESP (4 507,59 EUR) per in dienst genomen werknemer; over langdurig werklozen, vrouwen met gezinslasten of gehandicapte vrouwen: 1 miljoen ESP (6 010,12 EUR) per in dienst genomen werknemer

Looptijd: 2001-2006

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrappt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 19.7.2001

Lidstaat: Frankrijk

Nummer van de steunmaatregel: N 321/2000

Benaming: La Réunion 2000-2006 — Laboratoria en centra voor technologieoverdracht

Doelstelling: Onderzoek en ontwikkeling — De intensiteiten en de kosten die voor steun in aanmerking komen, zijn in overeenstemming met de maxima die zijn vastgesteld in de communautaire kaderregeling inzake staatssteun voor onderzoek en ontwikkeling

Rechtsgrond: Contrat de plan État-région 2000-2006

Begrotingsmiddelen: 4,6 miljoen EUR

Looptijd: Tot einde 2006

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrappt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 19.9.2001

Lidstaat: Verenigd Koninkrijk

Nummer van de steunmaatregel: N 500/01

Benaming: Netwerktolagen voor erkende beheerders van zware spoorinfrastructuur

Doelstelling: Financiële ondersteuning van een groot investeringsprogramma voor vernieuwing in het hoofdspoorinfrastructuurnet in Groot-Brittannië

Rechtsgrond: Section 211 and Schedule 15 of the Transport Act 2000

Begrotingsmiddelen: 6,771 miljard GBP

Looptijd: 2001-2006

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrappt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 25.7.2001

Lidstaat: Duitsland (Regio Saksen-Anhalt)

Nummer van de steunmaatregel: N 517/2000

Benaming: Steun voor Glunz AG

Doelstelling: Uitvoering van een groot investeringsproject op grond van de multisectorale kaderregeling

Rechtsgrond:

— 29. Rahmenplan der Gemeinschaftsaufgabe „Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur“

— Investitionszulagengesetz 1999

Begrotingsmiddelen: 136 513 000 DEM (69 767 988 EUR)

Steunintensiteit of steunbedrag: 35 % bruto

Looptijd: 1 januari 2000-eind 2002 (drie jaar)

Andere inlichtingen: Overlegging van een jaarlijks verslag

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrappt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 18.7.2001

Lidstaat: Griekenland (Centraal-Macedonië en Attica)

Nummer van de steunmaatregel: N 07/01

Benaming: Staatssteun ten gunste van Hellenic Petroleum SA

Doelstelling: Investeringssteun, petrochemische industrie

Rechtsgrond: N 2601/98 «Ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας και άλλες διατάξεις»

Begrotingsmiddelen: 39 744 million GRD (116,64 miljoen EUR)

Steunintensiteit of steunbedrag: 30,92 % NSE

Looptijd: 1998-2001

Andere inlichtingen: De Griekse regering heeft uitdrukkelijk toegezegd de bepalingen inzake controle achteraf van punt 6 van de multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten in acht te nemen

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrapt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 18.7.2001

Lidstaat: Duitsland

Nummer van de steunmaatregel: N 801/2000

Benaming: EUV-lithografie

Doelstelling: Onderzoek en ontwikkeling

Rechtsgrond: Jährliches Haushaltsgesetz, Einzelplan 30 für den Geschäftsbereich des BMBF, Kapitel 06

Begrotingsmiddelen: In totaal 120 miljoen DEM (60 miljoen EUR)

Steunintensiteit of steunbedrag: Lichtbronnen 43,2 %; optiek 37 %; masker 42,7 %; maskerdrager 36,7 %; proces/resist 47,1 %; totaal 39,9 %

Looptijd: Vijf jaar

Andere inlichtingen: Duitsland zal een jaarlijks verslag indienen overeenkomstig de kaderregeling inzake O & O-steun

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrapt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 6.9.2001

Lidstaat: Spanje (Extremadura)

Nummer van de steunmaatregel: N 834/2000

Benaming: Steunregeling ter bevordering van de werkgelegenheid in de ondernemingen van de sociale economie in de region Extremadura

Doelstelling: Schepping van arbeidsplaatsen en ontwikkeling van de ondernemingen van de sociale economie

Rechtsgrond: Decreto de la Comunidad Autónoma de Extremadura

Begrotingsmiddelen: 11,5 miljoen EUR

Steunintensiteit of steunbedrag: Veranderlijk

Looptijd: Tot eind 2003

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrapt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Datum waarop het besluit is genomen: 6.6.2001

Lidstaat: Griekenland (Attiki, Thessalia, Thessaloniki)

Nummer van de steunmaatregel: NN 90/2000

Benaming: Aardgas

Doelstelling: Regionale ontwikkeling

Rechtsgrond: N 2364/95 «Ελληνικός νόμος περί φυσικού αερίου», όπως τροποποιήθηκε από το νόμο 2528/97

Begrotingsmiddelen: Maximaal 30 miljard GRD (88,2 miljoen EUR) voor subsidies, niet te bepalen voor de belastingvoordelen

Steunintensiteit of steunbedrag: 17 % NSE in Attiki, 11,3 % in Thessaloniki, 25,9 % in Thessalia

Looptijd: Ad hoc, subsidie uit te keren over zeven jaar, tien jaar belastingvoordelen

De tekst van het besluit in de authentieke taal (talen), waaruit de vertrouwelijke gegevens zijn geschrapt, is beschikbaar op site:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/state_aids

Mededeling overeenkomstig artikel 12, lid 5, onder a), van Verordening (EEG) nr. 2913/92 van de Raad van 12 oktober 1992⁽¹⁾ betreffende internationale tariefmaatregelen, verstrekt door de douane-autoriteiten van de lidstaten betreffende het indelen van goederen in de douanenomenclatuur

(2001/C 333/04)

In overeenstemming met artikel 17 van het Douanewetboek, zijn bindende tariefinlichtingen niet meer geldig vanaf 1 januari 2002 wanneer zij niet langer verenigbaar zijn met de interpretatie van de douanenomenclatuur zoals deze voortvloeit uit de volgende internationale tariefmaatregelen

Wijzigingen van de toelichtingen op de nomenclatuur van het geharmoniseerde systeem en van het Compendium met indelingsadviezen zoals goedgekeurd door de Internationale Douaneraad (document IDR nrs. NC0340, bijlagen R/1 en S/1 en NC0430 — verslagen van de 26e en 27e zitting van het Comité voor het GS)

WIJZIGINGEN OP DE TOELICHTINGEN OP BASIS VAN EEN ARTIKEL 8 — PROCEDURE VAN DE GS-CONVENTIE EN INDELINGSADVIEZEN OPGEMAAKT DOOR HET COMITE GS VAN DE WERELDDOUANE-ORGANISATIE

(26e en 27e zitting in november 2000 en mei 2001)

Documenten NC0340 en NC0430

Wijzigingen op de Toelichtingen en het Compendium met indelingsadviezen betreffende de nomenclatuur als bijlage van de GS-Conventie in overeenstemming met de aanbeveling van 25 juni 1999 en opgesteld door het Comité GS op haar 26e zitting. Doc. NC0340

Toelichtingen	Bijlage S/1
Indelingsadviezen	Bijlage R/1

Indelingsadviezen goedgekeurd door het Comité GS op haar 27e zitting. Doc. NC0430

0405.20/2	Bijlage Q/5
0405.20/3	Bijlage Q/5
1901.20/1	Bijlage Q/6
2401.20/1	Bijlage Q/8
2403.10/1	Bijlage Q/9
6114.20/1	Bijlage Q/10
6114.30/1	Bijlage Q/10
6212.10/1	Bijlage Q/10
6307.90/5	Bijlage Q/10
7321.11/1	Bijlage Q/11
8462.21/1 of 8462.29/1	Bijlage Q/12
8471.80/6	Bijlage Q/13
8471.80/7	Bijlage Q/14
8471.80/8	Bijlage Q/14
8483.10/1	Bijlage Q/15
8525.30/1	Bijlage Q/17
8702.10/3	Bijlage Q/18
8703.10/1	Bijlage Q/19

Inlichtingen betreffende de inhoud van deze maatregelen kunnen worden verkregen bij het Directoraat-generaal Belastingen en Douane-unie van de Europese Commissie, Wetstraat 200, B-1049 Brussel. Ze kunnen eveneens geconsulteerd worden op de Internet site van dit directoraat-generaal

http://europa.eu.int/comm/dgs/taxation_customs/index_nl.htm

⁽¹⁾ PB L 302 van 19.10.1992, blz. 1.

Voorafgaande aanmelding van een concentratie**(Zaak COMP/M.2678 — Sonae/CNP Assurances/Inparsa JV)****Zaak die in aanmerking kan komen voor een vereenvoudigde procedure**

(2001/C 333/05)

(Voor de EER relevante tekst)

1. Op 20 november 2001 ontving de Commissie een aanmelding van een voorgenomen concentratie in de zin van artikel 4 van Verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad ⁽¹⁾, laatstelijk gewijzigd bij Verordening (EG) nr. 1310/97 ⁽²⁾, waarin wordt meegedeeld dat de Portugese onderneming Sonae Imobiliária SGPS SA (Sonae), deel uitmakend van de Sonae Groep, en de Franse onderneming CNP Assurances (CNP), in de zin van artikel 3, lid 1, onder b), van genoemde verordening gezamenlijk zeggenschap verkrijgen over de Portugese onderneming Inparsa-Investimentos e Participações SGPS, SA (Inparsa), momenteel onder alleenzeggenschap van Sonae Imobiliária, door de aankoop van aandelen.

2. De bedrijfswerkzaamheden van de betrokken ondernemingen zijn:

— Sonae: leasing van onroerend goed voor commerciële doeleinden, derivaatproducten op basis van hout, kleinhandel van voeding en niet-voeding, telecommunicatie, media, toerisme en transport;

— CNP: verzekering leven;

— Inparsa: leasing van onroerend goed voor commerciële doeleinden.

3. Op grond van een voorlopig onderzoek is de Commissie van oordeel dat de aangemelde concentratie binnen het toepassingsgebied van Verordening (EEG) nr. 4064/89 kan vallen. Ten aanzien van dit punt wordt de definitieve beslissing echter aangehouden. In het licht van de mededeling van de Commissie betreffende een vereenvoudigde procedure voor de behandeling van bepaalde concentraties krachtens Verordening (EG) nr. 4064/89 van de Raad ⁽³⁾ wordt vermeld dat deze zaak in aanmerking kan komen voor deze procedure.

4. De Commissie verzoekt belanghebbende derden haar hun eventuele opmerkingen ten aanzien van de voorgenomen concentratie kenbaar te maken.

Deze opmerkingen moeten de Commissie uiterlijk tien dagen na dagtekening van deze bekendmaking hebben bereikt. Zij kunnen per fax ((32-2) 296 43 01 of 296 72 44) of per post, onder vermelding van referentie COMP/M.2678 — Sonae/CNP Assurances/Inparsa JV, aan onderstaand adres worden toegezonden:

Europese Commissie
Directoraat-generaal Concurrentie
Directoraat B — Task force Fusiecontrole
Jozef II-straat 70
B-1000 Brussel.

⁽¹⁾ PB L 395 van 30.12.1989, blz. 1. Verordening gerectificeerd in PB L 257 van 21.9.1990, blz. 13.

⁽²⁾ PB L 180 van 9.7.1997, blz. 1. Verordening gerectificeerd in PB L 40 van 13.2.1998, blz. 17.

⁽³⁾ PB C 217 van 29.7.2000, blz. 32.

Voorafgaande aanmelding van een concentratie
(Zaak COMP/M.2655 — Vopak/JTE/Stolt-Nielsen/JV)

(2001/C 333/06)

(Voor de EER relevante tekst)

1. Op 20 november 2001 ontving de Commissie een aanmelding van een voorgenomen concentratie in de zin van artikel 4 van Verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad ⁽¹⁾, laatstelijk gewijzigd bij Verordening (EG) nr. 1310/97 ⁽²⁾, waarin wordt meegedeeld dat de onderneming Vopak Chemical Tankers BV (Vopak), die deel uitmaakt van de Royal Vopak Group, John T. Essberger GmbH & Co. (JTE), die deel uitmaakt van de Rantzau Group, en Stolt-Nielsen Transportation Group BV (Stolt-Nielsen), die deel uitmaakt van de Stolt-Nielsen Group, in die zin van artikel 3, lid 1, onder b), van genoemde verordening gezamenlijk zeggenschap verkrijgen over een nieuw gestichte vennootschap die een gezamenlijke onderneming is (de „joint venture”).
2. De bedrijfswerkzaamheden van de betrokken ondernemingen zijn:
 - Vopak: zeevaart;
 - Royal Vopak Group: distributie van chemicaliën, opslagterminals voor ruwe olie, plantaardige olie, olieproducten en chemicaliën, binnenvaart, logistieke diensten, leasing van tankcontainers;
 - JTE: zeevaart;
 - Rantzau Group: lijnvaart, chartermaatschappij voor droge vracht, beheer van schepen, zeevaartagent-schappen;
 - Stolt-Nielsen: transport, opslag en distributie van chemicaliën, zuren, eetbare oliën en andere speciale vloeistoffen, logistieke diensten, zeevaart, binnenvaart, beheer van tankcontainers;
 - Stolt-Nielsen Group: naast de activiteiten van Stolt-Nielsen, dienstverlening op het gebied van buitenlandse engineering en onderwaterengineering, bouw, inspectie, onderhoud en reparatie voor de offshore olie- en gasindustrie;
 - de joint venture: zeevervoer van chemicaliën op korte afstanden („short sea chemical tanker shipping”).
3. Op grond van een voorlopig onderzoek is de Commissie van oordeel dat de aangemelde concentratie binnen het toepassingsgebied van Verordening (EEG) nr. 4064/89 kan vallen. Ten aanzien van dit punt wordt de definitieve beslissing echter aangehouden.
4. De Commissie verzoekt belanghebbende derden haar hun eventuele opmerkingen ten aanzien van de voorgenomen concentratie kenbaar te maken.

Deze opmerkingen moeten de Commissie uiterlijk tien dagen na dagtekening van deze bekendmaking hebben bereikt. Zij kunnen per fax ((32-2) 296 43 01 of 296 72 44) of per post, onder vermelding van referentie COMP/M.2655 — Vopak/JTE/Stolt-Nielsen/JV, aan onderstaand adres worden toegezonden:

Europese Commissie
Directoraat-generaal Concurrentie
Directoraat B — Task force Fusiecontrole
Jozef II-straat 70
B-1000 Brussel.

⁽¹⁾ PB L 395 van 30.12.1989, blz. 1. Verordening gerectificeerd in PB L 257 van 21.9.1990, blz. 13.

⁽²⁾ PB L 180 van 9.7.1997, blz. 1. Verordening gerectificeerd in PB L 40 van 13.2.1998, blz. 17.

Interpretatieve mededeling van de Commissie betreffende het Gemeenschapsrecht van toepassing op overheidsopdrachten en de mogelijkheden om milieuoverwegingen hierin te integreren

(2001/C 333/07)

(Voor de EER relevante tekst)

(COM(2001) 274 definitief)

SAMENVATTING

Om duurzame ontwikkeling in de praktijk te verwezenlijken is het nodig dat de sociale vooruitgang door de economische groei wordt ondersteund en dat het milieu gerespecteerd wordt. Tevens dient sociaal beleid de economie te ondersteunen en moet het milieubeleid kosteneffectief zijn.

Zoals gesteld in de mededeling van de Commissie van mei 2001 inzake „Duurzame ontwikkeling in Europa voor een betere wereld: Een strategie van de Europese Unie voor duurzame ontwikkeling”, zouden de lidstaten moeten bekijken hoe zij beter gebruik kunnen maken van overheidsopdrachten om het gebruik van milieuvriendelijke producten en diensten te bevorderen. De onderhavige mededeling vormt hiertoe een bijdrage.

Dit document heeft tot doel een analyse en een overzicht te geven van de mogelijkheden in het bestaande communautaire rechtskader om milieuoverwegingen in overheidsopdrachten te integreren.

Voor andere mogelijkheden naast die welke door het bestaande rechtskader worden geboden, is nieuwe communautaire wetgeving vereist.

De bestaande wetgeving op milieu- en ander gebied — zowel communautaire wetgeving als met het Gemeenschapsrecht verenigbare nationale voorschriften — is bindend voor de aanbestedende diensten en kan deze diensten bij hun beslissingen en de opstelling van specificaties en criteria beïnvloeden.

Vooraf aan het begin van de aanbestedingsprocedure zijn er mogelijkheden voor een milieuvriendelijk aankoopbeleid, dat wil zeggen wanneer over het voorwerp van een opdracht wordt beslist. Deze beslissing valt niet onder de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten, maar hierop zijn de in het Verdrag verankerde regels en beginselen betreffende het vrije verkeer van goederen en diensten van toepassing, met name de beginselen van niet-discriminatie en evenredigheid.

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten zelf bieden verschillende mogelijkheden om milieuoverwegingen in overheidsopdrachten te integreren. Deze doen zich met name voor bij de opstelling van de technische specificaties, selectiecriteria en gunningscriteria van een opdracht.

Daarnaast kunnen de aanbestedende diensten aanvullende voorwaarden stellen, voorzover deze niet tegen de Verdragsregels indruisen.

Op overheidsopdrachten die niet onder de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten vallen, zijn de regels en beginselen van het Verdrag van toepassing. In dit geval bepaalt de natio-

nale wetgeving of de aanbestedende diensten over verdere mogelijkheden voor een milieuvriendelijk aankoopbeleid beschikken.

INLEIDING

Dit document heeft tot doel een analyse en een overzicht te geven van de mogelijkheden in het bestaande communautaire rechtskader om milieuoverwegingen in overheidsopdrachten te integreren, waardoor aanbestedende diensten een bijdrage kunnen leveren aan duurzame ontwikkeling.

Het beleid inzake **overheidsopdrachten** is een van de vele componenten van het internemarktbeleid en zijn strategische doelen (met name het vrije verkeer van goederen, personen en diensten). Het heeft tot doel om door de toelating van marktwerking een bijdrage te leveren tot de verwezenlijking van de interne markt. Deze marktwerking is nodig voor de niet-discriminerende gunning van overheidsopdrachten en voor een rationeel gebruik van overheidsmiddelen, doordat de opdracht wordt gegund aan de gegadigde met het beste aanbod. Door de toepassing van deze beginselen kunnen aanbestedende diensten de beste prijs-kwaliteitverhouding verkrijgen, wanneer zij zich houden aan een aantal regels betreffende de vaststelling van het voorwerp van de opdracht, de selectie van de gegadigden op basis van objectieve criteria en de gunning van de opdracht op basis van de prijs alleen of op basis van een reeks objectieve criteria.

De geschiedenis van de communautaire richtlijnen betreffende overheidsopdrachten gaat terug tot 1971, toen de eerste richtlijn betreffende overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken werd aangenomen. Sindsdien zijn er richtlijnen betreffende overheidsopdrachten voor leveringen en diensten alsook richtlijnen voor de nutssectoren aangenomen⁽¹⁾. Hoewel de richtlijnen herhaaldelijk zijn gewijzigd, zijn de grondgedachte en het systeem in wezen nooit veranderd.

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bevatten geen expliciete verwijzing naar milieubescherming of -overwegingen of naar andere aspecten die niet tot de kern van het internemarktbeleid behoren, hetgeen gezien het tijdstip van goedkeuring van deze richtlijnen weinig verwondering wekt.

Sinds de goedkeuring van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten is men zich op initiatief van de Gemeenschap en de lidstaten actiever met het **milieu** gaan bezighouden.

Het Verdrag van Amsterdam heeft het beginsel van de integratie van milieueisen in ander beleid meer gewicht verleend en erkent daarmee dat deze integratie van essentieel belang is voor de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling⁽²⁾.

Ook in het voorstel van de Commissie voor het zesde milieuactieprogramma, dat de periode 2001-2010 bestrijkt, worden overheidsopdrachten aangewezen als een gebied waarop er aanzienlijke mogelijkheden voor een „vergroening” van de markt zijn, doordat aanbestedende diensten milieuprestaties als een van hun aankoopcriteria kunnen hanteren ⁽³⁾.

Duurzame ontwikkeling biedt de Europese Unie een positief langetermijnperspectief voor een maatschappij die welvarender en rechtvaardiger is en welke ons een schoner, veiliger en gezonder milieu in het vooruitzicht stelt — een maatschappij, dus, die ons, onze kinderen en onze kleinkinderen een betere levenskwaliteit te bieden heeft. Om dit in de praktijk te verwezenlijken is het nodig dat de sociale vooruitgang door de economische groei wordt ondersteund en dat het milieu gerespecteerd wordt. Tevens dient sociaal beleid de economie te ondersteunen en moet het milieubeleid kosteneffectief zijn ⁽⁴⁾. In verband met overheidsopdrachten betekent dit dat in het wettelijk kader niet alleen rekening moet worden gehouden met het primaire economische doel van de opdracht, maar ook met milieuoverwegingen.

Er bestaat geen intrinsieke tegenstelling tussen economische groei en het behoud van een aanvaardbare milieukwaliteit. Het gaat dus niet om een keuze tussen economische groei en milieu, maar om het bereiken van synergie tussen de twee. In haar mededeling over de interne markt en het milieu ⁽⁵⁾ heeft de Commissie erkend dat de combinatie van steeds verder opengaande markten, groeiende milieuproblematiek en toenemend milieubewustzijn bepaalde synergie-effecten heeft opgeleverd, maar dat er onvermijdelijk ook spanningen tussen de werking van de interne markt en de uitvoering van het milieubeleid zijn. De Gemeenschap moet derhalve zorgen voor een samenhangend beleid inzake de doelstellingen van het Verdrag ten aanzien van de interne markt en het milieu en tegelijkertijd ook haar internationale verplichtingen nakomen.

Ook op mondiaal niveau is er belangrijke vooruitgang geboekt op milieugebied. Een voorbeeld hiervan is de goedkeuring van het Protocol van Kyoto. De Europese Unie is in het in Kyoto overeengekomen protocol bij het wereldklimaatverdrag de verplichting aangegaan om zich te houden aan de in dit protocol opgenomen ambitieuze doelstelling voor de vermindering van de broeikasgassen in de periode 2008-2012.

Door de groeiende wetenschappelijke informatie over de oorzaken en gevolgen van milieuvervuiling en het steeds grotere publieke bewustzijn ten aanzien van deze problematiek is de belangstelling voor de preventie van milieuverontreiniging en de totstandbrenging van duurzame ontwikkeling de afgelopen decennia toegenomen. Steeds meer consumenten in de Europese Unie, in zowel de particuliere als openbare sector, kopen steeds vaker milieuvriendelijke goederen en diensten.

Aanbestedende diensten en andere instanties die onder de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten vallen, zijn een belang-

rijke consumentengroep. Door hun aankopen, met een waarde van meer dan 1 000 miljard euro of circa 14 % van het BBP van de Unie, kunnen aanbestedende diensten een aanzienlijke bijdrage aan een duurzame ontwikkeling leveren. In een aantal lidstaten, die zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid om een duurzame ontwikkeling tot stand te brengen, zijn al initiatieven genomen om de nationale en plaatselijke markten voor overheidsopdrachten te „vergroenen”.

Hoewel de Commissie in haar mededeling van maart 1998 ⁽⁶⁾ al enkele van de belangrijkste mogelijkheden heeft aangewezen, is het voor de aanbestedende diensten vaak niet duidelijk in welke mate milieuoverwegingen verenigbaar zijn met de bestaande communautaire wetgeving inzake overheidsopdrachten.

De Commissie heeft dan ook toegezegd om nader uit te leggen welke mogelijkheden de bestaande wetgeving op het gebied van overheidsopdrachten biedt om bij overheidsaankopen met milieuoverwegingen rekening te houden.

Naast deze interpretatieve mededeling heeft de Commissie plannen voor de uitgave van een handboek inzake groene overheidsopdrachten met praktijkvoorbeelden van hoe in overeenstemming met de EU-wetgeving een groene aanbesteding kan worden opgesteld ⁽⁷⁾.

Zoals in de mededeling van 11 maart 1998 uitdrukkelijk wordt uiteengezet, kan de Commissie in een interpretatief document als dit geen oplossingen aandragen die verder gaan dan de bestaande regelingen inzake overheidsopdrachten. Bovendien is het Hof van Justitie uiteindelijk de enige die bevoegd is het Gemeenschapsrecht uit te leggen.

Indien men van mening is dat de huidige regeling inzake overheidsopdrachten niet voldoende mogelijkheden biedt om met milieuaspecten rekening te houden, dan is een wijziging van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten noodzakelijk. In de voorstellen tot wijziging van deze richtlijnen, die op 10 mei 2000 door de Commissie werden aangenomen, worden milieukennmerken expliciet genoemd bij de criteria aan de hand waarvan kan worden vastgesteld welke de economisch voordeligste inschrijving is ⁽⁸⁾.

Met dit document wordt dan ook getracht om nader te onderzoeken en te verduidelijken welke mogelijkheden door de bestaande regeling inzake overheidsopdrachten worden geboden om bij overheidsopdrachten optimaal rekening te houden met de milieubescherming. De verschillende fasen van de aanbestedingsprocedure zullen stuk voor stuk worden behandeld en voor elke fase zal worden gekeken hoe met milieuoverwegingen rekening kan worden gehouden.

I. VASTSTELLING VAN HET VOORWERP VAN DE OPDRACHT

De eerste gelegenheid om bij overheidsopdrachten met milieuoverwegingen rekening te houden doet zich voor in de fase die voorafgaat aan het moment waarop de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten van toepassing worden: als over het voorwerp van de opdracht wordt beslist, dus als men zich de vraag stelt: „wat wil ik als overheidsorgaan gaan bouwen of kopen?” Aanbestedende diensten hebben in deze fase een ruime gelegenheid om met milieuoverwegingen rekening te houden en voor een ecologisch verantwoord product of een ecologisch verantwoorde dienst te kiezen. In welke mate dit ook echt wordt gedaan, hangt grotendeels af van het milieubewustzijn en de kennis van de aanbestedende dienst.

Deze keuzevrijheid kan worden beperkt en de keuze wordt beïnvloed door bestaande wetgeving op milieu- of ander gebied — zowel communautaire wetgeving als met het Gemeenschapsrecht verenigbare nationale voorschriften⁽⁹⁾.

Welke mogelijkheden er precies zijn om met milieuoverwegingen rekening te houden, hangt af van het type opdracht.

Opdrachten voor werken betreffen niet alleen het eindproduct, het werk, maar ook het ontwerp en de uitvoering van de werkzaamheden. De beste mogelijkheden om met milieubelangen rekening te houden heeft de aanbestedende dienst in de ontwerp- en planningsfase. Aanbestedende diensten kunnen architecten en/of ingenieurs in duidelijke bewoordingen opdragen om bijvoorbeeld een weinig energie verbruikend administratief gebouw te ontwerpen en daarbij niet alleen een goede isolatie en het gebruik van specifieke bouwmaterialen eisen, maar ook verlangen dat zonnecollectoren voor de verwarming worden geïnstalleerd. Ze kunnen eveneens verlangen dat een gebouw zo wordt ontworpen, dat slechts op beperkte schaal liften nodig zijn en waarbij kantoren en tafels zodanig zijn geplaatst dat weinig gebruik moet worden gemaakt van kunstlicht⁽¹⁰⁾.

De aanbestedende dienst is niet alleen verantwoordelijk voor de keuze van het werk of het plan/ontwerp, maar ook voor de algemene uitvoering van de werken en voor alles wat op en rond de bouwplaats gebeurt. Aanbestedende diensten kunnen derhalve eisen stellen aan de uitvoering van de werken, waarbij zich een aantal mogelijkheden voordoet om milieuoverwegingen een rol te laten spelen, door bijvoorbeeld eisen te stellen ten aanzien van het energie- en waterverbruik of het afvalbeheer op en rond de bouwplaats. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de bouw van bruggen over rivieren in natuurreservaten of in gebieden waar de getijstroom niet mogen worden verstoord wegens de specifieke situatie van de plaats waar het werk moet worden uitgevoerd⁽¹¹⁾.

Bij een bijzondere categorie opdrachten voor werken moet overeenkomstig het Gemeenschapsrecht eerst een milieueffectbeoordeling worden verricht voordat men besluit een werk uit te voeren⁽¹²⁾. Deze verplichting, die uit de milieuwetgeving en niet uit de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten voort-

vloeit, beïnvloedt de keuze van de aanbestedende dienst. Het feit dat de bevoegde autoriteiten rekening moeten houden met de resultaten van de milieueffectbeoordeling wanneer zij over toestemming voor een project beslissen, heeft in het algemeen tot gevolg dat de eisen die aan de uitvoering van een werk worden gesteld ecologisch beter verantwoord zijn.

Ook bij **opdrachten voor diensten** bestaat de mogelijkheid om te bepalen hoe de opdracht moet worden uitgevoerd. Een aanbestedende dienst kan bijvoorbeeld eisen dat gebouwen volgens een specifieke methode worden gereinigd, met producten die het milieu het minst belasten. Hij kan ook voorschrijven dat voor het openbaar vervoer elektrische bussen worden gebruikt, of welke methode voor de inzameling van huishoudelijk afval wordt gebruikt.

Opdrachten voor leveringen hebben gewoonlijk betrekking op de aankoop van eindproducten. Afgezien van de fundamentele, maar daarom niet minder belangrijke beslissing over het voorwerp van de opdracht („wat zal ik kopen?”) zijn er bij deze opdrachten dus minder mogelijkheden om met milieuaspecten rekening te houden dan bij opdrachten voor werken en diensten. De fundamentele beslissing zal worden beïnvloed door de mate van milieubewustzijn.

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten schrijven niet voor wat de aanbestedende diensten moeten kopen en zijn op dit punt dus neutraal.

Indien er verschillende manieren zijn waarop de aanbestedende diensten in hun behoeften kunnen voorzien, staat het hen vrij het voorwerp van de aanbesteding op de huns inziens ecologisch meest verantwoorde wijze te definiëren⁽¹³⁾, ook door gebruik te maken van varianten (zie punt II.1.4).

Deze keuzevrijheid is evenwel niet geheel zonder beperkingen. Een aanbestedende dienst moet als overheidsorgaan de algemene regels en beginselen van het Gemeenschapsrecht in acht nemen, en met name de beginselen betreffende het vrije verkeer van goederen en diensten, zoals neergelegd in de artikelen 28 tot en met 30 (ex 30 tot en met 36) en 43 tot en met 55 (ex 52 tot en met 66) van het EG-Verdrag⁽¹⁴⁾.

Dit houdt in dat het voorwerp van een overheidsopdracht niet mag worden vastgesteld met het doel of het resultaat dat alleen binnenlandse bedrijven toegang tot de opdracht hebben, en inschrijvers uit andere lidstaten niet.

Het staat de aanbestedende diensten vrij om het voorwerp van de aanbesteding op de huns inziens ecologisch meest verantwoorde wijze te definiëren, of alternatieve voorwerpen te definiëren door het gebruik van varianten, mits deze keuze niet leidt tot een beperkte toegang tot de desbetreffende opdracht, die ten koste gaat van inschrijvers uit andere lidstaten.

De vraag of een maatregel verenigbaar met het Gemeenschapsrecht is, moet per geval worden beoordeeld. Zoals in de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad over de interne markt en het milieu werd aangekondigd, zal de Commissie een handboek voor de toepassing van de artikelen 28 tot en met 30 van het Verdrag opstellen.

Bovengenoemde regels zijn op alle overheidsopdrachten van toepassing, ongeacht of zij binnen het toepassingsgebied van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten vallen of niet ⁽¹⁵⁾.

Nadat eenmaal is besloten wat zal worden aangekocht, zijn de aanbestedende diensten krachtens de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten verplicht om het voorwerp van de opdracht op dusdanige wijze te beschrijven dat het beantwoordt aan het gebruik waarvoor het door de aanbestedende dienst is bestemd. De richtlijnen bevatten hiertoe een aantal bepalingen inzake gemeenschappelijke regels op technisch gebied die in het bestek van elke opdracht moeten worden gespecificeerd.

II. OPDRACHTEN DIE ONDER DE RICHTLIJNEN BETREFFENDE OVERHEIDSOPDRACHTEN VALLEN

1. TECHNISCHE SPECIFICATIES VAN HET VOORWERP VAN DE OPDRACHT EN DE MOGELIJKHEID OM EISEN INZAKE MILIEUPRESTATIES TE STELLEN

Als opmerking vooraf zij erop gewezen dat milieu- of andere wetgeving — communautaire wetgeving of nationale wetgeving die met het Gemeenschapsrecht verenigbaar is — voor de aanbestedende diensten natuurlijk bindend is. Alle richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bevatten de bepaling dat de aanbestedende diensten technische specificaties vaststellen „*onverminderd de verplichte nationale technische voorschriften*” ⁽¹⁶⁾. Dit betekent dat, voorzover de nationale wetgeving met het Gemeenschapsrecht verenigbaar is, deze bijvoorbeeld het gebruik van bepaalde stoffen, die de nationale autoriteiten schadelijk voor het milieu achten, kan verbieden, of de inachtneming van een bepaald minimaal niveau van milieuprestaties verplicht kan stellen. Uiteraard zijn de aanbestedende diensten aan dergelijke wetgeving gebonden.

Om de transparantie te vergroten leggen de richtlijnen de aanbestedende diensten de verplichting op om de technische specificaties in de algemene of de contractuele documenten die bij iedere opdracht behoren, te vermelden. Deze regels hebben tot doel de markt voor overheidsopdrachten open te stellen, een ware concurrentie tot stand te brengen en te voorkomen dat markten voor nationale of specifieke ondernemingen worden voorbehouden (om discriminatie te voorkomen). De technische specificaties omvatten alle kenmerken waaraan een product of dienst volgens de aanbestedende dienst moet voldoen om te beantwoorden aan het gebruik waarvoor het is bestemd. Deze technische specificaties bevatten objectieve en meetbare bijzonderheden betreffende het voorwerp van de opdracht en moeten derhalve aan dat voorwerp worden gekoppeld.

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bevatten een gedetailleerd systeem van verplichte verwijzingen naar normen en vergelijkbare instrumenten, waarbij er sprake is van een duidelijke hiërarchie: eerst komen de Europese instrumenten,

en als deze ontbreken, kan worden verwezen naar internationale of nationale normen of vergelijkbare instrumenten ⁽¹⁷⁾.

Afgezien van deze verplichting is het krachtens de richtlijnen verboden om producten van een bepaald fabrikaat of een bepaalde herkomst, dan wel een bijzondere werkwijze te vermelden, waardoor bepaalde ondernemingen worden begunstigd of uitgeschakeld. Merken, octrooien of typen of een bepaalde oorsprong of werkwijze mogen alleen worden aangeduid indien het voorwerp van de opdracht anders niet voldoende nauwkeurig en voor alle betrokkenen begrijpelijk is. Wanneer de richtlijnen dergelijke uitzonderingen toestaan, moeten deze aanduidingen altijd vergezeld gaan van de vermelding „*of daarmee overeenstemmend*”.

De aanbestedende diensten mogen van deze regels afwijken en hoeven dan niet naar normen of vergelijkbare instrumenten te verwijzen. Dit geldt met name voor opdrachten met een echt innovatief karakter, waarvoor het gebruik van dergelijke instrumenten niet geschikt is.

Overigens betekent de verplichting naar (Europese) normen te verwijzen niet dat aanbestedende diensten gehouden zijn om alleen goederen en diensten te kopen die hiermee in overeenstemming zijn. De verplichting om naar deze instrumenten te verwijzen heeft alleen ten doel leveranciers een ijkpunt te geven; zij behouden de mogelijkheid om gelijkwaardige oplossingen aan te bieden.

Er zijn thans nauwelijks Europese en nationale normen waarin milieuprestaties van goederen en diensten in aanmerking worden genomen ⁽¹⁸⁾. Dit betekent dat tot het moment dat de milieuprestaties in de normen worden opgenomen, de aanbestedende diensten voor een bepaalde aankoop zelf het vereiste prestatieniveau kunnen vaststellen, mits dit geen discriminatie tot gevolg heeft.

Het staat aanbestedende diensten vrij om op specifieke punten te bepalen dat zij een hoger milieubeschermingsniveau verlangen dan in de wetgeving of de normen is neergelegd, mits dit er niet toe leidt dat de toegang tot de opdracht wordt beperkt en er wordt gediscrimineerd ten koste van potentiële inschrijvers.

1.1. De mogelijkheid om basismaterialen of grondstoffen voor te schrijven

Op grond van de definitie van „technische specificatie” is het mogelijk het gebruik van bepaalde basismaterialen of grondstoffen voor te schrijven, als dit op dusdanige wijze tot de kenmerken van het product of de dienst bijdraagt dat dit product of deze dienst beantwoordt aan het gebruik waarvoor het door de aanbestedende dienst is bestemd. Mits deze eisen in overeenstemming zijn met het Gemeenschapsrecht en met name niet-discriminerend zijn, kunnen aanbestedende diensten voor een specifieke opdracht voorschrijven welke materialen moeten worden gebruikt: bijvoorbeeld dat voor een specifieke opdracht de kozijnen in een overheidsgebouw van hout moeten zijn of dat gerecycleerd glas of ander gerecycleerd materiaal wordt gebruikt.

1.2. De mogelijkheid om de toepassing van een specifiek productieproces te eisen

Productieprocessen worden in de definitie van technische specificaties in de richtlijnen niet uitdrukkelijk genoemd⁽¹⁹⁾. Mits de opdracht hierdoor niet aan bepaalde ondernemingen wordt voorbehouden⁽²⁰⁾, kunnen de aanbestedende diensten een specifiek productieproces voorschrijven indien dit ertoe bijdraagt de (zichtbare of onzichtbare) prestatiekenmerken van het goed of de dienst te specificeren. Het productieproces betreft alle eisen en aspecten van de vervaardiging van het product die tot de kenmerking van de producten bijdragen, zonder dat ze noodzakelijkerwijze zichtbaar moeten zijn in het eindproduct.

Dit betekent dat het product door de wijze van productie of het voorkomen (of de verschillen nu zichtbaar zijn of niet) afwijkt van identieke producten omdat een milieuvriendelijk productieproces is gebruikt, bijvoorbeeld biologische geteelde gewassen⁽²¹⁾ of „groene” elektriciteit. De aanbestedende diensten moeten er wel voor zorgen dat het voorschrijven van een specifiek productieproces niet discriminerend is⁽²²⁾.

Eisen die geen verband hebben met de productie zelf, zoals de wijze waarop het bedrijf wordt geleid, zijn daarentegen geen technische specificaties en kunnen daarom niet verplicht worden gesteld⁽²³⁾.

1.3. De mogelijkheid om naar milieukeuren te verwijzen

Milieukeuren worden toegekend aan producten die worden geacht milieuvriendelijker te zijn dan soortgelijke producten in dezelfde productgroep. De keuren worden op vrijwillige basis toegekend aan producten die aan specifieke criteria voldoen en zij hebben tot doel de consument over ecologisch verantwoorde producten te informeren.

Er zijn verschillende milieukeuren: de Europese milieukeur⁽²⁴⁾, nationale milieukeuren en internationale milieukeuren. Ook zijn er particuliere milieukeuren⁽²⁵⁾.

Voor diverse productgroepen worden de eraan ten grondslag liggende criteria in de desbetreffende instrumenten gespecificeerd⁽²⁶⁾.

Deze criteria zijn gebaseerd op de levenscyclus van het product en hebben betrekking op uiteenlopende aspecten zoals: prestaties van het product, materialen die in het product zijn verwerkt, productieprocessen, terugname en recycling, gebruiksaanwijzingen en consumenteninformatie. Het gaat om technische specificaties in de zin van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten.

Europese, internationale en nationale milieukeuren worden toegekend volgens de in de desbetreffende instrumenten vastgelegde procedures⁽²⁷⁾. Deze systemen garanderen transparantie en zijn voor alle producenten/leveranciers toegankelijk.

Particuliere milieukeuren worden toegekend door particulieren of door particuliere organisaties. Om gebruik te mogen maken van een particuliere milieukeur moet de eigenaar van de keur toestemming verlenen. Op nationaal, internationaal of communautair niveau zijn er geen gemeenschappelijke kenmerken en is er ook geen overeengekomen of geharmoniseerd gemeen-

schappelijk systeem. Particuliere milieukeuren bieden niet dezelfde garanties ten aanzien van transparantie en gelijke toegang als Europese en nationale milieukeuren.

Wanneer er geen instrumenten bestaan waarnaar moet worden verwezen⁽²⁸⁾ of wanneer een hogere mate van milieubescherming wordt vereist dan de normen of de wetgeving voorschrijven, kunnen de aanbestedende diensten de technische specificaties in verband met de milieuprestaties in overeenstemming met de criteria van de milieukeuren vaststellen en aangeven dat producten met een milieukeur worden geacht te voldoen aan de technische voorschriften in de aanbestedingsstukken.

Aanbestedende diensten moeten erop letten dat zij niet alleen milieukeuren als bewijsmiddel toelaten⁽²⁹⁾. Zij moeten ook andere bewijzen accepteren, zoals testrapporten, enz. Dit is van bijzonder belang bij nationale en particuliere milieukeuren, teneinde te voorkomen dat de specificatie en de middelen om de overeenstemming met de specificatie te beoordelen ertoe leiden dat de opdracht aan nationale of plaatselijke bedrijven is voorbehouden (zie ook artikel 8 van Richtlijn 93/36/EEG).

1.4. De mogelijkheid om gebruik te maken van varianten

De producten en de diensten die minder schadelijk zijn voor het milieu kunnen in het algemeen duurder zijn dan andere producten en diensten. Wanneer aanbestedende diensten het voorwerp van een opdracht definiëren, moeten zij een evenwicht zien te vinden tussen hun financiële overwegingen enerzijds, en hun doelstellingen om milieuvriendelijk in te kopen anderzijds.

Het gebruik van varianten⁽³⁰⁾ laat aanbestedende diensten toe om af te wegen welke keuze het best tegemoetkomt aan deze beide eisen.

Als aanbestedende diensten van deze mogelijkheid gebruikmaken, moeten zij eerst een standaarddefinitie vaststellen voor het voorwerp van de opdracht, dat de minimumvereisten neerlegt. Naast deze standaarddefinitie kunnen de aanbestedende diensten één of meerdere varianten vastleggen, welke alternatieve definities van het voorwerp van de opdracht geven, zoals bijvoorbeeld hogere milieuprestaties of het gebruik van een specifiek productieproces dat niet een minimumeis in de standaarddefinitie was.

2. SELECTIE VAN DE GEGADIGDEN

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de regels die de richtlijnen inzake overheidsopdrachten geven die betrekking hebben op de selectie van de gegadigden die door de aanbestedende dienst in staat worden geacht de opdracht uit te voeren.

In de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten zijn drie verschillende typen regels opgenomen.

De eerste groep regels betreft de redenen op grond waarvan een gegadigde kan worden uitgesloten van deelneming aan een overheidsopdracht: bijvoorbeeld faillissement, veroordeling wegens een delict, een ernstige fout bij de uitoefening van het beroep, niet-betaling van sociale premies of belastingen.

De tweede groep regels betreft de financiële en economische draagkracht van de gegadigde. Bij deze regels zijn er geen mogelijkheden om milieuaspecten in aanmerking te nemen.

De derde reeks regels betreft de technische bekwaamheid van de gegadigde. Bij deze regels kan tot op zekere hoogte rekening worden gehouden met milieuoverwegingen, bijvoorbeeld door minimumeisen vast te stellen voor apparatuur of voorzieningen ter waarborging van een goede uitvoering van de opdracht. In de richtlijnen is bepaald⁽³¹⁾ dat bij het aantonen van de financiële en economische draagkracht en de technische bekwaamheid van de gegadigde niet verder mag worden gegaan dan wat met het oog op het voorwerp van de opdracht verantwoord is. De door deze regels geboden mogelijkheden worden hieronder uiteengezet.

In de nutssector hebben de aanbestedende diensten meer speelruimte bij de beoordeling van de bekwaamheid van de kandidaten of de inschrijvers, aangezien Richtlijn 93/38/EEG alleen verlangt dat er objectieve regels en criteria worden toegepast die vooraf zijn vastgesteld en aan belangstellende gegadigden of inschrijvers ter beschikking worden gesteld.

2.1. Gronden voor uitsluiting van deelneming aan de opdracht

In alle richtlijnen betreffende overheidsopdrachten is vastgesteld op welke gronden ondernemingen van deelneming aan aanbestedingsprocedures kunnen worden uitgesloten. Relevant in dit verband zijn de volgende mogelijkheden:

„Van deelneming aan een opdracht kan worden uitgesloten iedere leverancier/aannemer/dienstverrichter:

- c) *die, bij een vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan, veroordeeld is geweest voor een delict dat de professionele integriteit van de leverancier/aannemer/dienstverrichter in het gedrang brengt;*
- d) *die in de uitoefening van zijn beroep een ernstige fout heeft begaan, vastgesteld op elke grond die de aanbestedende diensten aannemelijk kunnen maken.”*

Wanneer niet-naleving van de milieuwetgeving volgens de wet een delict is dat de professionele integriteit in het gedrang brengt⁽³²⁾, kan een aanbestedende dienst krachtens de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten een kandidaat op grond van het bepaalde onder c) van deelneming uitsluiten wanneer het bedrijf voor dit delict veroordeeld is en het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan.

Bovendien heeft de Commissie een communautaire richtlijn voorgesteld waarin zij een minimale reeks van milieudelicten definieert⁽³³⁾.

Het begrip „ernstige fout in de uitoefening van het beroep” is als zodanig nog niet in de communautaire wetgeving of jurisprudentie gedefinieerd⁽³⁴⁾ en de lidstaten kunnen dit begrip dus zelf in hun nationale wetgeving invullen.

2.2. Eisen inzake de technische bekwaamheid van de gegadigden

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten leggen vast hoe de vereiste technische bekwaamheid van een aannemer kan worden aangetoond. Deze richtlijnen bevatten een uitputtende lijst⁽³⁵⁾ van referenties aan de hand waarvan, afhankelijk van de aard, de omvang en het doel van de opdracht, de technische bekwaamheid van de aannemer kan worden aangetoond. Iedere eis die een aanbestedende dienst aan de technische bekwaamheid van de gegadigde stelt, moet dus te kwalificeren zijn als een van de referenties die in de richtlijnen zijn genoemd.

Doel van de selectie is om de gegadigden aan te wijzen die volgens de aanbestedende dienst het best in staat zijn om de opdracht uit te voeren. De verschillende eisen moeten derhalve direct verband houden met het voorwerp of de uitvoering van de betrokken opdracht⁽³⁶⁾.

Van alle referenties die in de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten worden genoemd, zouden de volgende in specifieke gevallen milieuaspecten kunnen betreffen:

- een verklaring welke de outillage, het materieel en de technische uitrusting vermeldt, waarover de aannemer voor de uitvoering van het werk beschikt;
- een beschrijving van de technische voorzieningen en maatregelen van de dienstverlener voor waarborging van de kwaliteit en de mogelijkheden die hij biedt ten aanzien van ontwerpen en onderzoek;
- een opgave van de al dan niet tot de onderneming van de gegadigde behorende technici of technische organen waarop deze voor de uitvoering van de opdracht een beroep kan doen, met name die welke belast zijn met de kwaliteitscontrole.

2.2.1. De mogelijkheid om specifieke ervaring (op milieugebied) te eisen

Indien voor de uitvoering van de opdracht bijzondere kennis of ervaring op het gebied van het milieu is vereist, dan is met het oog op de beoordeling van de geschiktheid van de gegadigden specifieke ervaring een wettig criterium voor de technische bekwaamheid en kennis⁽³⁷⁾, zodat deze als eis kan worden gesteld (bv. voor de bouw van een waterzuiveringsinstallatie).

2.2.2. De mogelijkheid om van leveranciers een milieubeheersysteem te eisen

Op grond van een internationale norm (ISO 14001) en een communautaire verordening (de EMAS-verordening⁽³⁸⁾) zijn milieubeheersystemen opgericht.

De verordening stelt een vrijwillig milieubeheersysteem vast op basis van geharmoniseerde, voor de gehele Europese Unie geldende richtsnoeren en beginselen. Aan dit systeem kan door organisaties worden deelgenomen die in de Europese Unie en de Europese Economische Ruimte actief zijn, ongeacht hun economische activiteit.

Het Europese milieubeheersysteem beoogt een gestage verbetering van de milieuprestaties van activiteiten, goederen en diensten door organisaties zich hard te laten maken hun significante milieueffecten te beoordelen en te beheren.

Uitvoering van de EMAS-verordening omvat de volgende stappen. De milieuanalyse is de eerste stap. Deze geeft organisaties de mogelijkheid de stand van zaken op milieugebied te evalueren, zodat ze een goed beheersysteem kunnen opzetten en door middel van duidelijke milieudoelstellingen betere milieuprestaties kunnen behalen. Door regelmatige milieuaudits kan worden nagegaan of het milieubeheersysteem werkt en kunnen de vorderingen van de organisatie bij haar milieuprestaties worden gevolgd.

Een van de stappen is EMAS-registratie, waarvoor een organisatie in aanmerking komt wanneer zij een milieubeleid opstelt en daarbij in het bijzonder de volgende belangrijke verplichtingen aangaat:

- naleving van alle relevante milieuvoorschriften;
- voorkoming van milieuvervuiling; en
- gestage verbetering van de milieuprestaties.

In het kader van EMAS hebben alle deelnemende landen verificatiemechanismen opgezet, waarbij naleving van EMAS wordt geverifieerd en de informatie wordt gevalideerd door onafhankelijke milieuverificateurs, die door erkenningsinstanties zijn erkend. Deze validering leidt tot een verzoek om registratie door de door de lidstaat aangewezen bevoegde instanties.

De lijst van geregistreerde organisaties uit de EU- en EER-landen wordt regelmatig aan de Commissie meegedeeld. Een volledige lijst is beschikbaar bij de diensten van de Commissie ⁽³⁹⁾.

De inhoud van het milieuprogramma en milieubeheersysteem kan van onderneming tot onderneming en van organisatie tot organisatie uiteenlopen, omdat zij „op maat” zijn gemaakt. Er kan dan ook geen algemeen geldend antwoord worden gegeven op de vraag of EMAS kan worden beschouwd als een van de referenties voor het aantonen van de technische bekwaamheid van een onderneming of organisatie, waarvan een uitputtende

lijst in de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten is opgenomen. Of een specifiek milieubeheer- en milieuauditsysteem als een van die referenties kan worden beschouwd, hangt af van de inhoud van het systeem in kwestie.

Alle milieubeheer- en milieuauditsystemen hebben evenwel met elkaar gemeen dat de onderneming of organisatie aan een aantal minimumcriteria voldoet en dat al dergelijke systemen staan voor een hoog niveau van milieuprestaties en milieubeheer.

Om als bewijs voor de technische bekwaamheid te kunnen dienen, moet het systeem van invloed zijn op de kwaliteit van de levering of op het vermogen van de onderneming (bv. uitrusting en technisch personeel) om een opdracht met milieueisen uit te voeren, bijvoorbeeld een opdracht voor een werk waarbij de aannemer met afval op de bouwplaats te maken heeft).

EMAS-registratie kan dus altijd als bewijs dienen wanneer onderdelen van een milieuprogramma en milieubeheersysteem van een onderneming of organisatie tot de referenties voor de technische bekwaamheid ⁽⁴⁰⁾ van een onderneming kunnen worden gerekend.

In dit verband is in artikel 11, lid 2, van de EMAS-verordening het volgende bepaald: „Teneinde de deelneming van organisaties aan EMAS te bevorderen, onderzoeken de Commissie en andere instellingen van de Gemeenschap, alsmede andere nationale openbare instanties op welke wijze, onverminderd de Gemeenschapswetgeving, met de EMAS-registratie rekening kan worden gehouden bij de vaststelling van criteria voor hun beleid inzake overheidsopdrachten.” Aanbestedende diensten zouden dus expliciet in het bestek of in de aankondiging van de opdracht kunnen vermelden dat milieubeheer- en milieuauditsystemen van ondernemingen die de eisen voor technische bekwaamheid omvatten, als bewijs worden aanvaard. Tegelijkertijd mogen de aanbestedende diensten andere bewijsmiddelen niet uitsluiten door alleen een EMAS-registratie te aanvaarden. Ook andere certificaten (bv. ISO 14001) of andere documenten moeten als bewijsmiddel kunnen dienen.

3. GUNNING VAN DE OPDRACHT

Zodra de gegadigden zijn geselecteerd, worden de inschrijvingen door de aanbestedende dienst beoordeeld, waarna de opdracht wordt gegund.

In de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten worden twee mogelijkheden genoemd op basis waarvan de opdracht kan worden gegund, namelijk de laagste prijs of de „economisch voordeligste aanbidding”. Doel van deze tweede mogelijkheid is om de aanbestedende dienst in staat te stellen de beste prijs-kwaliteitverhouding te verkrijgen.

Teneinde te bepalen welke inschrijving als de economisch voordeligste moet worden beschouwd, moet de aanbestedende dienst vooraf aangeven welke criteria worden toegepast en de doorslag zullen geven. Deze criteria moeten hetzij in de aankondiging van de opdracht hetzij in het bestek worden vermeld, zo mogelijk in afnemende volgorde van belang.

3.1. De economisch voordeligste inschrijving

De richtlijnen bevatten voorbeelden van de criteria die kunnen worden toegepast om te bepalen welke inschrijving economisch het voordeligst is ⁽⁴¹⁾. Andere criteria zijn mogelijk.

In het algemeen stellen de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten twee voorwaarden aan de criteria ter bepaling van de economisch voordeligste inschrijving: er mag niet worden gediscrimineerd en de toegepaste criteria moeten tot een economisch voordeel voor de aanbestedende dienst leiden. Zoals ook door het Europese Hof van Justitie is gesteld, hebben de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten ten doel te vermijden dat de aanbestedende diensten bij de gunning van een opdracht voorrang geven aan nationale inschrijvers of gegadigden en dat instanties die door de staat worden gefinancierd of waarop de staat toezicht uitoefent, regionale of lokale autoriteiten of andere publiekrechtelijke lichamen zich door niet-economische overwegingen laten leiden ⁽⁴²⁾. Economische overwegingen kunnen ook betrekking hebben op milieubescherming zoals bijvoorbeeld het energieverbruik van een product.

Al deze criteria voor de beoordeling van de inschrijvingen hebben met elkaar gemeen dat zij, evenals de uitdrukkelijk genoemde criteria, betrekking moeten hebben op de aard van de te verrichten prestatie of op de wijze van uitvoering ervan ⁽⁴³⁾. De toegepaste criteria moeten de aanbestedende dienst wel in staat stellen de verschillende aanbiedingen objectief te vergelijken en op basis van objectieve criteria, zoals die welke bij wijze van voorbeeld in de richtlijnen zijn vermeld, hun keus te laten vallen op de voordeligste ⁽⁴⁴⁾.

Deze beoordeling heeft ten doel vast te stellen welke inschrijving het best aan de behoeften van de aanbestedende dienst voldoet. Daarom is het de functie van de gunningscriteria de intrinsieke waarde van de inschrijvingen te beoordelen. Dit betekent dat de gunningscriteria een band moeten hebben met het voorwerp van de opdracht ⁽⁴⁵⁾.

In de huidige richtlijnen betreffende overheidsopdrachten worden milieuoverwegingen niet expliciet genoemd ⁽⁴⁶⁾; niettemin moet het artikel betreffende de gunningscriteria op dusdanige wijze worden uitgelegd dat milieuoverwegingen kunnen leiden tot de vaststelling van specifieke gunningscriteria. De mate waarin een product „ecologisch verantwoord” is, is zonder verdere definitie als zodanig niet meetbaar en levert ook niet automatisch een economisch voordeel op voor de aanbestedende dienst. Aanbestedende diensten kunnen echter wel de milieuvriendelijkheid van een product of dienst, bijvoorbeeld het verbruik van natuurlijke hulpbronnen, in aanmerking nemen door dit milieudoel te „vertalen” in specifieke, productgebonden en economisch meetbare criteria en eisen te stellen aan het energieverbruik ⁽⁴⁷⁾. In de meeste gevallen betreffen dergelijke criteria de kwaliteit of prestatie van het product of

de wijze waarop werken of diensten worden uitgevoerd (d.w.z. kwaliteit of technische waarde, zoals vermeld bij de gunningscriteria). Milieuaspecten betreffende een product of dienst zouden dan ook op hetzelfde niveau als functionele en esthetische kenmerken van goederen of diensten kunnen worden gesteld, namelijk als criteria die expliciet in de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten worden genoemd om hetgeen economisch meetbaar is, te beoordelen.

Milieuaspecten kunnen worden gebruikt om de economisch voordeligste inschrijving aan te wijzen, wanneer deze aspecten voor de aanbestedende dienst een economisch voordeel inhouden dat kan worden toegeschreven aan het product of de dienst dat of die voorwerp van de opdracht is.

In dit verband doet zich de vraag voor of het begrip „economisch voordeligste inschrijving” betekent dat ieder afzonderlijk criterium een direct economisch voordeel voor de aanbestedende dienst moet opleveren, of dat ieder afzonderlijk criterium economisch meetbaar moet zijn zonder dat dit bij de desbetreffende opdracht een direct economisch voordeel voor de aanbestedende dienst moet meebrengen. Deze vraag werd in een verzoek om een prejudiciële beslissing aan het Europese Hof van Justitie voorgelegd in zaak C-513/99 ⁽⁴⁸⁾. Het arrest wordt eind 2001 verwacht.

Zowel in het groenboek ⁽⁴⁹⁾ als in de mededeling ⁽⁵⁰⁾ over overheidsopdrachten heeft de Commissie zich duidelijk voor de eerste interpretatie uitgesproken.

De Commissie merkt op dat wat dit betreft de aanbestedende diensten de mogelijkheid behouden het voorwerp van de opdracht te definiëren en dat zij daardoor in deze fase van de aanbesteding rekening kunnen houden met hun milieuvoorkeuren die verband houden met mogelijke indirecte economische voordelen. Zij kunnen dit eveneens doen via het gebruik van varianten (zie paragraaf II.1.4).

3.2. De mogelijkheid om alle kosten gedurende de levenscyclus van een product in aanmerking te nemen

Levenscycluskosten zijn alle kosten gedurende de productie, het ver- of gebruik en de verwijdering van een product of dienst die in aanmerking worden genomen („van de wieg tot het graf”) ⁽⁵¹⁾.

In de prijs die door een aanbestedende dienst voor een product wordt betaald, is rekening gehouden met de kosten van de reeds afgesloten fasen (normaliter ontwerp, materialen, productie en soms tests en vervoer); deze kosten mogen derhalve niet een tweede keer bij de gunning in aanmerking worden genomen ⁽⁵²⁾. Daarentegen mag wel rekening worden gehouden met de kosten na de aankoop van het product, die ten laste komen van de aanbestedende dienst en zo direct van invloed zijn op de economische aspecten van het product.

Kosten gedurende de levenscyclus van een product die voor rekening van de aanbestedende dienst zullen komen, kunnen bij de beoordeling van de economisch voordeligste inschrijving in aanmerking worden genomen.

De richtlijnen vermelden uitdrukkelijk de gebruikskosten en de rentabiliteit als mogelijke gunningscriteria. Dergelijke kosten omvatten directe gebruikskosten (energie, water en andere hulpbronnen waarvan tijdens de levenscyclus van een product gebruik wordt gemaakt), uitgaven voor energiebesparing (bv. investeringen in betere isolatie om in de toekomst energie en dus geld te besparen), alsmede de kosten voor onderhoud of recycling van het product. Bij de beoordeling van de inschrijvingen kan een aanbestedende dienst ook rekening houden met de kosten voor de behandeling van afval of voor recycling.

3.3. De mogelijkheden om externaliteiten in aanmerking te nemen

Externaliteiten zijn schadegevallen of voordelen die onder normale marktomstandigheden niet door de vervuiler of de begunstigde worden betaald. Ze worden gedefinieerd als: „de kosten en voordelen die ontstaan wanneer de sociale of economische activiteiten van de ene groep mensen gevolgen hebben voor een andere groep, en de eerste groep deze gevolgen niet voor zijn rekening neemt”⁽⁵³⁾.

De externe kosten en voordelen staan tegenover de „traditionele” kosten en voordelen zoals exploitatiekosten en inkomsten uit de verkoop. Het kenmerk van deze laatste kosten is dat er een door de markt bepaalde prijs voor wordt betaald.

In het algemeen worden de externaliteiten niet door de koper van een goed of een dienst gedragen, maar door de maatschappij als geheel, zodat ze niet in aanmerking komen als gunningscriterium zoals dit hierboven is gedefinieerd (zie punt 3.1). De Commissie merkt op dat wat dit betreft de aanbestedende diensten de mogelijkheid behouden het voorwerp van de opdracht te definiëren en voorwaarden voor de uitvoering van de opdracht te stellen en dat zij daardoor in deze fasen van de aanbesteding rekening kunnen houden met hun milieuvoorkeuren die verband houden met mogelijke externe kosten.

Alleen in specifieke gevallen kan met deze kosten rekening worden gehouden, bijvoorbeeld wanneer externe kosten voortvloeien uit de uitvoering van de opdracht en ze door de koper van het goed of de dienst worden gedragen.

In dergelijke gevallen moeten de aanbestedende diensten ervoor waken systemen in te voeren die tot bevoorrechtiging of verholde discriminatie leiden. Tot dusverre bestaat er geen geharmoniseerd systeem voor de kwalificatie en economische evaluatie van externaliteiten. Wel wordt er in de Europese Unie gewerkt aan de coördinatie van de regels voor de economische evaluatie van externe kosten op het gebied van vervoer, die na verloop van tijd de gevaren van discriminatie in verband met de keuze voor deze aanpak zouden kunnen wegnemen.

3.4. Aanvullende criteria

Dit begrip werd ontwikkeld in de jurisprudentie van het Hof van Justitie⁽⁵⁴⁾.

Het kwam voor het eerst voor in zaak 31/87, waarin het Hof stelde dat dergelijke criteria (de werkgelegenheid van langdurig werklozen) geen verband hielden met de beoordeling van de economische en financiële geschiktheid en de technische kennis en bekwaamheid van een gegadigde en evenmin met de in artikel 9 van de richtlijn genoemde gunningscriteria. Overigens zijn deze criteria volgens het Hof met de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten verenigbaar als ze aan alle beginselen van het Gemeenschapsrecht terzake voldoen.

In zaak C-225/98 stelde het Hof⁽⁵⁵⁾ dat de aanbestedende diensten een voorwaarde in verband met een werkloosheids-campagne mogen stellen, mits die voorwaarde alle fundamentele beginselen van het Gemeenschapsrecht eerbiedigt, en alleen wanneer de betrokken autoriteiten de keus hebben uit twee of meer economisch gelijkwaardige aanbiedingen. Een dergelijke voorwaarde kan als aanvullend criterium worden toegepast nadat de aanbiedingen uit louter economisch oogpunt onderling vergeleken zijn. Ten aanzien van het criterium in verband met de werkloosheids-campagne wees het Hof erop dat dit criterium geen rechtstreekse of zijdelingse gevolgen mag hebben voor de aannemers uit andere lidstaten van de Gemeenschap en uitdrukkelijk vermeld moet zijn in de aankondiging, zodat aannemers op de hoogte kunnen zijn van het bestaan van een dergelijke voorwaarde.

Dit zou ook van toepassing kunnen zijn op voorwaarden betreffende milieubescherming of milieuprestaties.

4. UITVOERING VAN DE OPDRACHT

De aanbestedende diensten kunnen de contractclausules inzake de uitvoering van de opdracht (in detail) vastleggen. Contractclausules mogen geen (verkapte) technische specificaties, selectiecriteria of gunningscriteria zijn. Zij hebben slechts betrekking op de uitvoering van de opdracht zelf. Dat betekent dat alle gegadigden bij gunning van de opdracht in staat moeten zijn om uitvoering te geven aan deze clausules, die ter wille van de doorzichtigheid vooraf aan alle gegadigden moeten worden meegedeeld.

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bestrijken niet de contractclausules. Contractclausules als zodanig moeten in overeenstemming zijn met de algemene regels en beginselen van het Verdrag, met name met het beginsel van het discriminatieverbod.

De aanbestedende diensten beschikken over een breed scala van mogelijkheden om contractclausules vast te leggen die op de bescherming van het milieu zijn gericht.

Hieronder worden enkele voorbeelden genoemd van aanvullende voorwaarden, die van invloed zijn op de prestatie of op de uitvoering van de opdracht, die beantwoorden aan algemene milieudoelstellingen, die voldoende specifiek zijn en die in overeenstemming zijn met de beginselen van het Gemeenschapsrecht en met de richtlijnen⁽⁵⁶⁾:

- levering/verpakking van goederen in bulk in plaats van per stuk;
- terugname of hergebruik van verpakkingsmateriaal en de gebruikte producten door de leverancier;
- levering van goederen in herbruikbare bakken, flessen, kisten, enz.;
- verzameling, terugname, recycling of hergebruik door de leverancier van het afval bij of na het gebruik of verbruik van een product;
- vervoer en levering van chemicaliën (zoals schoonmaakproducten) in geconcentreerde vorm en verdunning op de plaats van gebruik.

Ten aanzien van de vraag of voor de levering van de goederen een bepaalde ecologisch verantwoorde wijze van vervoer mag worden geëist, geldt dat een dergelijke eis zodanig moet zijn geformuleerd dat hij van invloed is op de prestatie of de uitvoering van de opdracht en in overeenstemming is met de beginselen van het Gemeenschapsrecht. Een aanbestedende dienst kan dus eisen dat een bepaald vervoermiddel voor het transport van de goederen wordt gebruikt, op voorwaarde dat dit bij de opdracht in kwestie niet tot discriminatie leidt.

III. OPDRACHTEN DIE NIET ONDER DE RICHTLIJNEN BETREFFENDE OVERHEIDSOPDRACHTEN VALLEN

De gedetailleerde regels die uit de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten voortvloeien en in de voorgaande hoofdstukken zijn uiteengezet, zijn niet van toepassing op opdrachten die niet onder deze richtlijnen vallen.

Overeenkomstig het Gemeenschapsrecht kunnen de lidstaten zelf beslissen over nationale regels voor overheidsopdrachten die niet onder de communautaire richtlijnen vallen.

Binnen de grenzen van het Verdrag en het Gemeenschapsrecht staat het de lidstaten vrij hun eigen wetgeving vast te stellen. Het hangt dus van de nationale voorschriften af of overheids-

opdrachten mogen of zelfs moeten worden gebruikt om andere doelen te bereiken dan de in de richtlijnen vastgelegde beste prijs-kwaliteitverhouding.

Bij de vaststelling van het voorwerp van een dergelijke opdracht kan een groot aantal verschillende eisen en voorwaarden worden gesteld, zelfs als deze waarschijnlijk niet direct verband houden met het voorwerp van de opdracht. Ze moeten natuurlijk wel in overeenstemming zijn met de Verdragsregels en met de uit het Verdrag voortvloeiende beginselen. Zo heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat de opname van clausules in een aanbesteding dat producten aan nationale normen moeten voldoen, ertoe kan leiden dat ondernemers van wie de producten gelijkwaardig zijn aan producten met een certificaat van conformiteit met de nationale norm, niet op de aanbesteding inschrijven⁽⁵⁷⁾. Maatregelen die aan de onderdanen van een lidstaat strengere regels opleggen of die hen juridisch of feitelijk benadelen ten opzichte van de onderdanen van de lidstaat die de maatregel oplegt, kunnen in strijd zijn met de Verdragsregels inzake het vrij verkeer van goederen en diensten.

Wat de geschiktheid van gegadigden betreft, kunnen de aanbestedende diensten eisen en voorwaarden stellen die verder gaan dan wat op grond van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten mogelijk is. De criteria hoeven niet te worden beperkt tot de economische en financiële draagkracht of de technische bekwaamheid van de gegadigde. Dat neemt natuurlijk niet weg dat de eisen ten aanzien van de geschiktheid van de gegadigde verenigbaar moeten zijn met het Gemeenschapsrecht en de beginselen van het Gemeenschapsrecht, met name de regels en beginselen betreffende het vrij verrichten van diensten, zoals niet-discriminatie en wederzijdse erkenning.

Wat de beoordeling van de inschrijvingen betreft, zijn de aanbestedende diensten vrij om hun eigen gunningscriteria vast te stellen, op voorwaarde dat deze niet indruisen tegen de Verdragsregels en de beginselen van het Gemeenschapsrecht en deze criteria objectief, transparant en niet-discriminerend zijn.

Of de Verdragsregels of de beginselen van het Gemeenschapsrecht worden nageleefd, moet per geval worden beoordeeld.

(¹) Richtlijn 71/305/EEG van de Raad van 26 juli 1971 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken (PB L 185 van 16.8.1971, blz. 5), vervangen door Richtlijn 93/37/EEG (PB L 199 van 9.8.1993, blz. 54), zoals gewijzigd bij Richtlijn 97/52/EG van het Europees Parlement en de Raad (PB L 328 van 28.11.1997, blz. 1);

Richtlijn 77/62/EEG van de Raad van 21 december 1976 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen (PB L 13 van 15.1.1977, blz. 1), vervangen door Richtlijn 93/36/EEG (PB L 199 van 9.8.1993, blz. 1), zoals gewijzigd bij Richtlijn 97/52/EG van het Europees Parlement en de Raad;

Richtlijn 92/50/EEG van de Raad van 18 juni 1992 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor dienstverlening (PB L 209 van 24.7.1992, blz. 1), zoals gewijzigd bij Richtlijn 97/52/EG van het Europees Parlement en de Raad;

Richtlijn 93/38/EEG van de Raad van 14 juni 1993 houdende coördinatie van de procedures voor het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening, vervoer en telecommunicatie (PB L 199 van 9.8.1993, blz. 84), zoals gewijzigd bij Richtlijn 98/4/EG van het Europees Parlement en de Raad (PB L 101 van 1.4.1998, blz. 1).

(²) Artikel 6 van de geconsolideerde versie van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap bepaalt dat „de eisen inzake milieubescherming moeten worden geïntegreerd in de omschrijving en uitvoering van het beleid en het optreden van de Gemeenschap, als bedoeld in artikel 3, in het bijzonder met het oog op het bevorderen van duurzame ontwikkeling”.

(³) Mededeling van de Commissie aan de Raad, het Europees Parlement, het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's betreffende het zesde milieuactieprogramma van de Europese Gemeenschap: „Milieu 2010: onze toekomst, onze keuze”, op 24 januari 2001 door de Commissie goedgekeurd (COM(2001) 31 def).

- (4) Mededeling van de Commissie: „Duurzame ontwikkeling in Europa voor een betere wereld: Een strategie van de Europese Unie voor duurzame ontwikkeling”. Voorstel van de Commissie aan de Europese Raad van Göteborg (COM(2001) 264 def.), goedgekeurd op 15 mei 2001.
- (5) Goedgekeurd door de Commissie op 8 juni 1999 (COM(1999) 263 def., blz. 4).
- (6) Mededeling van de Commissie over „De overheidsopdrachten in de Europese Unie”, op 11 maart 1998 door de Commissie goedgekeurd (COM(1998) 143 def.).
- (7) Mededeling van de Commissie over „Geïntegreerd productbeleid”, op 7 februari 2001 door de Commissie goedgekeurd (COM(2001) 68 def.).
- (8) Artikel 53 van het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen, diensten en werken (COM(2000) 275 def. van 10 mei 2000) en artikel 54 van het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad houdende coördinatie van de procedures voor het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening en vervoer (COM(2000) 276 def. van 10 mei 2000).
- (9) Zoals bijvoorbeeld de verplichting om een milieueffectbeoordeling uit te voeren voor bepaalde categorieën werken. Zie voetnoot 11.
- (10) Diverse nationale overheden hebben hun aanbestedende diensten reeds richtsnoeren gegeven met betrekking tot een „duurzame bouw”.
- (11) Bijvoorbeeld de bouw van de Oresundbrug of de Vasco de Gama-brug in Lissabon.
- (12) Projecten die vallen onder Richtlijn 85/337/EEG van de Raad (PB L 175 van 5.7.1985, blz. 40), zoals gewijzigd bij Richtlijn 97/11/EG (PB L 73 van 14.3.1997, blz. 5).
- (13) De aanbestedende diensten hebben de mogelijkheid de gekozen oplossing voor te schrijven, maar zij kunnen ook vermijden eisen te stellen die inschrijvers ertoe brengen producten aan te bieden, waarvan de productie het milieu meer schade berokkent. Aanbestedende diensten kunnen bijvoorbeeld ongebleekt gerecycleerd papier verlangen.
- (14) COM(1999) 263 def. van 8 juni 1999, blz. 8.
- (15) Met uitzondering van de aanbestedende diensten die weliswaar onder de richtlijn „nutsbedrijven” (Richtlijn 93/38/EEG) vallen, maar die geen overheidsinstantie zijn.
- (16) Dit zijn technische specificaties die volgens de wet of regelgeving moeten worden nageleefd wanneer men een product in de handel wil brengen of wil gebruiken.
- (17) Zie de bijlagen bij deze mededeling.
- (18) De Commissie steunt Europese normalisatieorganisaties bij de integratie van milieuaspecten in het normalisatieproces.
- (19) In dit verband zij erop gewezen dat in de overeenkomst inzake overheidsopdrachten het productieproces wel expliciet in de definitie van de technische specificatie wordt vermeld.
- (20) Zie bijvoorbeeld artikel 8, lid 6, van Richtlijn 93/36/EEG.
- (21) De aanbestedende diensten kunnen voor de beschrijving van wat zij als biologisch geteelde gewassen beschouwen, bijvoorbeeld gebruikmaken van de technische specificaties in Verordening (EG) nr. 2092/91 van de Raad van 24 juni 1991 inzake de biologische productiemethode en aanduidingen dienaangaande op landbouwproducten en levensmiddelen (PB L 198 van 22.7.1991, blz. 1).
- (22) Zij mogen niet voorschrijven dat groene elektriciteit alleen door middel van windenergie mag zijn gegenereerd; ook waterkracht- en zonne-energie kunnen immers voor de productie van groene elektriciteit worden gebruikt, zodat het technische voorschrift moet luiden dat de groene elektriciteit met behulp van hernieuwbare energiebronnen moet zijn geproduceerd.
- (23) Bijvoorbeeld het gebruik van gerecycleerd papier in kantoren, de toepassing van bepaalde afvalverwijderingsmethoden bij de inschrijver, het aantrekken van bepaalde groepen werknemers (etnische minderheden, gehandicapten, vrouwen).
- (24) Het Europese milieukeurensysteem vond zijn oorsprong in Verordening (EEG) nr. 880/92 van de Raad van 23 maart 1992 inzake een communautair systeem voor de toekenning van milieukeuren (PB L 99 van 11.4.1992, blz. 1). Deze verordening werd ingetrokken en vervangen door Verordening (EG) nr. 1980/2000 van het Europees Parlement en de Raad van 17 juli 2000 inzake een herzien communautair systeem voor de toekenning van milieukeuren (PB L 237 van 21.9.2000, blz. 1).
Een lijst van alle productgroepen waarvoor een Europese milieukeur bestaat dan wel wordt ontwikkeld of herzien, vindt u op het volgende internetadres: <http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/prodgr.htm>.
- (25) Een belangrijke groep van particuliere milieukeuren betreft de keuren die hout identificeren als product van duurzame bosbouw.
- (26) Zo worden de criteria voor een Europees milieukeur voor pc's gespecificeerd in Beschikking 1999/205/EG van de Commissie van 26 februari 1999 tot vaststelling van de milieucriteria voor de toekenning van de communautaire milieukeur voor personal computers (PB L 70 van 17.3.1999, blz. 46).
- (27) Europese milieukeuren worden volgens de procedure van Verordening (EG) nr. 1980/2000 toegekend en (inter)nationale milieukeuren op basis van de procedures die in de nationale regelgeving zijn vastgesteld. Artikel 10 van de communautaire verordening inzake milieukeuren luidt als volgt: „Ter bevordering van het gebruik van producten met een milieukeur geven de Commissie, de andere instellingen van de Gemeenschap en de nationale autoriteiten een voorbeeld wanneer zij hun producteisen specificeren, doch zonder daarbij het Gemeenschapsrecht te schenden”.
- (28) Bijvoorbeeld een Europese, internationale of nationale norm die ook de milieuaspecten van een product omvat — zie punt II.1.
- (29) Producten met een milieukeur vertegenwoordigen vaak maar een klein deel van een productmarkt; die met een Europese milieukeur maken gewoonlijk minder dan 20 % en in sommige gevallen zelfs minder dan 5 % van de betrokken markt uit.
- (30) Alle richtlijnen inzake overheidsopdrachten voorzien in de mogelijkheid dat waar de economisch meest voordelige aanbieder het criterium voor de gunning van opdracht is, de aanbestedende diensten rekening kunnen houden met varianten die door een inschrijver worden voorgelegd en die voldoen aan de minimumspecificaties die zijn vastgesteld door de aanbestedende diensten. De aanbestedende diensten vermelden in het bestek aan welke voorwaarden deze varianten ten minste moeten voldoen, alsmede hoe zij moeten worden ingediend. Zij geven in de aankondiging van de aanbesteding aan of varianten niet zijn toegestaan. Artikel 24 van Richtlijn 92/50/EEG; artikel 16 van Richtlijn 93/36/EEG; artikel 19 van Richtlijn 93/37/EEG en artikel 34, lid 3, van Richtlijn 93/38/EEG.
- (31) Zie bijvoorbeeld artikel 23, lid 3, van Richtlijn 93/36/EEG.

- (32) Sommige landen hebben milieudelicten in hun wetboek van strafrecht opgenomen. Artikel 325 van het Spaanse wetboek van strafrecht (organieke wet nr. 10/1995 van 23 november 1995) luidt als volgt: „Eenieder die in strijd met de wetten of andere algemene bepalingen ter bescherming van het milieu, direct of indirect de oorzaak is van emissies, lozingen, straling, winning of uitgraving, dichtslibbing, lawaai, trillingen, inspuiting of afzetting in de atmosfeer, de bodem, de ondergrond, de binnenwateren, in zeewater of in grondwater, ook in grensgebieden, of die door wateronttrekking het natuurlijk evenwicht ernstig in gevaar brengt, kan met een gevangenisstraf tussen zes maanden en vier jaar, met boetes over acht tot 24 maanden en met een beroepsverbod van een tot drie jaar worden bestraft. Indien er ernstig risico bestaat voor de menselijke gezondheid, zal de gevangenisstraf ten minste twee jaar bedragen”.
- (33) Een geharmoniseerde minimale reeks van milieudelicten, zoals in het voorstel van de Commissie wordt beoogd, belet niet dat de lidstaten ook andere delicten en/of hogere straffen vaststellen als verdergaande beschermende maatregelen (artikel 176 van het EG-Verdrag).
- (34) Final Report on the Falcone Study on procurement and organised crime (1998) — Volume I: 24.5.1999 — Institute of Advanced Legal Studies — University of London.
- (35) Arrest van 10 februari 1982 in zaak 76/81, Transporoute et travaux/ministerie van Openbare Werken, Jurisprudentie 1982, blz. 417.
- (36) In de richtlijn inzake overheidsopdrachten voor diensten (92/50/EEG) is uitdrukkelijk bepaald dat deze eisen afhankelijk van de aard, de hoeveelheid en het gebruik van de te verlenen diensten moeten worden vastgesteld.
- (37) Arrest van 20 september 1988 in zaak 31/87, Gebroeders Beentjes BV/Staat der Nederlanden, Jurisprudentie 1988, blz. 4635.
- (38) De aanstoot tot de ontwikkeling van een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem werd gegeven door Verordening (EEG) nr. 1836/93 van de Raad (PB L 168 van 10.7.1993, blz. 1). De verordening is herzien en vervangen door Verordening (EG) nr. 761/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 19 maart 2001 inzake de vrijwillige deelneming van organisaties aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS (PB L 114 van 24.4.2001, blz. 1).
- (39) Een lijst van de meer dan 3 000 geregistreerde vestigingen (stand: begin 2001) wordt ook op internet gepubliceerd: <http://europa.eu.int/comm/environment/emas>.
- (40) Zie punt 2.2: a) een verklaring welke de outillage, het materieel en de technische uitrusting vermeldt, waarover de aannemer voor de uitvoering van het werk beschikt; b) een beschrijving van de technische voorzieningen en maatregelen van de dienstverlener voor waarborging van de kwaliteit en de mogelijkheden die hij biedt ten aanzien van ontwerpen en onderzoek; of c) een opgave van de al dan niet tot de onderneming van de gegadigde behorende technici of technische organen waarop deze voor de uitvoering van de opdracht een beroep kan doen, met name die welke belast zijn met de kwaliteitscontrole.
- (41) Prijs, datum van levering, termijn voor levering of uitvoering, gebruikskosten, rentabiliteit, kwaliteit, esthetische en functionele kenmerken van de goederen of diensten, klantenservice, technische bijstand, technische waarde.
- (42) Arrest van 3 oktober 2000 in zaak C-380/98, The Queen/H.M. Treasury, ex parte University of Cambridge; verzoek om een prejudiciële beslissing (Jurisprudentie 2001, blz. I-8035) en arrest van 1 februari 2001 in zaak C-237/99, Commissie/Frankrijk (HLM) (nog niet gepubliceerd).
- (43) Zaak 31/87, Gebroeders Beentjes/Staat der Nederlanden, zie boven, conclusie van de advocaat-generaal.
- (44) Zaak 31/87, Gebroeders Beentjes/Staat der Nederlanden, zie boven, rechtsoverweging 27.
- (45) Zie bijvoorbeeld artikel 26, lid 1, onder b), van Richtlijn 93/36/EEG: „verscheidene criteria die variëren naar gelang van de aard van de opdracht”.
- (46) In de voorstellen tot wijziging van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten, die op 10 mei 2000 door de Commissie werden goedgekeurd, worden milieukeurmerken wel expliciet vermeld bij de criteria op basis waarvan de economisch voordeligste inschrijving kan worden aangewezen (zie voetnoot 8).
- (47) Om de economisch meest voordelige inschrijving vast te stellen kunnen op het milieukeur gebaseerde criteria worden gebruikt, mits deze aan de in deze sectie uiteengezette voorwaarden voldoen.
- (48) Zaak C 531/99: Stagecoach Finland Oy Ab, voorheen Oy Swebus Finland Ab, van Espoo (verzoek om een prejudiciële beslissing) (PB C 102 van 8.4.2000, blz. 10).
- (49) Groenboek — De overheidsopdrachten in de Europese Unie: beschouwingen over een toekomstig beleid, goedgekeurd door de Commissie op 27 november 1996 (COM(96) 583 def.).
- (50) Mededeling van de Commissie „De overheidsopdrachten in de Europese Unie”, goedgekeurd door de Commissie op 11 maart 1998 (COM(1998) 143 def.).
- (51) De levenscyclus van een product bestaat doorgaans uit de volgende fasen (maar niet noodzakelijkerwijs in deze volgorde): ontwerp van het product; aankoop van materialen; productie; vervoer; tests; gebruik; verwijdering; recycling.
- (52) Vervoerskosten of kosten voor het testen van een product mogen, indien zij door de leverancier worden gedragen en in de prijs tot uiting komen, niet een tweede maal door de aanbestedende dienst in aanmerking worden genomen door ze toe te voegen aan de prijs die aan de leverancier wordt betaald.
- (53) European Commission, DG Environment: A study on the economic valuation of environmental externalities from landfill disposal and incineration of waste. Final main report, oktober 2000, blz. 9.
- (54) Zaak 31/87: Gebroeders Beentjes (zie hierboven) en Arrest van het Hof van 26 september 2000 in zaak C-225/98, Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek — Bouw en onderhoud van schoolgebouwen aanbesteed door Région Nord-Pas-de-Calais en door département du Nord, Jurisprudentie 2000, blz. I-7445.
- (55) Zie het Algemeen verslag over de werkzaamheden van de Europese Unie in 2000, punt 1119, blz. 407.
- (56) OESO-document ENV/EPOC/PPC(98)17REV1.
- (57) Arrest van 22 september 1988 in zaak 45/87, Commissie/Ierland (Dundalk), Jurisprudentie 1988, blz. 4929, en Arrest van 22 juni 1993 in zaak C-243/89, Commissie/Denemarken (Brug over de Grote Belt), Jurisprudentie 1993, blz. I-3353.

BIJLAGE I

GEMEENSCHAPPELIJKE REGELS OP TECHNISCH GEBIED

De gemeenschappelijke regels op technisch gebied zijn neergelegd in artikel 14 van Richtlijn 92/50/EEG (diensten), artikel 8 van Richtlijn 93/36/EEG (leveringen) en artikel 10 van Richtlijn 93/37/EEG (werken). Ook al hebben deze artikelen niet precies dezelfde bewoordingen, inhoudelijk zijn ze wel gelijk. Daarom staat hieronder bij wijze van voorbeeld artikel 14 van Richtlijn 92/50/EEG.

RICHTLIJN 92/50/EEG

TITEL IV

Gemeenschappelijke regels op technisch gebied

Artikel 14

1. De in bijlage II bedoelde technische specificaties worden in de algemene documenten of in de contractuele documenten die bij iedere opdracht behoren, opgenomen.
2. Onverminderd de verplichte nationale technische voorschriften, voorzover deze met het Gemeenschapsrecht verenigbaar zijn, worden deze technische specificaties door de aanbestedende dienst aangegeven door verwijzing naar de nationale normen ter omzetting van de Europese normen, door verwijzing naar Europese technische goedkeuringen of door verwijzing naar gemeenschappelijke technische specificaties.
3. Een aanbestedende dienst kan van lid 2 afwijken, indien:
 - a) de normen, de Europese technische goedkeuringen of de gemeenschappelijke technische specificaties geen bepalingen bevatten inzake de vaststelling van overeenstemming of indien er geen technische middelen zijn om de overeenstemming van een product met deze normen, deze Europese technische goedkeuringen of deze gemeenschappelijke technische specificaties op bevredigende wijze vast te stellen;
 - b) de toepassing van lid 2 afbreuk doet aan de toepassing van Richtlijn 86/361/EEG van de Raad van 24 juli 1986 betreffende de eerste fase van de wederzijdse erkenning van goedkeuringen van eindapparatuur voor telecommunicatie of van Beschikking 87/95/EEG van de Raad van 22 december 1986 betreffende de normalisatie op het gebied van de informatietechnologieën en de telecommunicatie of van andere communautaire besluiten betreffende diensten of producten op specifieke gebieden;
 - c) de toepassing van de normen, Europese technische goedkeuringen of gemeenschappelijke technische specificaties de aanbestedende dienst verplicht tot het gebruik van producten of van materiaal dat met de reeds door de aanbestedende dienst gebruikte apparatuur onverenigbaar is, dan wel tot buitensporig hoge kosten of tot onevenredig grote technische moeilijkheden leidt; hij kan dit echter slechts doen in het kader van een welomschreven en schriftelijk vastgelegde strategie met het oog op overgang binnen een vastgestelde termijn naar Europese normen, Europese technische goedkeuringen of gemeenschappelijke technische specificaties;
 - d) het betrokken project werkelijk innovierend is, waardoor het gebruik van bestaande normen, Europese technische goedkeuringen of gemeenschappelijke technische specificaties niet dienstig zou zijn.
4. Aanbestedende diensten die van lid 3 gebruikmaken, vermelden, wanneer enigszins mogelijk, de redenen daarvoor in de in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* bekendgemaakte aankondiging van opdracht of in het bestek en in elk geval in hun interne documentatie; zij verstrekken deze informatie desgevraagd aan de lidstaten en aan de Commissie.
5. Indien terzake geen Europese normen, Europese technische goedkeuringen of gemeenschappelijke technische specificaties bestaan:
 - a) worden de technische specificaties omschreven door verwijzing naar de nationale technische specificaties waarvan is erkend dat zij aan de wezenlijke voorschriften van de Gemeenschapsrichtlijnen inzake de technische harmonisatie voldoen, volgens de in die richtlijnen bepaalde procedures en met name volgens die van Richtlijn 89/106/EEG;
 - b) kunnen de technische specificaties worden omschreven door verwijzing naar de nationale technische specificaties inzake het ontwerpen, het berekenen en het uitvoeren van het werk en het gebruik van de producten;
 - c) kunnen de technische specificaties worden omschreven door verwijzing naar andere documenten.In dit geval dient in volgorde van voorkeur te worden verwezen naar:
 - i) nationale normen ter omzetting van de door het land van de aanbestedende dienst aanvaarde internationale normen;
 - ii) andere nationale normen en nationale technische goedkeuringen van het land van de aanbestedende dienst;
 - iii) andere nationale normen en nationale technische goedkeuringen van het land van de aanbestedende dienst.

6. Tenzij dergelijke specificaties door het voorwerp van de opdracht zijn gerechtvaardigd, verbieden de lidstaten het opnemen in de contractbepalingen die voor een bepaalde opdracht gelden, van technische specificaties die producten van een bepaald fabrikaat of van een bepaalde herkomst dan wel bijzondere werkwijzen vermelden, waardoor bepaalde dienstverleners worden begunstigd of uitgeschakeld. Het is met name verboden merken, octrooien of typen, of een bepaalde oorsprong of productie aan te duiden. Een dergelijke aanduiding, vergezeld van de vermelding „of daarmee overeenstemmend”, is evenwel toegestaan wanneer het de aanbestedende diensten niet mogelijk is door middel van voldoende nauwkeurige en voor alle betrokkenen begrijpelijke technische specificaties het voorwerp van de opdracht te omschrijven.

Voor de nutssector zijn de gemeenschappelijke regels op technisch gebied neergelegd in artikel 18 van Richtlijn 93/38/EEG (zie hieronder). Deze regels wijken af van die in de Richtlijnen 92/50/EEG, 93/36/EEG en 93/37/EEG: ze zijn minder gedetailleerd en uitputtend.

RICHTLIJN 93/38/EEC

TITEL III

Technische specificaties en normen

Artikel 18

1. De aanbestedende diensten vermelden de technische specificaties in de algemene stukken of in het bestek voor elke opdracht.
2. De technische specificaties worden vastgesteld door verwijzing naar Europese specificaties, indien deze bestaan.
3. Bij gebreke van Europese specificaties moeten de technische specificaties, voorzover mogelijk, worden vastgesteld door verwijzing naar andere in de Gemeenschap gebruikte normen.
4. De aanbestedende diensten stellen de extra specificaties vast die nodig zijn ter aanvulling van de Europese specificaties of de andere normen. Daartoe geven zij de voorkeur aan specificaties die betrekking hebben op eisen inzake prestaties in plaats van conceptuele of beschrijvende eigenschappen, tenzij zij deze specificaties om objectieve redenen voor de uitvoering van de opdracht niet geschikt achten.
5. Tenzij dergelijke specificaties voor het ontwerp van de opdracht strikt noodzakelijk zijn, kunnen geen technische specificaties worden gebruikt die producten van een bepaald fabrikaat of een bepaalde herkomst, dan wel bijzondere werkwijzen vermelden, waardoor bepaalde ondernemingen worden begunstigd of uitgeschakeld. Het is met name verboden te verwijzen naar merken, octrooien of typen, of een bepaalde oorsprong of herkomst; een dergelijke verwijzing, vergezeld van de vermelding „of daaraan gelijkwaardig” is evenwel toegestaan wanneer het voorwerp van de opdracht niet op een andere wijze met voldoende nauwkeurige, voor alle betrokkenen volkomen begrijpelijke specificaties omschreven kan worden.
6. De aanbestedende diensten kunnen afwijken van lid 2 indien:
 - a) het technisch onmogelijk is om de overeenstemming van een product met die Europese specificaties afdoende vast te stellen;
 - b) de toepassing van lid 2 afbreuk doet aan de toepassing van Richtlijn 86/361/EEG van de Raad van 24 juli 1986 betreffende de eerste fase van de wederzijdse erkenning van goedkeuringen van eindapparatuur voor telecommunicatie of van Beschikking 87/95/EEG van de Raad van 22 december 1986 betreffende de normalisatie op het gebied van de informatietechnologieën en de telecommunicatie;
 - c) bij de aanpassing van de bestaande praktijken aan de Europese specificaties, deze Europese specificaties de aanbestedende dienst zouden verplichten tot de aanschaf van materiaal dat incompatibel is met de reeds in gebruik zijnde apparatuur of zou leiden tot buitensporig hoge kosten of tot onevenredig grote technische moeilijkheden. *De aanbestedende diensten kunnen echter slechts gebruikmaken van deze afwijking in het kader van een welomschreven en schriftelijk vastgestelde strategie met het oog op een overgang naar Europese specificaties;*
 - d) de betrokken Europese specificatie ongeschikt is voor de overwogen bijzondere toepassing of indien daarin geen rekening is gehouden met de technische ontwikkelingen die zich sinds de vaststelling van die specificatie hebben voorgedaan. De aanbestedende diensten die deze afwijking toepassen, delen aan de bevoegde normalisatie-instelling of aan een andere instelling die bevoegd is tot herziening van de Europese specificaties de redenen mede waarom zij de Europese specificaties niet geschikt achten en verzoeken deze te herzien;
 - e) het betrokken project werkelijk innovierend van aard is en daarvoor het gebruik van bestaande Europese specificaties niet dienstig zou zijn.
7. De overeenkomstig artikel 21, lid 1, onder a), of artikel 21, lid 2, onder a), bekendgemaakte aankondigingen vermelden de toepassing van lid 6.
8. Dit artikel laat de verplichte technische voorschriften, voorzover deze verenigbaar zijn met het Gemeenschapsrecht, onverlet.

BIJLAGE II

DEFINITIE VAN ENKELE TECHNISCHE SPECIFICATIES

De inhoud van de definitie van enkele technische specificaties in bijlage II bij Richtlijn 92/50/EEG (diensten), bijlage III bij Richtlijn 93/36/EEG (leveringen), bijlage II bij Richtlijn 93/37/EEG (werken) en artikel 1, leden 8 tot en met 13, van Richtlijn 93/38/EEG (nutsbedrijven) is gelijk, ook al geldt dit niet voor de bewoordingen. Daarom staat hieronder bij wijze van voorbeeld bijlage II bij Richtlijn 92/50/EEG.

BIJLAGE II

DEFINITIE VAN ENKELE TECHNISCHE SPECIFICATIES

In de zin van deze richtlijn wordt verstaan onder:

1. „technische specificatie”: alle technische voorschriften, met name die welke zijn opgenomen in het bestek, die een omschrijving geven van de vereiste kenmerken van een werk, een materiaal, een product of een levering en aan de hand waarvan op objectieve wijze een werk, een materiaal, een product of een levering zodanig kan worden omschreven dat dit beantwoordt aan het gebruik waarvoor het door de aanbestedende dienst is bestemd. Deze voorschriften omvatten het niveau van kwaliteit en gebruiksgeschiktheid, veiligheid en afmetingen met inbegrip van de voorschriften voor het materiaal, het product of de levering inzake het systeem voor het waarborgen van de kwaliteit, de terminologie, de symbolen, de proefnemingen en proefnemingsmethoden, de verpakking en het merken of etiketteren. Zij omvatten eveneens de voorschriften voor het berekenen en het ontwerpen van het werk, de voorwaarden voor de proefnemingen, controle en oplevering van de werken, alsmede de bouwtechnieken of bouwwijzen en alle andere voorwaarden van technische aard die de aanbestedende dienst bij algemene dan wel bijzondere maatregel kan voorschrijven met betrekking tot de voltooidde werken en tot de materialen of bestanddelen waaruit deze werken zijn samengesteld;
 2. „norm”: technische specificatie die door een erkende normaliseringsinstelling voor herhaalde of voortdurende toepassing is goedgekeurd, waarvan de inachtneming in beginsel niet verplicht is;
 3. „Europese norm”: norm die door het Europees Comité voor normalisatie (CEN) of het Europees Comité voor elektrotechnische normalisatie (Cenelec) als „Europese norm (EN)” of „harmonisatiebescheid (HD)” is goedgekeurd volgens de gemeenschappelijke regels van deze organisaties of die is goedgekeurd door het Europees Normalisatie-instituut voor de telecommunicatie (ETSI) als een „Europese telecommunicatienorm (NET)”;
 4. „Europese technische goedkeuring”: op de bevinding dat aan de fundamentele voorschriften wordt voldaan, gebaseerde, gunstig uitvallende technische beoordeling waarbij een product geschikt wordt verklaard voor het gebruik voor bouwdoeleinden volgens zijn intrinsieke eigenschappen en de voor de toepassing en het gebruik ervan vastgestelde voorwaarden. De Europese technische goedkeuring wordt afgegeven door de te dien einde door de lidstaat erkende instelling;
 5. „gemeenschappelijke technische specificatie”: de technische specificatie die volgens een door de lidstaten erkende procedure is opgesteld met het oog op een uniforme toepassing in alle lidstaten en die in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* is bekendgemaakt;
 6. „fundamentele voorschriften”: voorschriften met betrekking tot de veiligheid, de gezondheid en andere aspecten van algemeen belang waaraan de werken kunnen voldoen.
-

Interpretatieve mededeling van de Commissie betreffende het Gemeenschapsrecht van toepassing op overheidsopdrachten en de mogelijkheden om sociale aspecten hierin te integreren

(2001/C 333/08)

(Voor de EER relevante tekst)

(COM(2001) 566 def.)

SAMENVATTING

Deze mededeling, die een vervolg is op de mededeling over overheidsopdrachten van 11 maart 1998 over „De overheidsopdrachten in de Europese Unie”⁽¹⁾, strekt ertoe meer inzicht te verschaffen in de waaier van mogelijkheden die het huidige Gemeenschapsrecht biedt om sociale aspecten in de aanbesteding van overheidsopdrachten te integreren. De mededeling komt ook voor op de lijst van acties die zijn aangekondigd voor de Sociaal politieke agenda die is aangenomen door de Europese Raad in Nice in december 2000⁽²⁾. Deze agenda maakt deel uit van de geïntegreerde Europese aanpak welke in Lissabon is vastgelegd en die streeft naar economische en sociale vernieuwing. Het beoogt in het bijzonder te voorzien in een dynamische en positieve interactie tussen economisch, sociaal en werkgelegenheidsbeleid, welke elkaar wederzijds versterken.

Om andere mogelijkheden in te voeren of werkwijzen in de praktijk te brengen die boven het huidige kader van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten uitgaan, is wijziging van de Gemeenschapswetgeving vereist.

Alle geldende relevante nationale regels op sociaal gebied, inclusief de nationale omzettingsmaatregelen voor de communautaire sociale wetgeving, zijn bindend voor de aanbestedende diensten, voorzover zij verenigbaar zijn met het Gemeenschapsrecht. Dit betreft in het bijzonder de bepalingen betreffende de rechten van werknemers en de arbeidsvoorwaarden.

Wanneer kandidaten niet voldoen aan bepaalde sociale verplichtingen kan dit in sommige gevallen leiden tot uitsluiting van deelneming aan de aanbestedingsprocedure. Het is aan de lidstaten om te bepalen in welke gevallen dit zo zal zijn.

Vooraf in de uitvoeringsfase, dat wil zeggen nadat de opdracht is gegund, kunnen aanbestedende diensten overheidsopdrachten gebruiken als middel om te bevorderen dat sociale doelstellingen worden verwezenlijkt. Zij kunnen namelijk de opdrachtnemer verplichten contractuele bepalingen inzake de wijze van uitvoering van het contract na te leven. Deze bepalingen moeten verenigbaar zijn met het Gemeenschapsrecht. Deze bepalingen kunnen bijvoorbeeld maatregelen ten gunste van bepaalde categorieën personen of positieve actie op het gebied van werkgelegenheid inhouden.

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bieden diverse mogelijkheden om rekening te houden met sociale aspecten die verband houden met de gevraagde producten of diensten, in het bijzonder bij de vaststelling van de technische specificaties en de selectiecriteria.

Voor de opdrachten die niet onder de richtlijnen vallen, staat het aanbestedende diensten binnen de grenzen van de bepalingen en algemene beginselen van het EG-Verdrag vrij in hun aanbestedingsbeleid sociale doelstellingen na te streven. De lidstaten moeten vaststellen of de aanbestedende diensten derge-

lijke doelstellingen door middel van overheidsopdrachten kunnen, of zelfs moeten proberen te bereiken.

INLEIDING

Deze mededeling, die een vervolg is op de mededeling over overheidsopdrachten van 11 maart 1998, strekt ertoe meer inzicht te verschaffen in de waaier van mogelijkheden die het huidige Gemeenschapsrecht biedt om sociale aspecten in de aanbesteding van overheidsopdrachten te integreren. Hiermee moet deze mededeling een optimale integratie van uiteenlopende sociale aspecten in overheidsopdrachten mogelijk maken en derhalve bijdragen aan duurzame ontwikkeling, een begrip waarin economische groei, sociale vooruitgang en milieuvriendelijkheid samenkomen.

Het beleid inzake overheidsopdrachten maakt deel uit van het internemarktbeleid. De richtlijnen terzake⁽³⁾ hebben tot doel „de verwezenlijking van het vrije verkeer van goederen” en „de verwezenlijking van de vrijheid van vestiging en van het vrij verrichten van diensten op het gebied van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken” te garanderen⁽⁴⁾. De verwezenlijking van deze doelstellingen vereist een coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten, teneinde echte concurrentie en de afwezigheid van discriminatie bij de aanbesteding van overheidsopdrachten te waarborgen en de optimale allocatie van publieke gelden door middel van de keuze van de beste inschrijving te verzekeren. De aanbestedende diensten⁽⁵⁾ moeten in staat zijn de beste prijs-kwaliteitverhouding te verkrijgen waarbij welbepaalde regels worden nageleefd, in het bijzonder betreffende de selectie van de gegadigden aan de hand van objectieve eisen alsook betreffende de gunning van de opdracht uitsluitend op basis van de prijs of van de uit economisch oogpunt meest voordelige inschrijving volgens een geheel van objectieve criteria.

Bij de uitvoering van het internemarktbeleid kunnen ook andere doelstellingen worden geïntegreerd, waaronder die van het sociale beleid.

Het Europese sociale beleid heeft door de ontwikkeling van een uniek sociaal model een centrale rol gespeeld bij de opbouw van een sterke economie in Europa⁽⁶⁾. Economische vooruitgang en sociale cohesie zijn, samen met een hoog niveau van bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu, complementaire pijlers van duurzame ontwikkeling en vormen de kern van het Europese integratieproces. Verbetering van de levensstandaard, bevordering van een hoog niveau van werkgelegenheid en sociale bescherming, verbetering van levens- en arbeidsomstandigheden en stimulering van de levenskwaliteit, zijn doelstellingen van de Europese Unie⁽⁷⁾. De door de Raad in Nice in december 2000 goedgekeurde agenda voor het sociale beleid maakt deel uit van de in Lissabon uiteengezette geïntegreerde Europese aanpak waarmee naar economische en sociale vernieuwing wordt gestreefd. Hiermee wordt met name gestreefd een positieve dynamische interactie verzekeren van het economische, werkgelegenheids- en sociale beleid en naar politieke overeenstemming waardoor alle belangrijkste partijen zich voor het nieuwe strategische doel zullen inzetten⁽⁸⁾.

Daarbij noemt het Verdrag van Amsterdam het opheffen van de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen en het bevorderen van gelijke kansen voor mannen en vrouwen in alle beleidsvormen en activiteiten van de Europese Unie als een van de prioriteiten van de Europese Unie. In artikel 13 van het EG-Verdrag wordt gewezen op de noodzaak om alle vormen van discriminatie te bestrijden⁽⁹⁾. Het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, dat tijdens de Europese Raad in Nice is geproclameerd, bevestigt het streven van de Europese Unie om de grondrechten volledig te integreren in alle beleidsvormen en -maatregelen⁽¹⁰⁾.

De thans geldende richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bevatten geen specifieke bepaling over het nastreven van sociale beleidsdoelen in het kader van procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten⁽¹¹⁾. De Commissie is, zoals zij in haar bovengenoemde mededeling van 1998 reeds heeft aangegeven, niettemin van mening dat het huidige Gemeenschapsrecht inzake overheidsopdrachten een waaijer van mogelijkheden biedt die, mits zij op passende wijze worden benut, de beoogde doeleinden kunnen verwezenlijken.

Het begrip „sociale aspecten” dat in deze mededeling wordt gehanteerd, heeft een zeer brede betekenis en omvat zeer uiteenlopende gebieden. Het kan verwijzen naar maatregelen die moeten bevorderen dat grondrechten en beginselen van gelijke behandeling en non-discriminatie (bijvoorbeeld tussen mannen en vrouwen) worden nageleefd, maar ook naar nationale sociale wetgeving en naar de toepasselijke communautaire richtlijnen op sociaal vlak⁽¹²⁾. Het begrip „sociale aspecten” dekt verder ook begrippen als preferentiebedingen (bijvoorbeeld ten behoeve van de herintreding van kansarme of werkloze personen, positieve actie en positieve discriminatie, met name in het kader van de werkloosheidsbestrijding of de strijd tegen sociale uitsluiting).

Deze mededeling strekt ertoe aan te geven welke mogelijkheden bestaan om, onder het nu geldende Gemeenschapsrecht dat van toepassing is op overheidsaanbestedingen, zo goed mogelijk rekening te houden met sociale aspecten bij de plaatsing van overheidsopdrachten. Deze mededeling doorloopt de verschillende fasen van een aanbestedingsprocedure, waarbij voor iedere fase wordt aangegeven of en in welke mate sociale aspecten in overweging genomen kunnen worden.

Er zij op gewezen dat de interpretatie van het Gemeenschapsrecht in laatste instantie steeds aan het Europese Hof van Justitie toekomt.

Als geoordeeld zou worden dat het nu geldende regime voor de plaatsing van overheidsopdrachten onvoldoende middelen biedt om rekening te houden met sociale aspecten, zouden de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten moeten worden gewijzigd. Er zij op gewezen dat in de voorstellen tot wijziging van deze richtlijnen, die de Commissie op 10 mei 2000 heeft goedgekeurd, expliciet vermeld is dat de mogelijkheid bestaat om contractuele bedingen te hanteren die ten doel hebben de

werkgelegenheid van kansarme en uitgesloten personen te bevorderen of de werkloosheid te bestrijden⁽¹³⁾.

1. OPDRACHTEN DIE ONDER DE RICHTLIJNEN BETREFFENDE OVERHEIDSOPDRACHTEN VALLEN

1.1. Definitie van het voorwerp van de opdracht

Al in de fase die voorafgaat aan het moment waarop de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten van toepassing worden, kan rekening worden gehouden met sociale aspecten: dit is reeds bij het moment dat over het voorwerp van de opdracht wordt beslist, dus als men zich de vraag stelt: „wat wil ik als overheidsorgaan gaan bouwen of kopen?”. In deze fase heeft de aanbestedende dienst alle vrijheid om sociale aspecten in aanmerking te nemen bij zijn keuze voor een product of dienst. In welke mate dit ook daadwerkelijk wordt gedaan, hangt voornamelijk af van de mate waarin de aanbestedende dienst zich van deze aspecten bewust is en van zijn kennis erover.

Zoals de Commissie in haar mededeling betreffende het Gemeenschapsrecht van toepassing op overheidsopdrachten en de mogelijkheden om milieuoverwegingen hierin te integreren aangeeft, hangen de mogelijkheden om met milieuoverwegingen rekening te houden af van het type opdracht⁽¹⁴⁾. Dit geldt ook voor het integreren van sociale aspecten. Bij opdrachten voor werken en diensten, waarbij de mogelijkheid bestaat de wijze van uitvoering voor te schrijven, kan de aanbestedende dienst het meest met sociale aspecten rekening houden. Afgezien van de fundamentele beslissing over het voorwerp van de opdracht („wat zal ik kopen?”), zijn er bij opdrachten voor leveringen minder mogelijkheden om met sociale aspecten rekening te houden. Een aanbestedende dienst kan wel beslissen om bijvoorbeeld goederen of diensten aan te kopen die aan de specifieke behoeften van een bepaalde categorie personen, met name kansarme of uitgesloten personen, beoogen te voldoen⁽¹⁵⁾. Hierbij zij opgemerkt dat de opdrachten voor dienstverlening met een sociaal doel in de meeste gevallen betrekking hebben op diensten in de zin van bijlage IB bij Richtlijn 92/50/EEG of bijlage XVIB bij Richtlijn 93/38/EEG en derhalve niet zijn onderworpen aan de gedetailleerde procedureregels van de richtlijnen, met name inzake selectie en gunning⁽¹⁶⁾ (zie hierna de laatste alinea van deel II).

Als er verschillende mogelijkheden bestaan om in de behoeften van de aanbestedende diensten te voorzien, is de aanbestedende dienst vrij om contractueel ten aanzien van het voorwerp van de opdracht vast te leggen wat het beste overeenkomt met zijn sociale bekommernissen en hij mag hiervoor eveneens varianten gebruiken (zie hierna deel 1.2).

Deze keuzevrijheid is echter niet geheel zonder beperkingen. Een aanbestedende dienst moet als overheidsorgaan de algemene regels en beginselen van het Gemeenschapsrecht in acht nemen, en met name de beginselen betreffende het vrije verkeer van goederen en diensten, zoals neergelegd in de artikelen 28, 29 en 30 (ex 30 tot en met 36) en 43 tot en met 55 (ex 52 tot en met 66) van het EG-Verdrag⁽¹⁷⁾.

Dit houdt in dat het voorwerp van een overheidsopdracht niet mag worden vastgesteld met het doel of het resultaat dat alleen binnenlandse bedrijven toegang tot de opdracht hebben, en inschrijvers uit andere lidstaten niet.

De keuzevrijheid kan eveneens worden beperkt of beïnvloed door de bestaande communautaire of nationale wetgeving op sociaal of ander gebied, voorzover verenigbaar met het Gemeenschapsrecht.

Algemeen gesproken staat het iedere aanbestedende dienst vrij, wanneer hij vastlegt welke producten of diensten hij wil aanschaffen, te kiezen voor de aankoop van goederen, diensten of werken die overeenkomen met zijn sociale doelstellingen, eveneens door het gebruik van varianten, mits deze keuze niet leidt tot een beperkte toegang tot de desbetreffende opdracht, die ten koste gaat van inschrijvers uit andere lidstaten.

Het feit dat een opdracht een „sociaal” doel heeft, zoals bijvoorbeeld de bouw van een school, een ziekenhuis of een bejaardenhuis, is voor de toepassing van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten niet relevant: alle opdrachten die onder het toepassingsgebied van de richtlijnen vallen, moeten volgens de regels van deze richtlijnen worden aanbesteed.

De keuze die een aanbestedende dienst maakt bij de bepaling van het voorwerp van de opdracht, wordt allereerst nader gestalte gegeven in de technische specificaties.

1.2. Technische specificaties

Zoals de Commissie in haar eerdergenoemde mededeling betreffende de mogelijkheden om milieuoverwegingen in overheidsopdrachten te integreren heeft aangegeven⁽¹⁸⁾, bevatten de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten⁽¹⁹⁾ een aantal bepalingen inzake de technische regels. Volgens deze regels moeten de technische specificaties waaraan de leveringen, diensten of werken moeten beantwoorden, worden aangegeven in de algemene documenten of bestekken die bij de desbetreffende opdracht behoren.

Volgens de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten hebben de aanbestedende diensten de mogelijkheid technische specificaties vast te stellen die het voorwerp van de opdracht nader definiëren, op voorwaarde dat deze in overeenstemming zijn met de in de richtlijnen neergelegde regels en niet tot gevolg hebben dat een bepaalde inschrijver wordt begunstigd dan wel uitgesloten⁽²⁰⁾.

In de bovengenoemde mededeling geeft de Commissie aan dat de bepalingen van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten inzake technische specificaties van toepassing zijn onverminderd de verplichte nationale technische voorschriften voorzover deze met het Gemeenschapsrecht verenigbaar zijn⁽²¹⁾. Deze nationale regels kunnen eisen stellen, bijvoorbeeld ten aanzien van de productveiligheid, de bescherming van gezondheid en hygiëne of de toegang van gehandicapten tot bepaalde gebouwen of middelen van openbaar vervoer (zoals toegankelijkheidsnormen voor bijvoorbeeld de breedte van gangen en deuren, aangepaste toiletten, hellingsbanen) of tot bepaalde producten en diensten (bijvoorbeeld op het gebied van de informatietechnologie)⁽²²⁾.

In het kader van de uitvoering van werken kunnen de aanbestedende diensten bijvoorbeeld rekening moeten houden met de bepalingen van Richtlijn 92/57/EEG inzake veiligheid en gezondheid voor bouwplaatsen⁽²³⁾. Deze richtlijn heeft gevolgen voor de technische inrichting van bouwplaatsen, wat in het bestek tot uiting kan komen in technische voorschriften die typisch zijn voor een specifieke opdracht en tot doel hebben de veiligheid en de gezondheid van zowel de werknemers als derden op de bouwplaats te garanderen. Hiertoe behoren maatregelen om arbeidsongevallen te voorkomen, zoals de markering en de opslag van gevaarlijke goederen of de vaststelling van een verkeerscirculatieplan op de bouwplaats.

Naast deze specificaties, waarmee sociale regelgeving in de aanbestedingsvoorwaarden wordt opgenomen, zijn er voorbeelden van technische specificaties met een sociale strekking die dienen om een product of prestatie objectief te omschrijven⁽²⁴⁾.

De aanbestedende diensten kunnen onder andere eisen dat de door hen gevraagde producten volgens een bepaalde productiemethode worden vervaardigd, voorzover deze methode het product in kwestie van andere concurrerende producten onderscheidt, en met name op zodanige wijze dat het aan de behoeften van de aanbestedende dienst beantwoordt⁽²⁵⁾. Het gebruik van „sociale labels” die verwijzen naar de „sociale capaciteit” van een onderneming komt aan de orde in punt 1.3.2 van deze mededeling⁽²⁶⁾.

Overigens kunnen de aanbestedende diensten ook varianten in aanmerking nemen⁽²⁷⁾. Het gebruik van varianten stelt de aanbestedende diensten om de keuze te maken voor de oplossing die voldoet aan de in het bestek vastgestelde minimumeisen en die daarbij het beste tegemoet komt aan hun financiële en sociale behoeften. Varianten kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op verschillende technische oplossingen voor het ergonomische karakter van een product of ze kunnen ertoe strekken te garanderen dat minder valide personen toegang hebben tot bepaalde uitrusting of diensten, zoals online of elektronisch ter beschikking gestelde hulpmiddelen en diensten.

1.3. Selectie van de gegadigden of inschrijvers

In wezen omvatten de richtlijnen twee reeksen van voorschriften die betrekking hebben op de selectie.

Enerzijds omvatten zij een uitputtende lijst van gevallen waarin de eigen situatie van een gegadigde of inschrijver tot uitsluiting van deelneming aan een aanbestedingsprocedure kan leiden. Deze betreffen bijvoorbeeld faillissement, veroordeling wegens een delict, een ernstige fout bij de uitoefening van een beroep en niet-betaling van verplichte sociale premies of belastingen. De bepalingen betreffende de uitsluitingsmogelijkheden moeten in strikte zin worden geïnterpreteerd. De aanbestedende diensten zijn niet verplicht ze toe te passen.

Anderzijds bepalen de richtlijnen dat de geschiktheid van de inschrijvers of gegadigden om aan een aanbestedingsprocedure deel te nemen of een inschrijving in te dienen, moet worden beoordeeld aan de hand van criteria die zijn gebaseerd op hun financiële en economische draagkracht en technische bekwaamheid⁽²⁸⁾. In de richtlijnen wordt een dwingende en uitputtende opsomming gegeven van de kwalitatieve selectiecriteria, waarmee de keuze van gegadigden en inschrijvers kan worden gerechtvaardigd⁽²⁹⁾. Andere dan deze in de richtlijnen genoemde selectiecriteria zouden derhalve niet in overeenstemming zijn met de huidige richtlijnen.

In de zaak Beentjes waarnaar hierboven wordt verwezen, oordeelde het Hof dat een voorwaarde die het inzetten van langdurig werklozen eiste, geen verband houdt met de beoordeling van de geschiktheid van de inschrijvers aan de hand van hun financiële en economische draagkracht alsmede hun technische bekwaamheid (overweging 28 van het arrest) ⁽³⁰⁾. In dit verband wijst de Commissie erop dat aanbestedende diensten voorwaarden aan de uitvoering van de opdracht kunnen stellen en daarin ook een eis kunnen opnemen betreffende de inzet van langdurig werklozen (zie hierna punt 1.6).

De richtlijnen vermelden verschillende referenties aan de hand waarvan de gegadigden of inschrijvers hun financiële en economische draagkracht voor een specifieke opdracht kunnen staven. Deze lijst is niet limitatief. Verlangt de aanbestedende dienst andere referenties, dan moeten deze echter objectief gezien nodig zijn om de economische en financiële geschiktheid van de inschrijver voor een specifieke opdracht aan te tonen ⁽³¹⁾. De referenties die thans kunnen worden gevraagd voor de beoordeling van de financiële en economische draagkracht van de inschrijvers, laten geen ruimte voor het opnemen van sociale overwegingen.

De regels van de richtlijnen voor het aantonen van de technische bekwaamheid maken het tot op zekere hoogte mogelijk rekening te houden met sociale aspecten. De mogelijkheden die deze regels bieden zijn hieronder vermeld (zie hierna punt 1.3.2).

De richtlijnen bepalen ⁽³²⁾ dat bij het inwinnen van de inlichtingen die nodig zijn om de financiële en economische draagkracht en de technische bekwaamheid te staven, niet verder mag worden gegaan dan gezien de inhoud van de opdracht verantwoord is.

In de nutssectoren is de speelruimte van de aanbestedende diensten in dit opzicht groter, in die zin dat artikel 31, lid 1, van Richtlijn 93/38/EEG hen slechts verplicht van te voren vastgelegde „objectieve criteria en regels” toe te passen die ter beschikking worden gesteld van de belangstellende gegadigden of inschrijvers.

1.3.1. Uitsluiting van gegadigden of inschrijvers wegens niet-naleving van sociale wetgeving

In haar bovengenoemde mededeling uit 1998 wijst de Commissie erop dat de geldende richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bepalingen omvatten op grond waarvan gegadigden of inschrijvers die „de sociale wetgeving, met inbegrip van bepalingen betreffende het bevorderen van gelijke kansen, niet naleven”, in de selectiefase van deelneming kunnen worden uitgesloten.

Volgens de richtlijnen is het mogelijk een inschrijver uit te sluiten „die niet aan zijn verplichtingen heeft voldaan ten aanzien van de betaling van de sociale-verzekeringsbijdragen overeenkomstig de wettelijke bepalingen van het land waar hij gevestigd is of van het land van de aanbestedende dienst” ⁽³³⁾.

Volgens de richtlijnen is het eveneens mogelijk een inschrijver uit te sluiten „die, bij een rechterlijke beslissing die kracht van gewijsde heeft, veroordeeld is geweest voor een delict dat zijn beroepsmoraliteit in het gedrang brengt” of „die in de uitoefening van zijn beroep een ernstige fout heeft begaan, vastgesteld op elke grond die de aanbestedende diensten aannemelijk kunnen maken” ⁽³⁴⁾.

Op grond van deze bepalingen kan een inschrijver die bij een rechterlijk vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan, veroordeeld is wegens het niet naleven van nationale wetgeving betreffende bijvoorbeeld het inzetten van illegale werknemers, worden uitgesloten van deelneming aan een procedure voor het plaatsen van een overheidsopdracht ⁽³⁵⁾.

Op grond van de richtlijnen kunnen de aanbestedende diensten, in de landen die daartoe strekkende bepalingen in hun nationale wetgeving hebben aangenomen, voorts ook een gegadigde of inschrijver die deze wetgeving niet heeft nageleefd van een aanbestedingsprocedure uitsluiten. In dezelfde lijn zou kunnen worden gedacht aan regels voor de uitsluiting van inschrijvers die sociale wetgeving hebben overtreden, waar dit wordt beschouwd als een ernstige fout in de uitoefening van het beroep of als een delict dat de beroepsmoraal aantast. Zo'n uitsluitingsgrond zou bijvoorbeeld de niet-naleving van bepalingen inzake gelijke behandeling, gezondheid of veiligheid of ten behoeve van bepaalde categorieën personen kunnen zijn ⁽³⁶⁾. Een aanbestedende dienst zou dan bijvoorbeeld een binnenlandse inschrijver kunnen uitsluiten die geen maatregelen ter bevordering van gelijke kansen heeft genomen overeenkomstig de nationale wetgeving van het land van de aanbestedende dienst, op voorwaarde dat de niet-naleving van dergelijke wetgeving in dat land als een ernstige fout wordt aangemerkt.

Het begrip „ernstige fout in de uitoefening van het beroep” is als zodanig nog niet in de communautaire wetgeving of jurisprudentie gedefinieerd ⁽³⁷⁾. Het is daarom aan de lidstaten om dit begrip in hun nationale wetgeving te definiëren en te bepalen of het niet naleven van bepaalde sociale verplichtingen een ernstige fout in de uitoefening van het beroep vormt.

1.3.2. Aandacht voor sociale aspecten bij de beoordeling van de technische bekwaamheid van de gegadigden of de inschrijvers

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten leggen vast hoe de vereiste technische bekwaamheid van een gegadigde of inschrijver kan worden aangetoond. Deze richtlijnen bevatten een uitputtende lijst van referenties of bewijsmiddelen die verplicht kunnen worden gesteld voor de gegadigden of inschrijvers om, afhankelijk van de aard, de omvang en het doel van de opdracht, hun technische bekwaamheid aan te tonen ⁽³⁸⁾. Iedere eis die een aanbestedende dienst aan de technische bekwaamheid van de gegadigde of inschrijver stelt, moet dus te kwalificeren zijn als een van de referenties die in de richtlijnen zijn genoemd.

Doel van de selectie is om inschrijvers aan te wijzen die volgens de aanbestedende dienst in staat zijn de opdracht uit te voeren. De verschillende eisen moeten derhalve direct verband houden met het voorwerp van de opdracht ⁽³⁹⁾.

In de selectiefase kan een aanbestedende dienst referenties verlangen betreffende de ervaring en de vakkundigheid van de inschrijvers ⁽⁴⁰⁾. Zo kan hij bijvoorbeeld de samenstelling van het personeelsbestand en de leidinggevenden, de technische uitrusting en het kwaliteitswaarborgsysteem van een onderneming beoordelen om zich ervan te verzekeren dat deze over voldoende geschoold personeel en middelen beschikt om de opdracht correct uit te voeren.

Indien voor de opdracht specifieke vakkundigheid op „sociaal” terrein vereist is, is het toegestaan specifieke ervaring te eisen als criterium voor technische bekwaamheid en kennis om de geschiktheid van gegadigden te bewijzen ⁽⁴¹⁾.

De in de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten opgenomen referenties voor de beoordeling van de technische bekwaamheid ⁽⁴²⁾ staan alleen toe rekening te houden met de „sociale draagkracht” van een onderneming (vaak ook omschreven als sociale verantwoordelijkheid ⁽⁴³⁾), indien hiermee de technische bekwaamheid, zoals hierboven bedoeld, van de onderneming om een opdracht uit te voeren wordt aangetoond.

1.4. Gunning van de opdracht

Zodra de gegadigden of inschrijvers zijn geselecteerd, worden de inschrijvingen door de aanbestedende dienst beoordeeld, waarna de opdracht wordt gegund.

De selectie van de gegadigden of inschrijvers en de gunning van de opdracht zijn twee afzonderlijke processen waarvoor aparte regels gelden.

In de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten ⁽⁴⁴⁾ worden twee mogelijkheden genoemd op basis waarvan de opdracht kan worden gegund, namelijk de laagste prijs en de „economisch meest voordelige aanbidding”.

Wanneer de opdracht moet worden gegund aan de economisch meest voordelige inschrijving, schrijven de richtlijnen voor dat de aanbestedende dienst in het bestek of in de aankondiging van de opdracht de gunningscriteria vermeldt die hij zal toepassen, indien mogelijk in afnemende orde van belangrijkheid.

Hieruit volgt dat de aanbestedende dienst niet alleen alle criteria die hij bij de beoordeling van de inschrijvingen wil hanteren, moet vermelden, maar ook dat hij bij de beoordeling geen andere dan in het bestek of de aankondiging genoemde criteria mag gebruiken.

1.4.1. Het criterium van de economisch meest voordelige inschrijving

De richtlijnen bevatten voorbeelden van de criteria die kunnen worden toegepast door de aanbestedende diensten om te bepalen welke inschrijving het meest voordelig is vanuit een economisch gezichtspunt ⁽⁴⁵⁾. Andere criteria zijn eveneens mogelijk.

De richtlijnen stellen twee voorwaarden aan de criteria ter bepaling van de economisch meest voordelige inschrijving: er mag niet worden gediscrimineerd ⁽⁴⁶⁾ en de toegepaste criteria moeten een economisch voordeel voor de aanbestedende dienst opleveren. Zoals ook door het Hof van Justitie is bevestigd, hebben de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten ten doel uit te sluiten dat de aanbestedende diensten bij het plaatsen van opdrachten de voorkeur geven aan binnenlandse inschrijvers of gegadigden, en eveneens uit te sluiten dat de mogelijkheid bestaat dat een door de staat, de territoriale lichamen of andere publiekrechtelijke instellingen gefinancierde of gecontroleerde instelling zich door andere dan economische overwegingen laat leiden ⁽⁴⁷⁾.

Alle gunningscriteria hebben gemeen dat zij, net als de in de richtlijn bij wijze van voorbeeld genoemde criteria, betrekking hebben op de aard van het werk dat voorwerp van de desbetreffende opdracht is of op de wijze waarop de opdracht wordt uitgevoerd ⁽⁴⁸⁾. Zij moeten de aanbestedende dienst in staat stellen de inschrijvingen objectief te vergelijken om zo te kunnen vaststellen welke inschrijving het best beantwoordt aan zijn behoeften in het kader van een bepaalde opdracht. Een gunningscriterium moet het mogelijk maken de intrinsieke kwaliteiten van een product of dienst te beoordelen.

De gunningscriteria moeten dus verband houden met het voorwerp van de opdracht of de wijze waarop de opdracht wordt uitgevoerd ⁽⁴⁹⁾.

De in de richtlijnen bij wijze van voorbeeld genoemde criteria omvatten geen sociale criteria. Indien onder „sociaal criterium” echter wordt verstaan een criterium waarmee bijvoorbeeld de kwaliteit van een dienst voor een categorie kansarme personen ⁽⁵⁰⁾ kan worden geëvalueerd, dan is dit gerechtvaardigd, voorzover het bijdraagt tot de keuze van de economisch meest voordelige inschrijving in de zin van de richtlijnen.

Onverenigbaar met de huidige richtlijnen betreffende overheidsopdrachten is daarentegen het voorbehouden van een gedeelte van de opdrachten aan een bepaalde categorie leveranciers⁽⁵¹⁾ of het toepassen van prijspreferenties⁽⁵²⁾. Hetzelfde geldt voor criteria die betrekking hebben op de mate waarin de inschrijvers een bepaalde categorie personen inzetten of een programma ter bevordering van gelijke kansen uitvoeren, m.a.w. „sociale preferentiecriteriën” die niets van doen hebben met het voorwerp van een bepaalde opdracht. Een dergelijk criterium dat niet bijdraagt tot de keuze van de economisch meest voordelige inschrijving, is volgens de huidige richtlijnen in strijd met het doel van deze richtlijnen, dat erin bestaat de beoordeling van de intrinsieke kwaliteiten van een product of dienst mogelijk te maken. De toepassing van dergelijke criteria moet bovendien onverenigbaar worden geacht met de verplichtingen die de lidstaten zijn aangegaan in de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten welke in het kader van de Wereldhandelsorganisatie is gesloten⁽⁵³⁾.

Sociale aspecten kunnen worden opgenomen in criteria om de economisch meest voordelige inschrijving aan te wijzen, wanneer deze aspecten voor de aanbestedende dienst een economisch voordeel inhouden dat kan worden toegeschreven aan het product of de dienst waarop de opdracht betrekking heeft⁽⁵⁴⁾.

De vraag doet zich voor of het begrip „economisch meest voordelige inschrijving” betekent dat ieder afzonderlijk gunningscriterium een direct economisch voordeel voor de aanbestedende dienst moet opleveren, of dat ieder afzonderlijk criterium economisch meetbaar moet zijn zonder dat dit bij de desbetreffende opdracht een direct economisch voordeel voor de aanbestedende dienst moet meebrengen.

Deze vraag is aan het Europese Hof van Justitie voorgelegd in zaak C-513/99. Het arrest wordt eind 2001 verwacht. Deze zaak, die betrekking heeft op milieuaspecten, zou op basis van analogie meer duidelijkheid over sociale aspecten kunnen geven⁽⁵⁵⁾.

Zowel in het groenboek⁽⁵⁶⁾ als in de mededeling⁽⁵⁷⁾, over overheidsopdrachten heeft de Commissie zich duidelijk voor de eerste interpretatie uitgesproken.

De Commissie wijst erop dat aanbestedende diensten bepaalde voorwaarden aan de uitvoering van een opdracht kunnen stellen en daarin ook rekening kunnen houden met het bereiken van bepaalde sociale doelstellingen (zie hierna punt 1.6).

1.4.2. Het „aanvullende criterium”

Dit begrip werd ontwikkeld door het Europese Hof van Justitie⁽⁵⁸⁾.

Het kwam voor het eerst voor in de bovengenoemde zaak Beentjes, waarin het Hof stelde dat een criterium betreffende de werkgelegenheid voor langdurig werklozen geen verband

hield met de beoordeling van de financiële en economische draagkracht en de technische bekwaamheid van een gegadigde, en evenmin met de in de richtlijn genoemde gunningscriteria. Overigens is dit criterium volgens het Hof met de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten verenigbaar als het aan alle beginselen van het Gemeenschapsrecht ter zake voldoet.

In zaak C-225/98 stelde het Hof⁽⁵⁹⁾ dat de aanbestedende diensten een voorwaarde in verband met werkloosheidsbestrijding mogen stellen, mits die voorwaarde alle algemene beginselen van het Gemeenschapsrecht eerbiedigt, en uitsluitend wanneer de aanbestedende diensten de keus hebben uit twee of meer economisch gelijkwaardige inschrijvingen. De betrokken lidstaat beschouwde deze voorwaarde, overeenkomstig de uitspraak van het Hof, als een aanvullend en niet-doorslaggevend criterium, dat pas werd toegepast nadat de inschrijvingen op puur economische gronden met elkaar waren vergeleken. Ten slotte, wat de toepassing van een gunningscriterium inzake werkloosheidsbestrijding betreft, stelt het Hof als voorwaarde dat dit voor inschrijvers uit andere lidstaten van de Gemeenschap geen direct of indirect discriminerende werking mag hebben en derhalve uitdrukkelijk in de aankondiging moet worden vermeld, opdat de aannemers van het bestaan ervan kennis kunnen nemen.

Dit zou eveneens van toepassing kunnen zijn op andere criteria op sociaal vlak.

1.5. Abnormaal lage inschrijvingen

Wanneer aanbestedende diensten van mening zijn dat een inschrijving abnormaal laag lijkt, zijn zij onder de huidige richtlijnen betreffende overheidsopdrachten⁽⁶⁰⁾ alleen verplicht om de desbetreffende inschrijver om preciseringen te vragen voordat zij de inschrijving in kwestie kunnen afwijzen. De aanbestedende dienst moet de samenstelling van de inschrijving onderzoeken en als deze hem onvoldoende betrouwbaar lijkt, kan hij de inschrijving afwijzen. De richtlijnen verplichten hem echter niet om dit ook daadwerkelijk te doen. In de lidstaten die daartoe strekkende bepalingen hebben aangenomen, zullen de aanbestedende diensten mogelijkerwijze echter wel verplicht zijn abnormaal lage inschrijvingen af te wijzen wegens de niet-naleving van bijvoorbeeld bepalingen inzake arbeidsvoorwaarden of het arbeidsrecht.

Bij wijze van voorbeeld worden in de richtlijnen bepaalde factoren opgesomd die de aanbestedende dienst in aanmerking kan nemen, zoals de zuinigheid van het productieproces, de technische oplossingen en de uitzonderlijk gunstige omstandigheden waarvan de inschrijver kan profiteren. Factoren die betrekking hebben op de niet-naleving van veiligheidsvoorschriften of arbeidsvoorwaarden kunnen onder de huidige richtlijnen in aanmerking worden genomen om een abnormaal lage inschrijving af te wijzen. In overeenstemming met de algemene strekking van de richtlijnen vallen de praktische regels voor een dergelijke controle onder het nationale recht, waarbij het natuurlijk wel mogelijk moet zijn dat de inschrijver zijn positie toelicht.

1.6. Uitvoering van de opdracht

Een middel om de verwezenlijking van sociale doelstellingen te stimuleren is de toepassing van contractbepalingen of voorwaarden voor de uitvoering van de opdracht, mits hierbij het Gemeenschapsrecht wordt nageleefd en, in het bijzonder, mits er geen sprake is van directe of indirecte discriminatie ten nadele van aanbieders uit andere lidstaten ⁽⁶¹⁾.

De aanbestedende diensten kunnen contractsclausules inzake de uitvoering van de opdracht vastleggen. De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bevatten op het ogenblik namelijk geen bepalingen inzake de uitvoeringsfase van opdrachten.

De uitvoeringsbepalingen of -voorwaarden moeten echter wel in overeenstemming zijn met het Gemeenschapsrecht, en mogen in het bijzonder geen direct of indirect discriminerende werking hebben jegens inschrijvers uit andere landen (zie hierna punt 3.2).

Daarbij moet bij de toepassing van deze bepalingen of voorwaarden rekening worden gehouden met alle in de richtlijnen voorgeschreven procedureregels en met name de daarin opgenomen voorschriften inzake de bekendmaking ⁽⁶²⁾. Deze bepalingen of voorwaarden mogen geen (verkapte) technische specificaties zijn. Ook mogen ze geen invloed hebben op de beoordeling van de geschiktheid van de inschrijvers aan de hand van hun financiële en economische draagkracht en hun technische bekwaamheid, noch op de gunningscriteria ⁽⁶³⁾. Dit betekent dat „de contractuele voorwaarden niets te maken [mogen] hebben met de beoordeling van de capaciteit van de inschrijver om het werk uit te voeren of met de gunningscriteria” ⁽⁶⁴⁾.

Verder moet de transparantie worden verzekerd door middel van de vermelding van de uitvoeringsvoorwaarden in de aankondiging van de opdracht, zodat alle gegadigden of inschrijvers ervan kennis kunnen nemen ⁽⁶⁵⁾.

Ten slotte moeten bij de uitvoering van overheidsopdrachten in elk geval de relevante regels, met name op sociaal gebied en op het gebied van veiligheid, worden nageleefd (zie hierna hoofdstuk III).

De voorwaarden voor de uitvoering van de opdracht vormen een verplichting die de opdrachtnemer moet aanvaarden en die te maken hebben met de uitvoering van de opdracht. In principe volstaat het dus dat de inschrijvers bij de indiening van hun inschrijving aangeven dat zij aan deze verplichting zullen voldoen indien de opdracht aan hen wordt gegund. Een inschrijving van een inschrijver die een dergelijke uitvoeringsvoorwaarde niet aanvaardt, is niet in overeenstemming met het bestek en kan om die reden worden afgewezen ⁽⁶⁶⁾. Anderzijds hoeft niet al effectief aan deze voorwaarden te zijn voldaan op het moment van inschrijving zelf.

De aanbestedende diensten beschikken over een breed scala van mogelijkheden om contractbepalingen op sociaal gebied vast te stellen. Een aanbestedende dienst kan met het oog op sociale doelstellingen bijvoorbeeld, met inachtneming van de bovengenoemde voorwaarden, de volgende specifieke aanvullende voorwaarden aan de opdrachtnemer opleggen:

- een verplichting om in het kader van de uitvoering van de opdracht werkzoekenden, en in het bijzonder langdurig werklozen, aan te werven of opleidingsactiviteiten voor werklozen of jongeren te organiseren;
- een verplichting om op de werkplek maatregelen te nemen ter bevordering van de gelijke kansen voor mannen en vrouwen of ter bevordering van de etnische of raciale diversiteit ⁽⁶⁷⁾;
- een verplichting om bij de uitvoering van de opdracht te voldoen aan de inhoud van de bepalingen van de belangrijkste conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) voorzover deze nog niet in het nationale recht zijn opgenomen;
- een verplichting om voor de uitvoering van de opdracht een aantal mensen met een handicap aan te werven, zelfs verdergaand dan wat is voorgeschreven in nationale wetgeving van de lidstaat waar de opdracht wordt uitgevoerd of waar de opdrachtnemer is gevestigd.

Opgemerkt zij dat de kwestie van contractuele bepalingen voor de uitvoering van overheidsopdrachten voor leveringen iets moeilijker lijkt te liggen, omdat het opleggen van verplichtingen waarvoor de organisatie, de structuur of het beleid van een op het grondgebied van een andere lidstaat gevestigde onderneming moet worden aangepast, discriminerend zou kunnen zijn of een ongerechtvaardigde beperking van het handelsverkeer zou kunnen inhouden.

2. OVERHEIDSOPDRACHTEN DIE NIET ONDER DE RICHTLIJNEN VALLEN

De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten zijn slechts op bepaalde opdrachten van toepassing, met name die waarvan de waarde gelijk is aan of meer bedraagt dan het in de richtlijnen genoemde drempelbedrag.

Volgens het Gemeenschapsrecht kunnen de lidstaten zelf beslissen over nationale regels voor overheidsopdrachten die niet onder de communautaire richtlijnen vallen.

Ook kunnen de lidstaten binnen de grenzen van het Gemeenschapsrecht beslissen of overheidsopdrachten die niet onder de richtlijnen vallen, mogen — of zelfs moeten — worden gebruikt om andere doelen te bereiken dan de in de richtlijnen vastgelegde „beste prijs-kwaliteitverhouding”.

Onverminderd de nationale wetgeving terzake zijn de aanbestedende diensten vrij om bij hun procedures voor het plaatsen van deze opdrachten sociale selectie- en gunningscriteria te definiëren en toe te passen, mits de bepalingen en algemene beginselen van het EG-Verdrag ⁽⁶⁸⁾ worden nageleefd. Dit betekent met name dat voldoende transparantie moet worden geboden en dat de inschrijvers gelijk moeten worden behandeld.

De praktijk om bij de gunning van deze opdrachten een preferentie te verlenen aan bepaalde categorieën personen, bijvoorbeeld gehandicapten („sociale werkplaatsen”) of werklozen, kan worden toegestaan. Deze praktijk mag echter geen directe of indirecte discriminatie inhouden ten aanzien van inschrijvers uit andere lidstaten ⁽⁶⁹⁾ noch het handelsverkeer op ongerechtvaardigde wijze beperken ⁽⁷⁰⁾. Indien opdrachten worden voorbehouden aan binnenlandse inschrijvers, zou dit namelijk indruisen tegen de bepalingen en algemene beginselen van het EG-Verdrag. Indien deelneming aan de aanbestedingsprocedures echter voor sociale werkplaatsen van andere lidstaten open staat, hoeft er geen sprake te zijn van discriminatie. De gunning van de opdracht moet wel overeenkomstig het Gemeenschapsrecht plaatsvinden, wat met name betekent dat de inschrijvers gelijk moeten worden behandeld en dat het transparantiebeginsel moet worden nageleefd ⁽⁷¹⁾ (zie hierna ook hoofdstuk III).

Er zij op gewezen dat de aanbestedende diensten niet alleen voor wat betreft opdrachten die niet onder de richtlijnen vallen, maar ook voor wat betreft opdrachten voor dienstverlening als bedoeld in bijlage IB van Richtlijn 92/50/EEG en bijlage XVIB bij Richtlijn 93/38/EEG, over een zekere bewegingsvrijheid beschikken bij het plaatsen van deze opdrachten. De meeste in deze bijlagen bedoelde diensten zijn van „sociale” aard (bijvoorbeeld gezondheids- en sociale diensten). Voor deze opdrachten gelden alleen de bepalingen van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten inzake de technische specificaties en de bekendmaking van een aankondiging van de gegunde opdracht. De uitvoerige regels van deze richtlijnen inzake de selectie van gegadigden en de gunning van de opdracht zijn hierop niet van toepassing. Op deze opdrachten voor diensten zijn echter wel het nationale recht en de bepalingen en beginselen van het EG-Verdrag van toepassing, zoals hierboven is aangegeven.

3. SOCIALE BEPALINGEN VAN TOEPASSING OP OVERHEIDS-OPDRACHTEN

3.1. Inleiding

In de eerste plaats moet erop worden gewezen dat, ook al zijn in de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten geen specifieke bepalingen van die strekking opgenomen, bij de uitvoering van een overheidsopdracht alle toepasselijke verplichte nationale, internationale en communautaire normen, regels, bepalingen en verplichtingen op sociaal gebied moeten worden nageleefd. In voorkomend geval moeten deze bepalingen in het bericht van aanbesteding of in het bestek worden vermeld. De richtlijnen betreffende overheidsopdrachten bieden reeds de mogelijkheid ⁽⁷²⁾ dat de aanbestedende diensten in het bestek van de opdracht kunnen aangeven, of door een lidstaat verplicht kunnen worden aan te geven, bij welke bevoegde nationale instantie of instanties de inschrijvers de terzake dienende informatie kunnen verkrijgen over de verplichtingen inzake

arbeidsbescherming en arbeidsvoorwaarden die moeten worden nageleefd op de plaats waar de werken worden uitgevoerd of de diensten worden verricht ⁽⁷³⁾.

Een van deze verplichtingen is met name de naleving van de nationale voorschriften die voortvloeien uit de communautaire richtlijnen op sociaal gebied. Van bijzonder belang voor overheidsopdrachten zijn de eerdergenoemde richtlijnen betreffende de bescherming van de gezondheid en de veiligheid van de werknemers, de „overgang van ondernemingen” en de „terbeschikkingstelling van werknemers” (zie hierna punt 3.2.2.2), evenals de recente richtlijnen betreffende gelijke behandeling ⁽⁷⁴⁾.

Dergelijke verplichtingen kunnen ook voortvloeien uit bepaalde conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) ⁽⁷⁵⁾. Wat de internationaal erkende fundamentele arbeidsnormen betreft zijn de basisbeginselen en -rechten op de werkplek, zoals door de ILO gedefinieerd, vanzelfsprekend in hun geheel van toepassing in de lidstaten ⁽⁷⁶⁾.

Inschrijvingen waarin geen rekening wordt gehouden met de door de aanbestedende dienst in het bestek vermelde verplichtingen inzake arbeidsbescherming en arbeidsvoorwaarden, kunnen niet worden geacht in overeenstemming te zijn met het bestek. Bovendien lopen inschrijvers die onvoldoende rekening hebben gehouden met deze verplichtingen het risico dat de door hen aangeboden prijs abnormaal laag lijkt in verhouding tot de gevraagde prestatie en, in voorkomend geval, hun inschrijving als zodanig wordt afgewezen (zie hiervoor punt 1.5).

Verscheidene malen zijn vragen gesteld ⁽⁷⁷⁾ over de interpretatie en toepassing van bepaalde regels of regelingen op sociaal terrein die moeten worden nageleefd bij het plaatsen van overheidsopdrachten en waarvan moeilijk lijkt vast te stellen of zij hierop van toepassing zijn, met name in de uitvoeringsfase. Vooral over de toepassing van het arbeidsrecht en van de bescherming van de arbeidsvoorwaarden op werknemers die door een onderneming zijn uitgezonden om in een andere lidstaat een dienst te verrichten, worden veelvuldig vragen gesteld omdat in het bijzonder met deze voorwaarden rekening moet worden gehouden bij de voorbereiding van de inschrijvingen door de inschrijvers. Ook over de overname door de opdrachtnemer van (een deel van) de werknemers van de vorige opdrachtnemer worden in het kader van overheidsopdrachten veel vragen gesteld.

Daarnaast kan de beoordeling van de reikwijdte van de relevante sociale verplichtingen een belangrijke rol spelen bij de behandeling en de beoordeling van inschrijvingen die abnormaal laag lijken.

De Commissie zet in deze mededeling uiteen wat de reikwijdte van de relevante communautaire bepalingen en verplichtingen is die van bijzonder belang zijn bij de beantwoording van dergelijke vragen.

3.2. Vaststelling van de toepasselijke arbeidsvoorwaarden

Voor de toepasselijke verplichte nationale, internationale en communautaire normen en regels op sociaal gebied moet onderscheid worden gemaakt tussen grensoverschrijdende situaties en overige situaties (die in beginsel als strikt nationaal kunnen worden beschouwd).

In „nationale situaties” moeten aanbestedende diensten, inschrijvers en aannemers als minimumnorm alle verplichtingen inzake arbeidsbescherming en arbeidsvoorwaarden naleven, inclusief die betreffende collectieve en individuele rechten, die voortvloeien uit de toepasselijke wetgeving op het gebied van arbeid, uit de jurisprudentie en/of uit collectieve overeenkomsten. Hierbij moet natuurlijk worden voldaan aan de voorwaarde dat deze verenigbaar zijn met de communautaire wetgeving en met de bepalingen en algemene beginselen van het Gemeenschapsrecht, en met name met de beginselen van gelijke behandeling en non-discriminatie.

In grensoverschrijdende situaties moeten dienstverleners met name de in de ontvangende lidstaat geldende eisen naleven die hun rechtvaardiging vinden in dwingende redenen van algemeen belang, waarbij het beginsel van gelijke behandeling niet mag worden geschonden (de catalogus van deze regels is „gecommunautariseerd” bij Richtlijn 96/71/EG, zie hierna punt 3.2.1.2).

In beide situaties kunnen ook gunstigere bepalingen voor de arbeidskrachten worden toegepast (en deze moeten dan dus ook worden nageleefd) mits deze verenigbaar zijn met het Gemeenschapsrecht.

3.2.1. De grenzen die het Gemeenschapsrecht stelt aan de toepassing van nationale bepalingen

3.2.1.1. Het EG-Verdrag

Omdat terzake dienende bepalingen alleen mogen worden toegepast als deze verenigbaar zijn met het Gemeenschapsrecht, doet de vraag zich voor welke grenzen en beperkingen het Gemeenschapsrecht stelt.

Uit vaste jurisprudentie, die door het Hof is samengevat in het arrest Arblade⁽⁷⁸⁾, blijkt dat artikel 49 (ex artikel 59) van het EG-Verdrag niet alleen de afschaffing verlangt van iedere discriminatie van de in een andere lidstaat gevestigde dienstverlener op grond van diens nationaliteit, maar tevens de opheffing van iedere beperking — ook indien deze zonder onderscheid geldt voor binnenlandse dienstverleners en dienstverleners uit andere lidstaten — die de werkzaamheden van de dienstverlener die in een andere lidstaat is gevestigd en aldaar rechtmatig gelijksoortige diensten verricht, verhindert, belemmert of minder aantrekkelijk maakt⁽⁷⁹⁾. Overigens kan de vrijheid van dienstverrichting, ook als op dit gebied geen harmonisatie heeft plaatsgevonden, als grondbeginsel van het Verdrag slechts worden beperkt door regelingen die hun rechtvaardiging vinden in het algemeen belang en die gelden voor iedere persoon of onderneming die op het grondgebied van de ontvangende lidstaat werkzaam is, voorzover dit belang niet wordt gewaarborgd door de regels waaraan de dienstverlener is onderworpen in de lidstaat waar hij is gevestigd⁽⁸⁰⁾. De toepassing van de nationale regelgeving van een lidstaat op in een andere lidstaat gevestigde dienstverleners moet bovendien zodanig zijn

dat het nagestreefde doel wordt bereikt zonder dat verder wordt gegaan dan wat daarvoor noodzakelijk is⁽⁸¹⁾.

Tot de dwingende redenen van algemeen belang die het Hof reeds heeft erkend, behoren met name de bescherming van de werknemers⁽⁸²⁾, met inbegrip van werknemers in de bouwsector⁽⁸³⁾. Een lidstaat zou daarentegen geen overwegingen van louter bestuurlijke aard kunnen inroepen om een afwijking van de communautaire regels te rechtvaardigen, zeker niet als dit ertoe leidt dat de uitoefening van een van de fundamentele vrijheden van het Gemeenschapsrecht wordt verhinderd of beperkt⁽⁸⁴⁾. Benadrukt moet worden dat de dwingende redenen van algemeen belang die de materiële bepalingen van een regelgeving kunnen rechtvaardigen, tevens de noodzakelijke controlemaatregelen kunnen rechtvaardigen die nodig zijn om de naleving ervan te waarborgen⁽⁸⁵⁾.

De uitsluiting van deelneming aan een overheidsopdracht van een in een andere lidstaat gevestigde onderneming die niet is aangesloten bij de nationale CAO die van toepassing is in de bedrijfstak in het land van de aanbestedende dienst, druist niet alleen in tegen de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten, maar vormt ook een inbreuk op het vrij verrichten van diensten en, in voorkomend geval, op het recht van vestiging⁽⁸⁶⁾.

3.2.1.2. Bepalingen van afgeleid recht die in het bijzonder van belang zijn voor overheidsopdrachten

Richtlijn 96/71/EG („terbeschikkingstelling van werknemers”)

Volgens de jurisprudentie van het Hof⁽⁸⁷⁾ belet het Gemeenschapsrecht de lidstaten niet om de werkingsfeer van hun wetgeving of de door de sociale partners gesloten collectieve arbeidsovereenkomsten, met name de afspraken inzake het minimumloon, uit te breiden tot iedere persoon die op hun grondgebied arbeid in loondienst verricht, zelfs tijdelijk, ongeacht het land van vestiging van de werkgever.

Voortbouwend op deze jurisprudentie van het Hof en op de toepasselijke bepalingen van het Verdrag van Rome van 1980⁽⁸⁸⁾ strekt Richtlijn 96/71/EG betreffende de terbeschikkingstelling van werknemers in het kader van een dienstverlening ertoe de wetgevingen van de lidstaten te coördineren, zodanig dat de dwingende regels van algemeen belang worden „gecommunautariseerd” en de „opties” van de lidstaten in communautaire verplichtingen worden omgezet wanneer het om grensoverschrijdende gevallen gaat. Deze Gemeenschapsmaatregel streeft ernaar zowel de fundamentele vrijheden van het Verdrag als de bescherming van werknemers te waarborgen. Daarbij beoogt het meer rechtszekerheid te geven aan de ondernemingen die als dienstverlener optreden en aan de werknemers die ter beschikking worden gesteld in het kader van het vrij verrichten van diensten. Op het vlak van het communautaire arbeidsrecht betekent deze richtlijn een belangrijke bescherming van de werknemers. Daartoe omvat zij een gemeenschappelijke lijst van minimale beschermingsmaatregelen die in de ontvangende lidstaat moeten worden nageleefd door de werkgevers die werknemers in de bovengenoemde gevallen ter beschikking stellen. Deze richtlijn waarborgt tevens dat voor alle inschrijvers op overheidsopdrachten gelijke spelregels gelden en dat juridische helderheid bestaat over de elementen waarmee rekening moet worden gehouden bij de voorbereiding van inschrijvingen.

Deze kern van dwingende bepalingen voor minimale bescherming van arbeiders is gebaseerd op wettelijke bepalingen of collectieve arbeidsovereenkomsten die algemeen verbindend zijn verklaard in de zin van de richtlijn en betreft de volgende zaken:

- maximale werk- en minimale rustperioden;
- minimumaantal betaalde vakantiedagen;
- minimumlonen;
- voorwaarden voor het ter beschikking stellen van werknemers, inzonderheid door uitzendbedrijven;
- veiligheid, gezondheid en hygiëne op het werk;
- beschermende maatregelen met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden van zwangere of pas bevallen vrouwen, van kinderen en jongeren;
- gelijke behandeling van mannen en vrouwen, alsmede andere bepalingen inzake niet-discriminatie.

Opgemerkt zij dat de richtlijn bepaalt dat de regels van de collectieve arbeidsovereenkomsten die algemeen verbindend zijn verklaard⁽⁸⁹⁾, verplicht moeten worden toegepast in de bouwsector. Het staat de lidstaten vrij de toepassing van deze regels ook tot andere sectoren uit te breiden. De regels die zijn neergelegd in wettelijke bepalingen, zijn in alle sectoren van toepassing.

De richtlijn inzake de „terbeschikkingstelling van werknemers” introduceert zo bepaalde „sociale voorwaarden” in de verhouding tussen een dienstverlener die actief is in een lidstaat, en de ontvanger van een dienstverlening, die een overheidsinstantie kan zijn, in een andere lidstaat (ontvangende lidstaat). De dienstverlener die zijn werknemers in de ontvangende lidstaat ter beschikking stelt, moet een reeks minimale bepalingen van het in die lidstaat geldende arbeidsrecht in acht nemen.

Richtlijn 2001/23/EG (behoud van de rechten van de werknemers bij de „overgang van ondernemingen”)

De overname door een onderneming van bepaalde activiteiten die tot op dat moment door een andere onderneming werden uitgevoerd als gevolg van de gunning van een overheidsopdracht, kan onder het toepassingsgebied van de richtlijn „overgang van ondernemingen” vallen. Een dergelijke overgang kan namelijk plaatsvinden bij de gunning van opdrachten voor openbare dienstverlening⁽⁹⁰⁾, in het kader van het privatiseringsproces in een sector waarbij een entiteit bij de verlening van een administratieve concessie in andere handen overgaat⁽⁹¹⁾, of naar aanleiding van een procedure voor het plaatsen van een overheidsopdracht, zoals bij de aanbesteding van een opdracht voor dienstverlening⁽⁹²⁾.

De toepasselijke communautaire richtlijn⁽⁹³⁾ strekt ertoe de continuïteit van de bestaande arbeidsverhoudingen te garanderen voor iedere persoon die als werknemer bescherming geniet

uit hoofde van de nationale arbeidswetgeving⁽⁹⁴⁾ ongeacht de aard van zijn aanstelling⁽⁹⁵⁾.

Om te bepalen of de richtlijn „overgang van ondernemingen” in zulke gevallen van toepassing is en met name of er een overgang in de zin van deze richtlijn plaatsheeft, is het van essentieel en doorslaggevend belang vast te stellen of de economische entiteit in kwestie haar identiteit ook na de overgang heeft behouden⁽⁹⁶⁾. Dit is het geval wanneer bijvoorbeeld de werkzaamheden effectief worden voortgezet of overgenomen⁽⁹⁷⁾. Het begrip entiteit verwijst op die manier naar een georganiseerd en duurzaam geheel van personen en elementen waarmee een economische activiteit met een eigen doelstelling kan worden uitgeoefend⁽⁹⁸⁾. Om vast te stellen of de voorwaarden voor de overgang van een economische entiteit zijn vervuld, moet rekening worden gehouden met alle feitelijke omstandigheden die de betrokken transactie kenmerken. Deze factoren vormen evenwel slechts deelaspecten van het te verrichten globale onderzoek en mogen om die reden niet elk afzonderlijk worden beoordeeld door de nationale rechter, tot wiens bevoegdheid een dergelijk onderzoek behoort⁽⁹⁹⁾.

Ondanks het feit dat het niet afsluiten van een overeenkomst tussen de vervreemder (de oude opdrachtnemer) en de verkrijger (de nieuwe opdrachtnemer) een aanwijzing kan vormen voor het feit dat er geen overgang in de zin van de richtlijn heeft plaatsgevonden, is het ontbreken van enige contractuele band tussen deze twee hierbij niet van doorslaggevend belang⁽¹⁰⁰⁾. De richtlijn is van toepassing in alle gevallen waarbij, in het kader van contractuele verhoudingen, een verandering van de natuurlijke of rechtspersoon plaatsvindt die verantwoordelijk is voor de exploitatie van de onderneming en die daarom als zodanig als werkgever verplichtingen aangaat ten aanzien van de werknemers van de onderneming⁽¹⁰¹⁾.

Zoals in het recente arrest in de zaak Oy Liikenne⁽¹⁰²⁾ wordt bevestigd, het feit dat de overgang plaatsvindt volgend op een openbare aanbestedingsprocedure doet geen specifieke problemen rijzen voor wat betreft de toepassing van de richtlijn „overgang van ondernemingen”. Bovendien zijn de twee richtlijnen met elkaar verenigbaar, rekening houdend met hun doelstellingen⁽¹⁰³⁾. Uit de jurisprudentie van het Hof met betrekking tot overheidsopdrachten blijkt verder ook dat de aanbestedende diensten de verplichting hebben om de inschrijvers op de hoogte te stellen van alle voorwaarden die zullen gelden voor de uitvoering van een opdracht, zodat zij daarmee rekening kunnen houden bij het opstellen van hun inschrijving. Zo moet een inschrijver kunnen beoordelen of hij, als zijn inschrijving wordt aanvaard, er belang bij heeft een belangrijk deel van de activa van de huidige opdrachtnemer over te kopen en diens personeel geheel of ten dele over te nemen, dan wel of hij verplicht zal zijn dat te doen. In dergelijk geval zou hij in staat moeten zijn te kunnen beoordelen of er eventueel sprake zal zijn van overgang van een onderneming in de zin van Richtlijn 2001/23/EG⁽¹⁰⁴⁾.

⁽¹⁾ COM(98) 143.

⁽²⁾ „Agenda voor het sociaal beleid”, COM(2000) 379 van 28 juni 2000.

⁽³⁾ Richtlijn 92/50/EEG van de Raad van 18 juni 1992 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor dienstverlening, Richtlijn 93/36/EEG van de Raad van 14 juni 1993 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen en Richtlijn 93/37/EEG van de Raad van 14 juni 1993 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken, gewijzigd bij Richtlijn 97/52/EG van het Europees Parlement en de Raad; Richtlijn 93/38/EEG van de Raad van 14 juni 1993 houdende coördinatie van de procedures voor het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening, vervoer en telecommunicatie, gewijzigd bij Richtlijn 98/4/EG van het Europees Parlement en de Raad.

- (4) Voor de verwezenlijking van deze doelstelling is „doorzichtigheid van de procedures en praktijken bij het plaatsen van overheidsopdrachten” vereist „teneinde beter toezicht te kunnen uitoefenen op de naleving van het verbod op beperkingen en tegelijkertijd de onderlinge verschillen in de mededingingsvoorwaarden tussen onderdanen van de lidstaten te verminderen” (zesde overweging van Richtlijn 89/440/EEG van de Raad van 18 juli 1989 tot wijziging van Richtlijn 71/305/EEG betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken PB L 210 van 21.7.1989, blz. 1)).
- (5) Met de term „aanbestedende diensten” worden niet alleen de aanbestedende diensten in de zin van de „klassieke” richtlijnen (92/50/EEG, 93/36/EEG en 93/37/EEG) maar ook die in de zin van de richtlijn nutssectoren (93/38/EEG) bedoeld, tenzij anders aangegeven wordt.
- (6) Voorwoord van de mededeling „Een agenda voor het sociale beleid”, *supra*.
- (7) Mededeling van de Commissie „Bevordering van fundamentele arbeidsnormen en verbetering van de sociale governance in de context van de globalisering”, COM(2001) 416 van 18 juli 2001.
- (8) Voorwoord van de eerdergenoemde mededeling „Een agenda voor het sociale beleid”, *supra*.
- (9) Artikel 13 omvat discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische afstamming, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid.
- (10) Bovengenoemde mededeling over de fundamentele arbeidsnormen, deel 3.
- (11) De enige artikelen waarin uitdrukkelijk wordt verwezen naar bepalingen met een „sociale” strekking, zijn artikel 23 van Richtlijn 93/37/EEG, artikel 28 van Richtlijn 92/50/EEG en artikel 29 van Richtlijn 93/38/EEG. Artikel 9 van Richtlijn 93/37/EEG, betreffende een bijzondere gunningsprocedure voor het ontwerpen en bouwen van sociale woningen, gaat terug tot de jaren zeventig en had uitsluitend tot doel de lidstaten de mogelijkheid te geven een opdracht voor de bouw van sociale woningen aan één aannemer te gunnen die zowel het ontwerp als de bouw voor zijn rekening nam. De andere terzake dienende bepalingen van de richtlijn zijn wel van toepassing.
- (12) Op communautair niveau bestaat er een aantal wetgevende teksten die van toepassing zijn op overheidsaanbestedingen. Het betreft hier met name teksten die betrekking hebben op de veiligheid en de gezondheid op het werk (bijvoorbeeld Richtlijn 89/391/EEG van de Raad van 12 juni 1989 betreffende de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid van de werknemers op het werk (PB L 183 van 29.6.1989, blz. 1) of Richtlijn 92/57/EEG van de Raad van 24 juni 1992 betreffende de minimumvoorschriften inzake veiligheid en gezondheid voor tijdelijke en mobiele bouwplaatsen), op de arbeidsvoorwaarden en de toepassing van het arbeidsrecht (bijvoorbeeld Richtlijn 96/71/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 1996 betreffende de terbeschikkingstelling van werknemers met het oog op het verrichten van diensten (PB L 18 van 21.1.1997, blz. 1) en Richtlijn 2001/23/EG van de Raad van 12 maart 2001 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen van ondernemingen of vestigingen (PB L 82 van 22.3.2001, blz. 16) tot codificatie van Richtlijn 77/187/EEG).
- (13) Zie overweging 22 van het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen, diensten en werken, COM(2000) 275 def. (PB C 29 E van 30.1.2001, blz. 11-111), die verwijst naar artikel 23, lid 3, van dat voorstel en overweging 32 van het voorstel voor een richtlijn houdende coördinatie van de procedures voor het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening en vervoer, COM(2000) 276 def. (PB C 29 E van 30.1.2001, blz. 112-188), die verwijst naar artikel 33, derde alinea, van dat voorstel.
- (14) Zie het hoofdstuk over de vaststelling van het voorwerp van de opdracht van de interpretatieve mededeling betreffende het Gemeenschapsrecht van toepassing op overheidsopdrachten en de mogelijkheden om milieuoverwegingen hierin te integreren, COM(2001) 274 def., die op 4 juli 2001 door de Commissie is goedgekeurd.
- (15) Sommige dienstverleningsopdrachten ten behoeve van een bepaalde sociale categorie hebben op zichzelf een sociaal doel (bijvoorbeeld een opdracht voor de opleiding van langdurig werklozen). Een ander voorbeeld zijn opdrachten die betrekking hebben op de aankoop van IT-goederen of -diensten die zijn aangepast aan de behoeften van personen met een handicap.
- (16) Het betreft hier bijvoorbeeld gezondheids- en sociale diensten, diensten voor onderwijs en beroepsonderwijs of diensten voor recreatie en cultuur. Voor de in bijlage IB bij Richtlijn 92/50/EEG en bijlage XVIB bij Richtlijn 93/38/EEG vermelde diensten gelden uitsluitend de bepalingen van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten inzake technische specificaties en bekendmaking van de gunning van de opdracht. Voor het plaatsen van opdrachten voor dergelijke diensten blijven echter de bepalingen van het Verdrag gelden, wat met name inhoudt dat gezorgd moet worden voor voldoende transparantie en dat de inschrijvers gelijk moeten worden behandeld.
- (17) Mededeling van de Raad en het Europees Parlement inzake de interne markt en milieu, COM(1999) 263 def. van 8 juni 1999, blz. 8 en 9.
- (18) Zie hoofdstuk II, overweging 1, van de genoemde mededeling. De Commissie geeft hier met name een nadere uiteenzetting van het begrip „technische specificatie” in de zin van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten.
- (19) Zie artikel 14 van Richtlijn 92/50/EEG, artikel 8 van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 10 van Richtlijn 93/37/EEG en artikel 18 van Richtlijn 93/38/EEG.
- (20) Zie in dit verband artikel 8, lid 6, van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 10, lid 6, van Richtlijn 93/37/EEG, artikel 14, lid 6, van Richtlijn 92/50/EEG en artikel 18, lid 5, van Richtlijn 93/38/EEG.
- (21) Dit betekent dat zij, onder andere, verenigbaar moeten zijn met de jurisprudentie van het Hof betreffende de maatregelen die een gelijke werking hebben als kwantitatieve beperkingen.
- (22) Het beleidsinitiatief eEurope roept de aanbestedende diensten op om in het kader van de doelstelling „een informatiemaatschappij voor iedereen” personen met specifieke behoeften zo veel mogelijk toegang tot informatietechnologie te geven en de richtsnoeren van het „Web Accessibility Initiative” voor internetsites te onderschrijven.
- (23) Deze richtlijn verplicht de aanbestedende diensten aandacht te geven aan de veiligheid en gezondheid van werknemers op bouwplaatsen, zowel bij het plaatsen van hun opdrachten voor werken als bij de uitvoering ervan.
- (24) Bijvoorbeeld de aankoop van computerapparatuur of informaticadiensten die aangepast zijn aan de behoeften van blinden. Dergelijke eisen dienen om de technische eigenschappen van een product te definiëren en houden derhalve verband met het voorwerp van de opdracht.
- (25) Zoals is aangegeven in de eerdergenoemde mededeling betreffende de mogelijkheden om milieuoverwegingen in overheidsopdrachten te integreren, zijn eisen die geen enkel verband houden met het product of de prestatie zelf, zoals een eis die betrekking heeft op de bedrijfsvoering, geen technische specificaties in de zin van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten en kunnen zij dus ook niet verplicht worden gesteld. Derhalve zijn niet als technische specificaties aan te merken de eis om gerecycleerd papier in kantoren te gebruiken, om bepaalde afvalverwijderingsmethoden bij de inschrijver toe te passen of om bepaalde groepen werknemers (etnische minderheden, gehandicapten, vrouwen) aan te trekken.

- (²⁶) Een „sociaal label” dat verwijst naar de „sociale capaciteit” van een onderneming kan niet worden beschouwd als een „technische specificatie” in de zin van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten.
- (²⁷) Alle richtlijnen betreffende overheidsopdrachten voorzien in de mogelijkheid dat waar de economisch meest voordelige inschrijving het criterium voor de gunning van de opdracht is, de aanbestedende diensten rekening kunnen houden met varianten die door een inschrijver worden voorgelegd en die voldoen aan de door de aanbestedende diensten vastgestelde minimumeisen. De aanbestedende diensten vermelden in het bestek aan welke technische specificaties deze varianten ten minste moeten voldoen, alsmede aan welke specifieke eisen zij moeten voldoen. Indien varianten niet zijn toegestaan, geven zij dit aan in de aankondiging van de aanbesteding (artikel 24 van Richtlijn 92/50/EEG, artikel 16 van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 19 van Richtlijn 93/37/EEG en artikel 34, lid 3, van Richtlijn 93/38/EEG).
- (²⁸) Artikel 15 van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 18 van Richtlijn 93/37/EEG, artikel 23 van Richtlijn 92/50/EEG en artikel 31, lid 1, van Richtlijn 93/38/EEG.
- (²⁹) In zijn arrest van 20 september 1988 in zaak 31/87, Beentjes, heeft het Hof namelijk gepreciseerd dat uit de bepalingen van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten volgt „dat de aanbestedende diensten de geschiktheid van de aannemers enkel kunnen beoordelen op basis van criteria die verband houden met hun economische en financiële draagkracht en technische bekwaamheid” (overweging 17 van het arrest).
- (³⁰) Zo is ook bijvoorbeeld een criterium betreffende de betrouwbaarheid van bedrijfsleiders ter beoordeling van de financiële en economische draagkracht van de onderneming, voorzover het „buiten de in de richtlijn limitatief toegestane bewijsmiddelen” (Richtlijn 71/305/EEG) valt, door het Hof verworpen in zijn arrest van 10 februari 1982 in zaak 76/81, Transporoute (overwegingen 9 en 10).
- (³¹) Zie het bovengenoemde arrest Transporoute, overweging 9.
- (³²) Zie bijvoorbeeld artikel 32, lid 4, van Richtlijn 92/50/EEG.
- (³³) Zie artikel 20, onder e), van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 24, onder e), van Richtlijn 93/37/EEG, waarnaar wordt verwezen in artikel 31, lid 2, van Richtlijn 93/38/EEG, en artikel 29, onder e), van Richtlijn 92/50/EEG.
- (³⁴) Zie artikel 20, onder c) en d), van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 24, onder c) en d), van Richtlijn 93/37/EEG, waarnaar wordt verwezen in artikel 31, lid 2, van Richtlijn 93/38/EEG, en artikel 29, onder c) en d), van Richtlijn 92/50/EEG.
- (³⁵) Bij een veroordeling wegens overtreding van het verbod op het inzetten van illegale werknemers voorziet het Franse arbeidsrecht in de mogelijkheid om de overtreder definitief of tot maximaal vijf jaar van deelneming aan overheidsopdrachten uit te sluiten (artikel L 362-6.2 van het Franse wetboek inzake arbeidsrecht).
- (³⁶) In Spanje worden overtredingen van de wetgeving inzake het inzetten van personen met een handicap als een ernstige fout bij de bedrijfsuitoefening aangemerkt die aanleiding kan geven tot de uitsluiting van de betrokkene inschrijver. In Frankrijk zijn zo'n 30 gevallen van uitsluiting bekend wegens niet-naleving van de arbeidswetgeving (deze verplicht bijvoorbeeld ondernemingen met meer dan 100 werknemers om twee mensen met een handicap in dienst te nemen; de bedrijfsleider kan door de arbeidsinspectie worden bestraft bij overtreding van deze bepaling, hetgeen een aanbestedende dienst in staat stelt de overtreder wegens een ernstige fout bij de uitoefening van zijn beroep uit te sluiten).
- (³⁷) Eindrapport van de Falcone-studie naar overheidsopdrachten en georganiseerde misdaad (1998) — Volume I: 24 mei 1999 — Institute of Advanced Legal Studies — University of London.
- (³⁸) Artikel 23 van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 27 van Richtlijn 93/37/EEG en artikel 32 van Richtlijn 92/50/EEG.
- (³⁹) Artikel 32, lid 2, van Richtlijn 92/50/EEG bepaalt uitdrukkelijk dat deze eisen afhankelijk van de aard, de hoeveelheid en het gebruik van de te verlenen diensten moeten worden vastgesteld.
- (⁴⁰) Bij dienstverleningsopdrachten kan de geschiktheid van dienstverleners om bepaalde diensten te verrichten, worden beoordeeld aan de hand van met name hun vakkundigheid, efficiency, ervaring maar ook betrouwbaarheid (artikel 32, lid 1, van Richtlijn 92/50/EEG). Zie ook het bovengenoemde arrest Beentjes, overweging 37.
- (⁴¹) Bijvoorbeeld specifieke ervaring met het beheer van een crèche of met opleidingen voor langdurig werklozen.
- (⁴²) Van alle referenties die in de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten worden genoemd om de technische bekwaamheid van een inschrijver aan te tonen, zouden de volgende sociale aspecten kunnen betreffen: 1. een lijst van de in de laatste vijf jaar uitgevoerde werken, voor de belangrijkste werken gestaafd door verklaringen inzake de goede uitvoering, een lijst van de voornaamste in de laatste drie jaar verrichte diensten; 2. een beschrijving van de technische uitrusting, de maatregelen om kwaliteit te waarborgen en de mogelijkheden ten aanzien van ontwerpen en onderzoek; of 3. een opgave van de al dan niet tot de onderneming van de leverancier behorende technici of technische organen waarop de gegadigde een beroep kan doen bij de uitvoering van de opdracht, in het bijzonder van die welke belast zijn met de kwaliteitscontrole.
- (⁴³) De termen „verantwoordelijkheid” en „sociale draagkracht” markeren een trend waarbij de ondernemingen er geleidelijk aan toe worden aangezet steeds meer sociale en ethische aspecten (en milieuaspecten) in hun bedrijfsvoering en investeringsbeleid te integreren, die soms meer behelzen dan louter de naleving van de sociale wetgeving. De invulling die de ondernemingen aan het begrip geven, varieert aanzienlijk van sector tot sector en afhankelijk van de nationale en zelfs regionale culturele verschillen. In haar groenboek „De bevordering van een Europees kader voor de sociale verantwoordelijkheid van bedrijven”, COM(2001) 366 van 18 juli 2001, heeft de Commissie gewezen op het belang van sociale verantwoordelijkheid van bedrijven, omdat deze een positieve bijdrage kunnen leveren aan de strategische doelstelling van Lissabon (zie overweging 6 van het groenboek). Met dit groenboek wil de Commissie een grootschalig debat op gang brengen rond de vraag hoe de Europese Unie de sociale verantwoordelijkheid van bedrijven in Europa en wereldwijd kan bevorderen (overweging 7). Daarnaast ontwikkelen zich op de markt momenteel verschillende „sociale labels”, die een vrijwillig karakter hebben. In het bovengenoemde groenboek definieert de Commissie „het sociale label” als „een woord of symbool weergegeven op een product met als doel het aankoopgedrag te beïnvloeden door het een sociale en ethische impact van het commercieel proces op andere betrokken partijen te verzekeren”.
- (⁴⁴) Artikel 26 van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 30 van Richtlijn 93/37/EEG, artikel 36 van Richtlijn 92/50/EEG en artikel 34 van Richtlijn 93/38/EEG.
- (⁴⁵) Prijs, termijn voor levering of uitvoering, gebruikskosten, rentabiliteit, kwaliteit, esthetische en functionele kenmerken, technische waarde, klantenservice en technische bijstand worden als voorbeelden aangehaald in de richtlijnen.
- (⁴⁶) Een criterium dat de plaatselijke inschrijvers zou beoordelen en van die aard is dat het moeilijker zou worden voor potentiële, in andere lidstaten gevestigde inschrijvers om de betrokken opdracht binnen te halen en de diensten die het voorwerp van de opdracht uitmaken, te verrichten, zou een beperking inhouden op het vrij verrichten van diensten in de zin van artikel 49 (ex artikel 59) van het EG-Verdrag.

- (47) Arrest van 3 oktober 2000 in zaak C-380/98, University of Cambridge, Jurispr. 2000, blz. I-8035, overweging 17, waarbij het Hof verwijst naar het arrest van 15 januari 1998 in zaak C-44/96, Mannesmann Anlagenbau Austria e.a., Jurispr. 1998, blz. I-73, overweging 33, en het eerdergenoemde arrest BFI-Holding, zaak C-360/96, 10 november 1998, Jurispr. 1998, blz. I-6821, overwegingen 42 en 43). Zie ook het arrest van 1 februari 2001 in zaak C-237/99, Commissie tegen Franse Republiek „HLM”, Jurispr. 2001, blz. I-0939, overwegingen 41 en 42.
- (48) Conclusie van advocaat-generaal Darmon van 4 mei 1988 in de Beentjes-zaak, *supra*, overweging 35.
- (49) Zie bijvoorbeeld artikel 30, lid 1, van Richtlijn 93/37/EEG. Zie ook de conclusies van advocaat-generaal Colomer van 5 juni 2001 in de gevoegde zaken C-285/99 en C-286/99, Lombardini, zie voetnoot 23.
- (50) Bij een opdracht voor het leveren van informaticadiensten aan alle werknemers van een gemeente (bijlage IA bij de dienstenrichtlijn), kan een van de criteria op grond waarvan de economisch meest voordelige inschrijving wordt bepaald betrekking hebben op de door de inschrijver voorgestelde methode om op ieder moment een kwalitatief goede dienstverlening te waarborgen die aan de specifieke behoeften van alle mensen met een handicap beantwoordt.
- (51) In de Verenigde Staten is 20 % van de opdrachten voorbehouden aan de „small minority businesses”, d.w.z. ondernemingen in handen van minderheden. De Verenigde Staten hebben een uitzondering in die zin laten opnemen in de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten.
- (52) Hierbij komen bepaalde categorieën inschrijvers in aanmerking voor een prijspreferentie waarbij een door inschrijver A ingediende inschrijving, ofschoon hoger dan die van inschrijver B, als gelijkwaardig aan die van B wordt beschouwd omdat A een bepaald sociaal beleid voert, bijvoorbeeld een actief beleid ter bevordering van de positie van de vrouw.
- (53) Bepaalde verdragsluitende staten hebben een uitdrukkelijk voorbehoud laten opnemen dat de aanbestedende diensten moet toelaten een mechanisme van sociale preferenties te hanteren bij de gunning van opdrachten. Met name de Verenigde Staten hebben een uitzondering laten opnemen voor een preferentiemechanisme ten behoeve van minderheden. Dergelijke voorbehouden zijn niet opgenomen in de overeenkomsten van de Europese Gemeenschap met haar partners. Hieruit volgt dat dergelijke aspecten in het algemeen a fortiori als onverenigbaar moeten worden beschouwd met de bepalingen van de richtlijnen, met name die betreffende de gunning van opdrachten.
- (54) In een door de Commissie behandelde zaak, had een aanbestedende dienst zich voornamelijk gebaseerd op de volgende elementen voor de gunning van de opdracht aan een lokale vervoersonderneming: het feit dat de onderneming in de nabijheid was gevestigd had invloed op zowel fiscaal vlak (belastingen) als op het vlak van werkgelegenheid (het scheppen van banen). Bovendien garandeerde de lokale aankoop van grote hoeveelheden uitrusting en diensten door de vervoersonderneming eveneens lokale werkgelegenheid. De Commissie oordeelde dat deze criteria geen criteria waren op basis waarvan de aanbestedende diensten de aanbiedingen konden waarderen, omdat ze het niet mogelijk maakten om het economisch voordeel voor de aanbestedende dienst te meten dat onlosmakelijk aan de desbetreffende dienst die het voorwerp van de overeenkomst vormde, verbonden was. Een eerste element was de schending van de regels in verband met de gunning zoals vermeld in artikel 36, lid 1, van Richtlijn 92/50/EEG. Daarbij waren deze elementen discriminerend ten nadele van andere aanbieders, voorzover dit bij de evaluatie van de aanbiedingen resulteerde in het geven van een voordeel aan de enige aanbieder die in de omgeving was gevestigd. Geoordeeld werd dat dit een schending was van het algemeen beginsel van non-discriminatie tussen dienstverleners, zoals dat is uiteengezet in artikel 3 van Richtlijn 92/50/EEG.
- (55) Zaak C-513/99, Stagecoach Finland Oy Ab (PB C 102 van 8.4.2000, blz. 10).
- (56) Groenboek over de overheidsopdrachten in de Europese Unie: beschouwingen over een toekomstig beleid, COM(1996) 583 def. van 27 november 1996.
- (57) Zie overweging 4.3 van de bovengenoemde mededeling uit 1998 wat het meewegen van milieuaspecten bij de gunning van opdrachten betreft. Zie ook overweging 48 van de op 22 september 1989 door de Commissie goedgekeurde mededeling over overheidsopdrachten, regionale en sociale aspecten, COM(89) 400 (PB C 311 van 12.12.1989).
- (58) Bovengenoemde zaak Beentjes (zie overweging 29) en het arrest van 26 september 2000 in zaak C-225/98, Commissie/Frankrijk (Région Nord-Pas-de-Calais), Jurispr. 2000, blz. I-7445.
- (59) Zie het Algemeen verslag over de werkzaamheden van de Europese Unie, overweging 1119, blz. 407.
- (60) Artikel 27 van Richtlijn 93/36/EEG, artikel 30 van Richtlijn 93/37/EEG, artikel 37 van Richtlijn 92/50/EEG en artikel 34, lid 5, van Richtlijn 93/38/EEG.
- (61) Zo zou bijvoorbeeld een bepaling die van de opdrachtnemer eist dat hij voor de uitvoering van een opdracht voor werken een bepaald aantal of percentage langdurig werklozen of jonge leerlingen inzet, zonder dat deze uit een bepaalde streek moeten komen of verbonden moeten zijn aan een binnenlandse organisatie, niet a priori een discriminatie inhouden ten aanzien van de inschrijvers uit andere lidstaten.
- (62) Zie overweging 31 van het bovengenoemde arrest Beentjes.
- (63) Zie overweging 28 van het bovengenoemde arrest Beentjes.
- (64) Zie de bovengenoemde mededeling Overheidsopdrachten, regionale en sociale aspecten, overweging 59.
- (65) „Met het oog op het doel van de richtlijn, de ontwikkeling te verzekeren van een daadwerkelijke mededinging bij het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken, zullen de aanbestedende diensten ten slotte passende bekendheid moeten geven aan de voor elke aanbesteding geldende voorwaarden en criteria” (zie het bovengenoemde arrest Beentjes, overweging 21).
- (66) Uit de jurisprudentie van het Hof in zaak C-243/89, „Storebaelt” (arrest van 22 juni 1992), volgt dat een aanbestedende dienst de inschrijvingen die niet aan de bestekvoorwaarden voldoen, moet afwijzen, teneinde het beginsel van gelijke behandeling van de inschrijvers, dat aan de grondslag van de richtlijnen betreffende overheidsopdrachten ligt, niet te schenden.
- (67) Bij een opdracht voor diensten kan het bijvoorbeeld gaan om de uitvoering van een beleid ter bevordering van de etnische en raciale diversiteit op de werkplek, wat zich uit in instructies aan degenen die belast zijn met de aanwerving, promotie of opleiding van het personeel; ook kan de contractant verplicht worden een leidinggevende te belasten met de uitvoering van een dergelijk beleid op de werkplek.
- (68) Zie voor een nadere uitwerking hoofdstuk III van de interpretatieve mededeling betreffende het Gemeenschapsrecht van toepassing op overheidsopdrachten en de mogelijkheden om milieuoverwegingen hierin te integreren.
- (69) In het Verenigd Koninkrijk kregen bepaalde ondernemingen die op een lijst stonden uit hoofde van de „Priority Suppliers Scheme”, een preferentieregeling voor leveranciers die het inzetten van werknemers met een handicap beoogde te stimuleren door leveringsopdrachten voor overheden toe te kennen, de mogelijkheid om een tweede inschrijving in te dienen die meer in de lijn lag van de laagste inschrijving, een voordeel dat de soortgelijke inschrijvers uit andere lidstaten niet hadden. Deze regeling werd ingetrokken bij de onderhandelingen over de codificatierichtlijn 93/36/EEG en in november 1994 vervangen door het „special contract arrangement”, een aan het Gemeenschapsrecht conforme regeling. Met deze regeling werd de preferentie uitgebreid tot werkgevers van personen met een handicap uit de gehele Unie en beperkt tot opdrachten waarvan de waarde onder de drempelwaarden lag.

- (70) Artikel XXIII van de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten („Uitzonderingen op de Overeenkomst”) voorziet in de mogelijkheid voor de overeenkomstsluitende partijen om „maatregelen te nemen of toe te passen [...] die betrekking hebben op artikelen gemaakt door gehandicapten, in liefdadigheidsinstellingen of in gevangenis”, mits deze geen „middel vormen hetzij tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie [...]”, hetzij „tot een verkapte beperking van de internationale handel”. Deze mogelijkheid is niet opgenomen in de richtlijnen.
- (71) Zie het arrest van 18 november 1999 in zaak C-275/98, Unitron, en het arrest van 7 december 2000 in zaak C-324/98, Telaustria.
- (72) Artikel 23 van Richtlijn 93/37/EEG (werken), artikel 28 van Richtlijn 92/50/EEG (diensten) en artikel 29 van Richtlijn 93/38/EEG (nutssectoren).
- (73) Volgens de huidige richtlijnen betreffende overheidsopdrachten moeten aanbestedende diensten die gebruikmaken van de door deze richtlijnen geboden mogelijkheid en de bovengenoemde informatie in het bestek opnemen, onder meer nagaan of de inschrijvers bij het opstellen van hun inschrijving wel rekening hebben gehouden met de verplichtingen inzake arbeidsbescherming en arbeidsvoorwaarden, door van hen te verlangen dat zij dit in hun inschrijving vermelden. Op deze manier kunnen de inschrijvers in voorkomend geval de noodzakelijke informatie verkrijgen over de door hen op de plaats van uitvoering van de opdracht in acht te nemen sociale verplichtingen indien de opdracht aan hen wordt gegund en kunnen zij bij het opstellen van hun inschrijving rekening houden met de kosten die dergelijke verplichtingen met zich brengen.
- (74) Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming (PB L 180 van 19.7.2000, blz. 22) en Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep (PB L 303 van 2.12.2000, blz. 16).
- (75) Dat wil zeggen Verdrag nr. 87 van 9 juli 1948 en Verdrag nr. 98 van 1 juli 1949 (betreffende de vrijheid van vereniging en de bescherming van het recht op vereniging en de toepassing van de beginselen van het recht op vereniging en op collectieve onderhandelingen), Verdrag nr. 29 van 28 juni 1930 en Verdrag nr. 105 van 25 juni 1957 (verbod op dwangarbeid); Verdrag nr. 111 van 25 juni 1958 (discriminatie op het gebied van arbeid en beroep); Verdrag nr. 100 van 29 juni 1951 (beginsel van gelijke beloning en verbod op iedere vorm van discriminatie); Verdrag nr. 138 van 26 juni 1973 en Verdrag nr. 182 van 17 juni 1999 (minimumleeftijd en verbod op de ergste vormen van kinderarbeid).
- (76) Zie de bovengenoemde mededeling van de Commissie over de fundamentele arbeidsnormen. De Commissie heeft hierbij aangegeven dat zij, aangezien snelle ratificatie door alle EU-lidstaten van alle acht kernverdragen van de ILO een logisch uitvloeisel is van het commitment van de EU aan de bevordering van de fundamentele arbeidsnormen, op 15 september 2000 een aanbeveling aan de lidstaten heeft gericht betreffende de ratificatie van het meest recente kernverdrag van de ILO, namelijk het bovengenoemde Verdrag nr. 182 (deze aanbeveling is bekendgemaakt in PB L 243 van 28.9.2000).
- (77) Deze vragen ontstaan vaak vanuit de wens de sociale bescherming en arbeidsomstandigheden van werknemers beter te waarborgen. Overigens is de doelstelling om werknemers sociale bescherming te bieden door het Hof van Justitie erkend als een dwingende eis van algemeen belang die nationale maatregelen die de uitoefening van een van de fundamentele vrijheden van het Gemeenschapsrecht beperken, kan rechtvaardigen (arrest van 17 december 1981 in zaak 279/80, Webb, Jurispr. 1981, blz. 3305; arrest van 3 februari 1982 in de gevoegde zaken 62/81 en 63/81, Seco en Desquenne & Giral, Jurispr. 1982, blz. 223; arrest van 27 maart 1990 in zaak C-113/89, Rush Portuguesa, Jurispr. 1990, blz. I-1417; arrest van 28 maart 1996 in zaak C-272/94, Guiot, Jurispr. 1996, blz. I-1905, en arrest van 23 november 1999 in de gevoegde zaken C-369/96 en C-376/96, Arblade, Jurispr. 1999, blz. I-8453).
- (78) Arrest in bovengenoemde zaak Arblade, met name de overwegingen 33-39.
- (79) Zie het arrest van 25 juli 1991 in zaak C-76/90, Säger, Jurispr. 1991, blz. I-4221, overweging 12; het arrest van 9 augustus 1994 in zaak C-43/93, Vander Elst, Jurispr. 1994, blz. I-3803, overweging 14; het arrest van 12 december 1996 in zaak C-3/95, Reisebüro Broede, Jurispr. 1996, blz. I-6511, overweging 25; het arrest van 9 juli 1997 in zaak C-222/95, Parodi, Jurispr. 1997, blz. I-3899, overweging 18; het eerdergenoemde arrest Webb, overweging 17, en eveneens overweging 10 van het bovengenoemde Guiot-arrest.
- (80) Zie met name het arrest van 17 december 1981 in zaak 279/80, Webb, Jurispr. 1981, blz. 3305, overweging 17; het arrest van 26 februari 1991 in zaak C-180/89, Commissie/Italië, Jurispr. 1991, blz. I-709, overweging 17; het arrest van dezelfde datum in zaak C-198/89, Commissie/Griekenland, Jurispr. 1991, blz. I-727, overweging 18; het eerdergenoemde arrest Säger, overweging 15; het eerdergenoemde arrest Vander Elst, overweging 16, en het eerdergenoemde arrest Guiot, overweging 11.
- (81) Zie met name het bovengenoemde arrest Säger, overweging 15; het arrest van 31 maart 1993 in zaak C-19/92, Kraus, Jurispr. 1993, blz. I-1663, overweging 32; het arrest van 30 november 1995 in zaak C-55/94, Gebhard, Jurispr. 1995, blz. I-4165, overweging 37, en het bovengenoemde arrest Guiot, overwegingen 11 en 13.
- (82) Zie het eerdergenoemde arrest Webb, overweging 19; het arrest Rush Portuguesa, Jurispr. 1990, blz. I-1417, overweging 18, en eveneens het arrest Seco & Desquenne, overweging 14.
- (83) Zie het eerdergenoemde arrest Guiot, overweging 16.
- (84) Zie met name het arrest van 26 januari 1999 in zaak C-18/95, Terhoeve, Jurispr. 1999, blz. I-345, overweging 45.
- (85) Zie het eerdergenoemde arrest Rush Portuguesa, overweging 18, en het eerdergenoemde arrest Arblade, overwegingen 61, 62, 63 en 74. Hoewel het Hof in het laatstgenoemde arrest het belang van de sociale bescherming van werknemers heeft bevestigd en heeft verklaard dat bepaalde controlemaatregelen die noodzakelijk zijn om de naleving van deze bescherming te verzekeren, rechtmatig zijn, heeft zij eraan toegevoegd dat deze controlemaatregelen slechts konden worden toegelaten „vooral daar tussen de lidstaten geen georganiseerd systeem van samenwerking en informatie-uitwisseling in de zin van artikel 4 van Richtlijn 96/71/EG bestaat” (zie overweging II.3.2). Het in deze richtlijn bedoelde georganiseerde systeem van samenwerking en informatie-uitwisseling tussen de lidstaten kan dus bepaalde controlemaatregelen overbodig maken na de uiterste datum voor de omzetting van deze richtlijn (16 december 1999). Zie ook het antwoord op schriftelijke vraag E-00/0333 van mevrouw B. Weiler.
- (86) Zie de conclusie van de advocaat-generaal in zaak C-493/99, Commissie/Duitsland, van 5 april 2001.
- (87) Met name in het arrest van 27 maart 1990 in bovengenoemde zaak Rush Portuguesa, overweging 18.
- (88) Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (PB L 266 van 9.10.1980).
- (89) In artikel 3 van de richtlijn „terbeschikkingstelling van werknemers” wordt verduidelijkt wat moet worden verstaan onder collectieve arbeids-overeenkomsten of scheidsrechterlijke uitspraken „die algemeen verbindend zijn verklaard” (artikel 3, lid 1, en artikel 3, lid 8). Bij de toepassing van deze collectieve arbeidsovereenkomsten moet echter steeds het beginsel van de gelijke behandeling, zoals dat in de laatste alinea van het genoemde artikel is gedefinieerd, in acht worden genomen. Er is sprake van gelijke behandeling in de zin van deze bepaling „wanneer de nationale ondernemingen die zich in een soortgelijke situatie bevinden op de plaats van de activiteit of in de betrokken bedrijfstak ten aanzien van de in lid 1, eerste alinea, vermelde aangelegenheden, onderworpen zijn aan dezelfde verplichtingen als de ondernemingen die bij de terbeschikkingstellingen zijn betrokken” en zij „met dezelfde gevolgen aan deze verplichtingen moeten voldoen”.
- (90) Zie bijvoorbeeld het voorstel voor een verordening van het Europese Parlement en de Raad betreffende het optreden van de lidstaten ten aanzien van openbare diensten en de gunning van openbare dienstencontracten op het gebied van het personenvervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren van 26 juli 2000, COM(2000) 7, met name artikel 9, lid 3.
- (91) Arrest van 14 september 2000 in zaak C-343/98, Collino, betreffende de overdracht onder bezwarende titel in de vorm van een administratieve concessie door een entiteit die belast is met de exploitatie van telecommunicatievoorzieningen ten dienste van het publiek (en wordt beheerd door een overheidsinstelling die deel uitmaakt van het staatsbestuur), aan een privaatrechtelijke vennootschap die is opgericht door een andere overheidsinstelling die het gehele kapitaal daarvan in handen heeft.

- (⁹²) Arrest van 25 januari 2001 in zaak C-172/99, Oy Liikenne, betreffende de exploitatie van buslijnen.
- (⁹³) Bovengenoemde Richtlijn 2001/23/EG.
- (⁹⁴) Zie het arrest van 11 juli 1985 in zaak 105/84, Danmols Inventar, het arrest van 19 mei 1992 in zaak C-29/91, Sophie Redmond Stichting, en het arrest van 10 december 1998 in de gevoegde zaken C-173/96 en C-247/96, Schez Hidalgo e.a.
- (⁹⁵) Zie de eerdergenoemde zaak Collino.
- (⁹⁶) Arrest van 14 april 1994 in zaak C-392/92, Schmidt; arrest van 19 september 1995 in zaak C-48/94, Rygaard, en arrest van 26 september 2000 in zaak C-175/99, Mayeur.
- (⁹⁷) Arrest van 18 maart 1986 in zaak 24/85, Spijkers; arrest van 11 maart 1997 in zaak C-13/95, Süzen; en arrest van 10 december 1998 in de gevoegde zaken C-127/96, C-229/96 en C-74/97, Hernández Vidal; alsook het arrest van 2 december 1999 in de de eerdergenoemde zaken C-234/98, Allen e.a. en Oy Liikenne.
- (⁹⁸) Zie bijvoorbeeld de eerdergenoemde zaken Süzen, Hidalgo e.a., Allen e.a. en Oy Liikenne.
- (⁹⁹) Zie de eerdergenoemde zaken Spijkers, Süzen, Sanchez Hidalgo e.a. en Hernández Vidal.
- (¹⁰⁰) Arrest van 10 februari 1988 in zaak C-324/86, Tellerup („Daddy's Dance Hall”), en de eerdergenoemde zaken Süzen, Hidalgo e.a., Mayeur en Oy Liikenne.
- (¹⁰¹) Arresten in eerdergenoemde zaken Tellerup Süzen, Hidalgo e.a., Mayeur en Oy Liikenne. De richtlijn is bovendien ook van toepassing bij een eenzijdig door het publieke lichaam of gemeente genomen beslissing tot overdracht (arrest van 19 mei 1992 in zaak C-29/91, Sophie Redmond Stichting). Verder sluit de omstandigheid dat de overgedragen dienst door een publiekrechtelijk lichaam, zoals een gemeente, in concessie is gegeven, de toepassing van de richtlijn niet uit indien de betrokken activiteit geen deel uitmaakt van de uitoefening van het openbaar gezag (eerdergenoemde zaken Collino (overweging 32) en Hidalgo e.a. (overweging 24)). Een reorganisatie van de structuren van openbare lichamen of de overgang van bestuurstaken tussen openbare lichamen vormen daarentegen geen overgang van een onderneming (arrest van 15 oktober 1996 in zaak C-298/94, Henke; cf. eerdergenoemde zaak Mayeur).
- (¹⁰²) Zie in het bijzonder overwegingen 21 en 22.
- (¹⁰³) Zie ook de conclusies van advocaat-generaal Léger in eerdergenoemde zaak C-172/99, met name de overwegingen 28 tot 37; cf. overweging 22 van het arrest.
- (¹⁰⁴) Eerdergenoemd arrest Oy Liikenne, overweging 23.
-

III

(Bekendmakingen)

COMMISSIE

LIJST VAN GESCHIKTE KANDIDATEN

ALGEMEEN VERGELIJKEND ONDERZOEK COM/B/1/00

ADJUNCT-ASSISTENTEN (B 5/B 4)

VOOR DE WERKGEBIEDEN INFORMATIETECHNOLOGIE EN TELECOMMUNICATIE

(2001/C 333/09)

ABANDA Jean-Sébastien	DE RIDDER Filip
AGAC Pascal	DE SCHRYVER Isabelle
ALEXANDREAS Dimitris	DE WAEN Olivier
ALIAGA ARTERO José	DELANNOY Marc
ANDERSSON Petteri	DELEHAYE Dominique
ANTONIOU Spyros	DELMARCHE Anne
ATTORESI Massimo	DELSARTE Laurent
BAGUETTE Yves	DUJARDIN Johannes
BALDO David	EMAER Luc
BANCZYK Liliane	FABIANI Claudio
BARBERO Marco	FASOLA Fabrice
BAYO BILBAO Jorge	FERRAND Karl
BEN Enrico	FORSLUND Torben
BERENGUER ROMEU Sofia	FOURNEAU Stéphane
BESOHE Bernard	GAGLIANO Rosario
BESSON Isabelle	GEORGIADIS George
BLAISE Bruno	GIUNTOLI Frederico
BONHOMME Laurence	GONZÁLEZ RIVERA Aniceto
BOUILLON Olivier	GUERIN Jean-Thomas
BOULET Grégoire	GUETTOUCHE Fatmi
BRUNI Alessandro	GUTFREUND Gabriel
BURTIN Hugues	HARDY Yves
CALUINO LÓPEZ Javier	HAVEN Hannu
CANSSE Samuel	HEIREMANS Thomas
CAPCARRERE François	HENDRICKX Robert
CARTON Vincent	HERMANS Pascal
CERRO GINES Jesús	HERRERO MONTALVO José
CLOSSET Bernard	HONORE Eric
COELHO Henrique	JACOBI Tobias
COLS Emmanuel	JADOUL Philippe
CONNELL Alan	KAY Roderick Neil
CONSTANTIN Gabriela	KINET Didier
CONTI Michele	KREMER Patrick
COYETTE Laurent	KRIES Roger
DAMBIERMONT Christine	KRÖPPL Christian
DE BACKER Patrick	KUMLIN Magnus
DE BEIR Philippe	LAMMENS Isabelle
DE CLERCQ Johan	LEBBINK Gerdina
DE RAMIRO CRESPO Teodoro	LENS Eric
DE REGGI Loris	LINCOLN Jonathan

LÓPEZ MILLÁN Rosa
LÜTTIG Carsten
LUPO Massimo
MABARDI Jean-Christophe
MARTÍNEZ RODRÍGUEZ Eva
MERCIER Laurent
MERMETY Frédéric
MODART Gilles
MONTOTO LÓPEZ César
MÜNSTER Frank
NASTOLL Holger
NICHELE Claudio
NILSSON Henrik
NORTON Alan
NOULIN Olivier
ORBIE Jan
ORDINANA CALABUIG Rosa María
PACHE Thierry
PALAZZO Fabrizio
PARDON Dominique
PAUMEN Alain
PERILLO Francesco
PETIT Thierry
PETTINELLI Lionello
PHILIPPE Daniel
PORROVECCHIO Jean-Jacques
POT Peter
PUERTAS GALLARDO Antonio
RANDRIAMBOLOLONA Yves
RILLO MILLÁN Dolores

RODRIGUES VIEIRA Jose
ROELS Gregory
ROOSELAER Hans
ROSSENBACH Wolfgang
ROSSI Franco
SAKELLARIOU Theodoros
SAKELLAROPOULOS Georgios
SÁNCHEZ POSADA Luis
SANMARTÍN MARTÍNEZ Fulgencio
SCANDIUZZI Valerio
SIMÓN DELGADO Ángel
SIMONS Philippe
SMITS Lieven
SUBIRANA RODRÍGUEZ Immaculada
TALPE Mitchell
VALLES FOIX Jordi
VAN DE WEYER Patrick
VAN GOETHEM Ignas
VAN WAAS Roland
VANDENBORRE Frank
VANDERHAEGEN Johan
VASSART Jean-Philippe
VÁZQUEZ RUÍZ María José
VERBERGT Jean-Marc
VLOEBERGH Stefan
VOLKEN Alain
VON LÖWIS OF MENAR Antje
VU DUC Hien
WEISS Peter

OPROEP TOT HET INDIENEN VAN VOORSTELLEN 2000-2002

Herinnering: 18 januari 2002, uiterste datum voor het indienen van kandidaturen voor 2002 inzake het programma Leonardo da Vinci

(Directoraat-generaal Onderwijs en cultuur)

(2001/C 333/10)

I. Oproep tot het indienen van voorstellen 2000-2002

Het besluit van de Raad van 26 april 1999 (PB C 146 van 11.6.1999, blz. 33) heeft de tweede fase van het communautair actieprogramma inzake de beroepsopleiding „Leonardo da Vinci” vastgelegd.

Deze tweede fase omvat de periode van 1 januari 2000 tot 31 december 2006. In 2000 werd een oproep (PB C 23 van 27.1.2000, blz. 7) gedaan tot het indienen van voorstellen voor de jaren 2000 tot 2002. Deze oproep heeft het tijdschema voor het indienen van de voorstellen vastgelegd.

De aanvraagformulieren in hun gewijzigde versie voor 2002, zijn beschikbaar op het volgende internetadres:

http://europa.eu.int/comm/education/leonardo/leonardo2/forms_en.html

II. Tijdschema voor 2002

Hierna volgt het tijdschema vastgelegd in de oproep tot het indienen van voorstellen voor 2001:

Maatregel 1 (mobiliteit):

— uiterste datum voor inzending van de voorstellen bij de nationale agentschappen: 18 januari 2002.

Maatregelen 2 (proefprojecten met uitzondering van de thematische acties), 3 (talenkennis) en 4 (transnationale netwerken):

— uiterste datum voor inzending van de voorontwerpen bij de nationale agentschappen: 18 januari 2002.

Maatregel 5 (referentiemateriaal), thematische acties van maatregel 2 (proefprojecten), en voorstellen ingediend door Europese organisaties uit hoofde van de maatregelen 2 tot en met 5:

— uiterste datum voor inzending van de voorontwerpen bij de Europese Commissie: 18 januari 2002.

Volgend op de selectie van de voorontwerpen, is de deadline voor de verzending van voorstellen gesteld op 10 mei 2002.

NB: Voor alle datums geldt het poststempel als datum van indiening.

III. Inzending van de voorontwerpen

De initiatiefnemers sturen hun voorstellen op per papieren versie. Hun wordt tevens met klem verzocht een elektronische

versie te sturen teneinde de elektronisch ingediende informatie in een later stadium eventueel te hergebruiken en teneinde de latere bewerking van de gegevens door de nationale agentschappen en de Commissie te vereenvoudigen.

Voor vragen betreffende de elektronische indiening wordt u verzocht zich te wenden tot de volgende adressen:

leonardo-helpdesk@cec.eu.int

of

leonardo-helpdesk@socleoyouth.be.

In functie van de betreffende maatregel, moeten de voorstellen worden ingediend bij de nationale agentschappen of bij de Commissie op de hiernavolgende adressen:

— voor de adressen van de nationale agentschappen gelieve de hiernavolgende website Leonardo da Vinci te raadplegen:

http://europa.eu.int/comm/education/leonardo/leonardo2_en.html

— Europese Commissie
Directoraat-generaal Onderwijs en cultuur
Eenheid B 2
Oproep tot het indienen van voorstellen inzake het Leonardo da Vinci-programma
Rue de la Loi/Wetstraat 200 (B-7, 06/10)
B-1049 Brussel.

IV. Aanvullende informatie

Voor alle aanvullende informatie inzake het Leonardo da Vinci-programma, kan u zich wenden tot de nationale agentschappen van het Leonardo da Vinci-programma of de hiernavolgende website raadplegen:

http://europa.eu.int/comm/education/leonardo/leonardo2/forms_en.html.

NB: In de documenten die op de website te vinden zijn, zult u verschillende aanpassingen aantreffen in vergelijking met voorgaande jaren, in het bijzonder aangeande financiële aspecten en het belang van de disseminatie van projectresultaten.